

Laura Mäkkylä

PUNAINEN VIIVA KARTALLA?

Suomen diplomaattisuhteiden synty ja kehitys Etelä-Korean kanssa vuosina 1953-1989

Pro gradu –tutkielma

Yleinen historia

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Toukokuu 2014

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Laura Marjukka Mäkkylä	
Työn nimi – Title Punainen viiva kartalla? Suomen diplomaattisuhteiden synty ja kehitys Etelä-Korean kanssa vuosina 1953-1989	
Oppiaine – Subject Yleinen historia	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2014	Sivumäärä – Number of pages 121
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Tutkielmani avaa Suomen Etelä-Korea-suhteiden syntyä ja kehitystä vuosina 1953-1989. Etelä-Korea oli vuonna 2012 Suomen kolmanneksi suurin kauppakumppani Aasiassa tavara kaupalla mitattuna. Suomen Etelä-Korea-suhteiden synty ja kehitys eivät tapahtuneet itsestään, vaan veivät vuosikymmeniä ja monien aktiivisten toimijoiden työtunteja. Suomen diplomaattisuhteet solmittiin Etelä- ja Pohjois-Korean kanssa vuonna 1973. Suomen ja Etelä-Korean suhteita ei ole kovin laajasti tutkittu, joten tutkielmani avaa merkittävästi historiallista tietoa Suomen ja Etelä-Korean suhteiden ymmärtämiselle ja niiden edistämiseksi.</p> <p>Tutkielmani kannalta oleellista on ensinnäkin se, mitkä tekijät vaikuttivat Suomen ja Etelä-Korean suhteiden syntymiseen ja toiseksi, miksi Suomi kiinnostui luomaan suhteet Etelä-Koreaan. Kolmanneksi kuvaan ja analysoin tutkielmassani Suomen ja Etelä-Korea-suhteita. Podin näitä kolmea kysymystä suomalaisten diplomaattien, kansainvälisen tilanteen ja erilaisten ilmiöiden sekä tapahtumien näkökulmasta. Alkuperäislähteinäni käytin suomalaisten diplomaattiraportteja ja haastattelin Suomen, elossa olevia, edustajina Etelä-Koreassa toimineita henkilöitä vuosina 1973-1989. Tutkielmani edustaa diplomatian historiaa ja uutta kansainvälistä historiaa, jossa perinteisen kansainvälisen historian tapahtumiin ja henkilöihin keskittyvää tutkimukseen tuo syvyyttä kulttuurin näkökulma. Tutkimuksessani käytetty menetelmä hyödyntää uuden kansainvälisen historian näkökulmaa ja Ranskalaisen koulukunnan metodia. Ranskalainen koulukunnan mukaisesti tutkin diplomaattisuhteita henkilöiden ja organisaatioiden lähtökohtia erilaisissa asiakirjoissa.</p> <p>Lopputuloksena voin todeta, että Suomi pysyi etäällä Suomi Korean niemimaan tilanteesta vetoamalla omaan puolueettomuuteensa 1960-luvulla ja vielä 1970-luvun alussa. Suomen puolueettomuus oli Korean tilanteessa ristiriitaista, sillä Pohjois-Korean suhteet kiinnostivat Suomea enemmän ja maiden välisissä suhteissa tapahtui hiljalleen lähentymistä. Suomen ja Pohjois-Korean edenneet suhteet vaikuttivat merkittävästi siihen, että myös Etelä-Korea tunnustettiin ja sen kanssa solmittiin ensin diplomaattisuhteet ja myöhemmin perustettiin Suomen kaupallinen edustusto ja suurlähetystö Souliin. Suomen ja Etelä-Korean vienninyhteensopivuus normalisoi maiden suhteet. Suomen ja Etelä-Korean suhteet ohittivat myös Pohjois-Korean suhteiden merkityksen Suomelle. Suomen ja Etelä-Korean välinen poliittinen toiminta haki vielä paikkansa 1980-luvulla ja Etelä-Korean sisäpoliittisia muutoksia seurattiin varovasti vierestä. Suomen Etelä-Korea-suhde huipentui Soulin olympialaisiin vuonna 1988 Suomen suurlähetystön saadessa ensimmäisen kakkosmiehen Souliin. Olympialaisten myötä Etelä-Korea tuli tunnetummaksi suomalaisille. Etelä-Korealle olympialaiset mahdollistivat suhteet myös sosialistimaihin.</p>	
Asiasanat – Keywords <i>Suomen ulkopoliitiikka, Suomen Etelä-Korea suhteet, Etelä-Korea, diplomaattisuhteet, Puolueettomuuspolitiikka, Jaettujen maiden politiikka, Suomen kylmä sota</i>	

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
1.1 Taustaa	1
1.2 Tutkimuksesta	5
1.2.1 Tutkimuskysymykset.....	6
1.2.2 Tutkimuksen rakenne.....	7
2 Menetelmä ja lähteet	8
2.1 Kansainvälinen historia	8
2.2 Diplomatia	12
2.3 Diplomaattiraportoinnin kehitys Suomessa	15
2.3.1 Suomalaisten diplomaattiraporttien kehitys 1960-luvulla.....	15
2.3.2 Suomalaisten diplomaattiraporttien kehitys 1970-luvulla.....	17
2.4 Haastattelut	19
2.4.1 Haastattelujen toteutus.....	20
2.5 Etelä-Koreassa toimineet suurlähettiläät ja va. asiainhoitaja	22
3 Suomen puolueettomuuspolitiikka Korean niemimaata koskevissa diplomaattiraporteissa vuosina 1953–1973	24
3.1 Suomen puolueettoman korrekti suhtautuminen Korean niemimaahan	25
3.2 Suomen jaettujen maiden politiikka	28
3.3 Tapaus Etelä-Korea	32
3.4 Suomen suunnanmuutos jaettujen maiden suhteissa	35
4 Suomen kanta Korean kysymykseen	42
4.1 Koreoiden taistelu Suomen kannasta YK:n 28. yleiskokouksessa	45
4.1.2 Korean kysymys jakoi mielipiteitä YK:ssa	48
4.2 ”Maailmansodan ongelmajäte, punainen viiva kartalla, panssarit rajalla”	49
4.3 Suomen suhteet Pohjois-Koreaan	53
4.3.1 Pohjois-Korean Neuvostoliitto-suhteiden vaikutus Suomen ja Pohjois-Korean suhteeseen	53
4.3.2 Suomen ja Pohjois-Korean suhteiden alku ja hiipuminen 1970-luvulla	56
Suomen Etelä-Korean taloussuhteiden kehitys vuosina 1972-1986	58
5.1 Suomen kaupallisen sihteerin nimeäminen Etelä-Koreaan	60
5.2 Suomen ja Etelä-Korean vientimarkkinoiden yhteensopivuus	64
5.2.1 Suomen talouskehitys ja vienti 1970-luvulle.....	65
5.2.2 Etelä-Korean talouskehitys ja vienti 1970-luvulle.....	66
5.2.3 Suomen ja Etelä-Korean taloudellinen yhteistyö 1970-luvulta 1980-luvulle.....	68
5.3 Suomalaisia liikemiehiä ja ministereitä Etelä-Koreassa vuosina 1974-1986	70
5.3.1 Ministereiden ja liikemiesten vierailujen motiivit	73
5.4 Kauppa kasvoi	74
5.4.1 Suomen Etelä-Korean kaupan taustalla vaikuttavia tekijöitä vuonna 1979	77
6 Etelä-Korean demokratiakehitys Suomen diplomaattiraporteissa vuosina 1973-1989	79
6.1 Miksi Etelä-Korean demokratiakehitys kiinnosti Suomea?	82
6.2 Kansanvaalit Etelä-Koreassa	85
6.3 Etelä-Korean rajoitettu vapaus vuosina 1975–1988	88
6.3.1 Suurlähettiläs Blomstedtin näkemyksiä poliittisista vapauksista.....	90
6.4 Ihmisoikeuskysymys: Kim Dae Jung	93
6.4.1 Ihmisoikeuksien kehitys vuosina 1945-1988 maailmalla ja Suomessa.....	94
7 Soulin olympialaiset käänneartikkelinä vuonna 1988	98
7.1 Suomi Soulin olympialaisissa vuonna 1988	99

7.2 Soulin olympialaisten riesa	102
7.3 Etelä-Korean kansainvälinen asema vahvistui olympialaisten myötä.....	104
8 Päätäntö.....	110
9 Lähteet.....	114
10 Liitteet.....	120
Liite 1. Lyhenteet.....	120
Liite 2. Suomen ja Etelä-Korean presidentit sekä Suomen suurlähettiläs 1953-1989	121

1 Johdanto

Etelä-Korea oli vuonna 2012 Suomen kolmanneksi suurin kauppakumppani Aasiassa tavarakaupalla mitattuna.¹ Etelä-Korea on noussut neljänkymmenen vuoden aikana yhdestä maailman köyhimmistä valtioista bruttokansantulon mukaan 13. rikkaimmaksi valtioksi.² Viralliset kauppasuhteet luotiin Suomen ja Etelä-Korean välille, kun Suomeen perustettiin vuonna 1972 Etelä-Korean kaupallinen edustusto. Seuraavan vuoden 1973 elokuun 24. päivä solmittiin maiden väliset diplomaattisuhteet.³ Suomen ja Etelä-Korean suhteiden syntyyn ja kehitykseen vaikutti merkittävästi maiden asemat maailmanpolitiikassa kylmän sodan aikana, sillä kylmän sodan suurvallat määrittelivät vahvasti molempien maiden ulkopoliittikkaa. Suomen Korea-suhteiden varhainen kehitys ennen varsinaisia diplomaattisuhteita ja toista maailmansotaa oli alkanut Suomen ollessa Venäjän vallan alla ja Korean ollessa Japanin vallan alla.

1.1 Taustaa

Suomen ja Etelä-Korean suhteiden kehitys voidaan nähdä alkaneen Suomen ollessa Venäjän vallan alla (1809–1917) ja Korean niemimaan Japanin vallan alla (1910–1945). Suomalaiset kulkivat venäläisten mukana Itä-Aasiaan sijoittuvilla valloitusretkillä ja suomalaisia merimiehiä seilasi Kiinaan. Itä-Aasia kiinnosti myös suomalaisia tutkimusmielessä ja alueelle tehtiin tutkimusmatkoja. Luonnollinen väylä Itä-Aasiaan kuitenkin katkesi Suomen itsenäistyttyä Venäjältä vuonna 1917. Itsenäinen Suomi pyrki rakentamaan omaa ulkopoliittikkaansa ja suurlähetystöedustus Tokioon perustettiin vuonna 1919. Japanin intresseissä oli tuolloin tukea Suomea Neuvostoliittoa vastaan.⁴ Suomen Japanin suurlähettiläs Ramstedt kiinnostui korean kielestä 1920-luvulla ja loi varhaisen teorian, jonka mukaan korean ja suomen kielet ovat sukua toisilleen, mutta myöhemmin hän itse kiisti teorian. Ramstedt kehitti myös korean ensimmäisen virallisen kieliopin, jota yhdysvaltalaiset sotilaat käyttivät vielä 1960-luvulla.⁵ Suomen suhteet Etelä-Koreaan katkesivat toisen

---

¹ Nieminen et al. (2013) 41.

² CIA: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html> (viitattu 6.5.2014).

³ UM; Maatiedosto Etelä-Korea: kahdenväliset suhteet

<http://www.formin.fi/public/default.aspx?nodeid=18132&contentlan=1&culture=fi-FI%20%20%20%20%20%20> (viitattu 13.2.2013).

⁴ Korhonen (2005) 37–39.

⁵ Lares(2014) 18.2.2014, Puromies(2014) 18.2.2014.

maailmansodan aikana Japani-suhteiden viilennyttyä.⁶ Toisen maailmansodan jälkeen maailmassa hallitsi uusi järjestys ja kylmä sota.⁷

Kylmä sota oli kahden suurvallan, Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen, välillä käyty voimakas vastakkainasettelu, joka sai alkunsa vuonna 1945 ja päättyi 1991. Suurvallat eivät olleet keskenään suorassa sodassa ja siksi sotaa kutsutaan kylmäksi sodaksi. Sota sai alkunsa toisen maailmansodan jälkeen vuonna 1945 Saksan ja maailmanpolitiikan jakautuessa kahteen leiriin Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen mukaan.⁸ Euroopassa tämä näkyi kilpailevien talouskäsitysten, yhteiskunnallisen prosessin ja hallintokäsityksen kahtiajakona.⁹ Sotaan vaikutti merkittävästi nimenomaan suurvaltojen välillä käyty kilpailu ideologioista ja ydinaseista sekä voimakas propaganda. Neuvostoliiton ideologia perustui kommunismiin ja Yhdysvaltojen ideologia oli puolestaan kapitalistinen. Yhdysvallat uskoi, että maailmanrauha saavutettaisiin kommunismin romahtamisen avulla.¹⁰ Yhdysvaltain presidentti Harry S. Truman¹¹ julisti vuonna 1947 Yhdysvaltain ulkopoliittisen doktriinin, Trumanin opin, jonka mukaan maa tukisi demokratiaa ja vastustaisi totalitarismia.¹² Neuvostoliiton johtaja Josif Stalin¹³ toimi kommunismin levittämisen puolesta ja kapitalismia vastaan.¹⁴ Kylmä sota kuumeni Aasiassa välillisesti suoriksi konflikteiksi, joissa Yhdysvallat ja Neuvostoliitto pyrkivät oman ideologiansa mukaan luomaan uutta järjestystä ja tukemaan maita.¹⁵ Kahtiajako jatkui voimakkaana vuoteen 1989 asti, jolloin kommunistinen järjestelmä alkoi sortua.¹⁶ Lopullisesti kylmä sota päättyi Neuvostoliiton romahtamiseen 1991.¹⁷

Palataan vielä ajassa taaksepäin Etelä- ja Pohjois-Korean syntyyn ja toisen maailmansodan loppuun. Toisen maailmansodan loputtua yhdysvaltalaiset ja neuvostoliittolaiset jakoivat vastuun miehitetyn Japanin hallitsemasta Koreasta. Yhdysvallat otti haltuunsa eteläisen osan

---

⁶ Korhonen (2005) 37–39.

⁷ Mason (1996) 10.

⁸ Mason (1996) 10.

⁹ Kullaa (2012) 1.

¹⁰ Mason (1996) 10.

¹¹ Harry S. Truman (1884–1972) oli 33. Yhdysvaltojen presidentti vuosina 1945–1953 ja tuli tunnetuksi Trumanin opista ja päätöksestä pudottaa atomipommi Japaniin vuonna 1945.

¹² Lightbody (1999) 28.

¹³ Josif Stalin (1878–1953) oli Neuvostoliiton johtaja, kommunistisen puolueen ensimmäinen pääsihteeri vuosina 1922–1953. Hänen aikanaan Neuvostoliitto taisteli toisessa maailmansodassa ja koki vahvoja yhteiskunnallisia muutoksia.

¹⁴ Gaddis (1997) 20–25.

¹⁵ Best et al. (2004) 247–248.

¹⁶ Kullaa (2012) 1.

¹⁷ Mason (1996) 10.

ja Neuvostoliitto puolestaan pohjoisen. Korealaiset olivat halukkaita välittömään itsenäisyyteen, mutta maan sisäiset erimielisyydet ja ryhmittymät repivät maata eri suuntiin. Yhdistyneet kansakunnat (YK) ehdotti vuonna 1947 vaaleja, jotka voisivat ratkaista maan sisäiset ongelmat. Vaalit onnistuivat vain etelässä ja pohjoinen julistautui kommunistiseksi tasavallaksi. Erimielisyydet ajoivat Korean sisällissotaan.¹⁸ Sota sai kansainvälistä huomiota ja jopa Pohjoismaista lähetettiin lääkevarusteita. Huhuja liikkui myös suomalaisten vapaaehtoisten liittymisestä sotaan, mutta nämä eivät konkretisoituneet.¹⁹ Vuoden 1953 aseleporajaksi sovittu linja vakiintui Koreoiden väliseksi rajaksi. Maiden välille ei saatu solmittua pysyvää poliittista rauhaa, vaan sota on edelleen juridisesti käynnissä.²⁰

YK:n 8. yleiskokouksessa käsiteltiin Korean kysymystä pian sisällissodan jälkeen 7.12.1953. Pyrkimys oli yhdistää Korea yhdeksi itsenäiseksi, demokraattiseksi valtioksi.²¹ Koreoiden kehitys lähti kuitenkin eri suuntiin. Etelä-Korea oli sodan jälkeen lähes kehitysmaa, kun taas Pohjois-Korea pääsi heti jaloilleen.²² Pohjois-Koreassa jälleenrakennettiin voimakkaasti maata ja talous kasvoi merkittävästi. Pohjois-Korean johtoon nousi Kim Il Sung²³, joka loi ympärilleen vahvan johtajakultin. Pohjois-Korean kehitystä häiritsi vahvasti Kiinan ja Neuvostoliiton väliset kiistat ja Stalinin kuolema vuonna 1953, minkä jälkeen suhteet Neuvostoliittoon vaikeutuivat. Pohjois-Korea haki suuntaa maalle vuonna 1972 luomalla uuden perustuslain ja avaamalla maan tuontimarkkinat kapitalistisille maille.²⁴ Etelä-Korean ensimmäinen presidentti Sygman Rhee²⁵ oli korruptoitunut, ja hänen aikanaan yhteiskunnalliset muutokset olivat hitaita. Rheen jälkeen oli pieni demokraattinen aikakausi, mutta Park Chung Heen²⁶ joukot tekivät vallankaappauksen 1961.²⁷ Etelä-Korean talous alkoi 1960-luvulla elpyä presidentti Park Chung Heen vahvojen taloudellisten muutosten

¹⁸ Best et al. (2005) 261–267.

¹⁹ Korhonen (2005) 39.

²⁰ Best et al. (2005) 261–267.

²¹ Kang (2011) 306 & UN 8. yleiskokous; C2; 18b; A/PV.468; 07 Dec. 1953; 52-0-5

([http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/725\(VIII\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/725(VIII)&Lang=E&Area=RESOLUTION) viitattu 12.5.2014).

²² Seth (2011) 339–340.

²³ Kim Il Sung (1912–1994) oli Pohjois-Korean hallitsija vuodesta 1946 kuolemaansa asti. Hän toimi maan pääministerinä 1946–1972 ja presidenttinä 1972 vuodesta asti. Hänen ympärilleen kasvoi vahva johtajakultti ja hän johti maataan autoritäärisesti.

²⁴ Seth (2011) 339–372.

²⁵ Sygman Rhee oli Etelä-Korean ensimmäinen presidentti vuodesta 1948 vuoteen 1960. Hän johti Etelä-Koreaa Korean sodassa ja oli vastaan Korean sodan aseleposopimuksen jatkamista ja kommunismia.

²⁶ Park Chung Hee oli eteläkorealainen kenraali, joka nousi valtaan 1961 ja nimettiin Etelä-Korean presidentiksi 1963 ja palveli maansa johtajana vuoteen 1979, jolloin hänet murhattiin. Merkittävää hänen urallaan oli Etelä-Korean talouden nostaminen viisivuotissuunnitelmien avulla.

²⁷ Seth (2011) 378–381.

ansioista.²⁸ Hän laajensi presidentin valtaoikeuksiaan ja keskittyi vientiin. Park murhattiin vuonna 1979, mikä aiheutti maassa levottomuuksia, jotka jatkuivat, ja tyytymättömyys hallitukseen sekä oppositiojohtajan vangitseminen johtivat mittaviin mielenosoituksiin vuonna 1980. Kansa osoitti mieltään 1980-luvulla, mutta Etelä-Koreassa demokratiaprosessi pääsi varsinaisesti käyntiin vasta 1980-luvun lopussa.²⁹

Suomessa keskityttiin toisen maailmansodan jälkeen vahvasti idänsuhteisiin. Suomi ja Neuvostoliitto solmivat ystävyys, yhteistyö ja avunantosopimuksen (YYA) vuonna 1948. Sopimuksessa määriteltiin Neuvostoliiton turvallisuuspoliittiset tavoitteet Suomen suunnalla ja Suomelle se merkitsi puolueettomuuden kirjaamista. Suomi toteutti presidentti Paasikiven³⁰ määrittämää linjaa, joka käytännössä tarkoitti sitä, että Venäjä oli Suomen suurin ulkopoliittinen määrittelijä, ja kaikki muu oli toisarvoista. Paasikiven linja sai lisäväriä, kun vuonna 1956 presidentiksi valittiin Presidentti Urho Kalevi Kekkonen³¹. Kekkonen nosti Suomen puolueettomuuden maailman tietoisuuteen ja hänet valittiin jopa vuonna 1973 eritystoimenpiteillä jatkamaan presidentin kautta.³² Neuvostoliiton presidentti Leonid Brezhnev³³ halusi YYA-sopimuksen ennen aikaista pidentämistä ja sopimusta jatkettiin 20 vuotta. Neuvostoliitto halusi vahvistaa vaikutuspiiriään muun muassa tiivistämällä sotilaallista yhteistyötä Suomen kanssa.

Kekkonen johtamalla Suomella oli vahva halu edistää rauhaa ja pyrkiä puolueettomuuteen. Ulkopoliittisesti merkittäviä tapahtumia oli Helsingissä järjestetyt Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton ydinaseita rajoittavat SALT-neuvottelut³⁴ ja Euroopan turvallisuus sekä yhteistyökonferenssi ETYK³⁵. Kokoukset vaikuttivat siihen, että Suomi alkoi entistä enemmän kansainvälistyä poliittisesti. Tämä näkyi muun muassa mittavan multilateraalisten

---

²⁸ Seth (2011) 373–376, 383.

²⁹ Seth (2011) 405–428.

³⁰ Juho Kusti Paasikivi (1870-) oli Suomen seitsemäs 7. presidentti, joka nousi Suomalaisen puolueen (myöhemmin kokoomus) riveistä presidentiksi vuonna 1946 ja palveli vuoteen 1956 asti

³¹ Urho Kekkonen oli Suomen 8. presidentti, joka nousi Paasikiven hallituksen oikeusministeriksi 1944, Maalaisliiton riveistä ja toimi myöhemmin eduskunnan puhemiehenä vuonna 1950 josta pääministeriksi ja vuonna 1956 presidentiksi. Hänen valtakautensa jatkui vuoteen 1981 asti.

³² Suomi (2001) 27–35.

³³ Leonid Brezhnev (1906–1982) oli Neuvostoliiton kommunistisen puolueen ensimmäinen sihteeri vuodesta 1964 vuoteen 1966 ja puolueen pääsihteeri vuodesta 1966 vuoteen 1982

³⁴ Salt-neuvottelut olivat Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen väliset strategisten aseiden rajoittamisneuvottelut, jotka aloitettiin 1969 ja ensimmäinen SALT sopimus saatiin aikaan 1972 ja toinen 1979.

³⁵ Euroopan turvallisuus ja yhteistyökonferenssi kokoontui ensimmäistä kertaa 1973 Helsingissä, toisen kerran Genevessä 1973–1975 ja kolmannen kerran Helsingissä 1975. Ensimmäinen kokous käsitteli Euroopan turvallisuutta ja toinen yhteistyötä ja kolmas yhteistoimintaa humanitaarisilla aloilla.

suhteiden kasvussa. Suomen taloudellinen yhteistyö moniin uusiin maihin myös lisääntyi merkittävästi.³⁶ Merkittäviä ulkopoliittisia kysymyksiä oli muun muassa suhtautuminen jaettuihin Saksoihin.³⁷

1.2 Tutkimuksesta

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Suomen diplomaattisuhteita Etelä-Koreaan. Tutkimukseni on poliittista historiaa, tarkemmin sanottuna tutkimukseni liittyy kansainvälisten suhteiden historiaan ja Suomen ulkopoliittikan tutkimuksen viitekehykseen. Taustatutkimuksena käytän ulkoasiainhallinnon historiaa.³⁸ Tutkimukseni sijoittuu laajemmassa kontekstissa kylmään sotaan, Suomen ulkopoliittikkaan, Suomen puolueettomuuspolitiikkaan, Etelä-Korean ulkopoliittikkaan ja historiaan.

Aikarajaus on kylmän sodan aika. Tarkastelu alkaa Korean sodan jälkeen vuodesta 1953 ja kestää aina vuoteen 1989 asti. Suomen diplomaattisuhteiden synty ja kehitys Etelä-Korean kanssa sijoittuu tälle aikakaudelle. Tutkimuksen kannalta mielenkiintoista olisi ollut tutkia Suomen Etelä-Korean suhteita aina Neuvostoliiton romahtamiseen asti, mutta Suomen ulkoasiainministeriön arkistolla on raporttien 25 vuoden salassapitovelvollisuus. Toisaalta jo vuoteen 1989 mennessä on nähtävissä merkittäviä maailmanpoliittisia muutoksia ja sosialistisen maailman romahtamista, jotka ovat tutkimukseni kannalta tärkeitä. Neuvostoliiton romahtamisen ja kylmän sodan päättymisen jälkeen alkaa hyvin uudenlainen aika myös Suomen ja Etelä-Korean suhteissa. Laajan aikarajaukseni takia nostan aikakaudelta merkittäviä tapahtumia ja teemoja, joita käsitelen käymättä yksityiskohtaisesti läpi koko aikakautta.

Aiempaa tutkimusta Etelä-Korean ja Suomen välisestä diplomatiasta ei ole tehty historian puolella Jussi Pekkarisen lyhyttä historiikka lukuun ottamatta. Kristiina Korhonen, Erja Kettunen ja Mervi Lipponen tutkivat teoksessaan *Development of Finno-Korean Politico-Economic Relations* Suomen ja Etelä-Korean poliittisia ja taloudellisia suhteita. Teos käsittelee suhteiden rakenteita ja on tarkoitettu lähinnä tämän päivän taloudellisten suhteiden avuksi Etelä-Korea-suhteissa. Teoksen aikarajaus on hieman laajempi kuin omani.

---

³⁶ Soikkanen (2008) 13–19.

³⁷ Hentilä (2003) 77.

³⁸ Ulkoasiainhallinnon historia = yleisen hallintohistorian ja ulkopoliittikan leikkauskohdassa. Hallintohistoria on hallinnon kehityksen tulosta, Soikkanen (2003) 13.

Hyödynnän teosta lähinnä hahmottaman kokonaiskuvaa ja analysoin muutamia siinä esiintyviä kaavioita ja teorioita. Timo Soikkanen teossarja *Presidentin ministeriö I ja II* toimii tutkimuksessani loistavana taustoituksena. Teoksissa käsitellään Suomen ulkopolitiikkaa vuosina 1956–1981. Tutkimukseni on ajankohtainen, sillä Etelä-Korea on Suomelle edelleen merkittävä kauppakumppani ja suhteet ovat vahvistuneet viime vuosina merkittävästi. Uskon, että yhteisen historian kirjoittaminen vahvistaa maiden välistä yhteyttä sekä hahmottaa kylmän sodan vaikutusta Suomen toimintaan tänä aikana.

Läpi koko tutkimukseni hyödynnän Michael J. Sethin teosta *A History of Korea*, johon on tiiviisti koottu Etelä- ja Pohjois-Korean historia. Koreoiden historiaa on tutkinut myös Sung-Hack Kang, jonka teosta *Korea's Foreign Policy Dilemmas, Defining State Security and Goal of National Unification* hyödynnän tutkimuksessani. Don Oberdorfer on myös kirjoittanut tutkimukselleni arvokkaan teoksen *The Two Koreas, a contemporary History* Korean niemimaan historiasta. Kylmää sota Suomessa ovat tutkineet muun muassa Timo Vihavainen, Jorma Kallentautio, Jukka Tarkka, Jukka Nevakivi ja Seppo Hentilä, joiden teosten avulla avaan erityisesti Suomen puolueettomuuspolitiikkaa ja Suomen historiaa. Tutkimuksessani kylmää sotaan avaan kansainvälisten kylmän sodan tutkijoiden Marc Trachtenber teoksen *The Cold War and After, History Theory and Logic of International Politics*, John Lewis Gaddisin teoksen *We Know Know, Rethinking Cold war History* ja Bradley Lightbodyn sekä John W. Masonin teosten avulla. Suomen ulkoasiainhallinnon historiaa ovat tutkineet Soikkasen lisäksi muun muassa Jukka Nevakivi, Juhani Suomi, Klaus Törnudd ja Jukka Seppinen.

1.2.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessani olen kiinnostunut Suomen ja Etelä-Korean diplomaattisuhteiden synnystä ja kehityksestä lähinnä Suomen näkökulmasta. Tutkimukseni kannalta oleellisia kysymyksiä ovat:

1. Mitkä tekijät vaikuttivat Suomen Etelä-Korea-suhteiden syntymiseen?
2. Millaisia motiiveja Suomella oli Etelä-Korea-suhteiden syntymisessä?
3. Miten Suomen ja Etelä-Korean suhde kehittyi?

Kysymyksiä lähestyn kolmesta näkökulmasta: Miten suomalainen edustaja näkee Suomen suhteen Etelä-Koreaan? Miten Suomen haasteellinen kansainvälinen tilanne vaikuttaa Suomen ja Etelä-Korean suhteiden muovautumiseen? Miten Suomen suhde Etelä-Koreaan heijastuu erinäisten ilmiöiden kautta? Alkuperäislähteinä käytän suomalaisten diplomaattienraportteja ja Suomen Soulin va. asiainhoitajan sekä kahden suurlähettilään haastatteluja. Haastatteluun valikoin Tokiosta ensimmäisenä Souliin akkreditoitun suurlähettilään Osmo Lareksen, Suomen Soulin ensimmäinen va. asiainhoitajan Heikki Latvasen ja Suomen ensimmäisen varsinaisen suurlähettilään Juha Puromiehen. Ainoat elossa olevat Suomen Etelä-Korean suurlähettiläät vuodesta 1973 vuoteen 1989 ovat Lares ja Puromies. Raporteista nousseita teemoja ovat kauppasuhteet, olympialaiset, demokratia, Suomen ulkopoliittikka ja Pohjois-Korea, joiden ympärille myös haastattelut muodostuivat.

1.2.2 Tutkimuksen rakenne

Tutkimukseni etenee temaattisesti ja kronologisesti. Ensimmäisessä luvussa eli johdannossa avaan tutkimusaiheeni taustoja. Metodiluvussa eli toisessa luvussa avaan kansainvälisen historian metodia ja haastattelututkimusta. Suomen Etelä-Korean suhteissa korostuvat temaattiset aikakaudet, jotka tosin hieman limittyvät. Olen koostanut tutkimukseni rakenteen näiden temaattisten aikakausien mukaan kronologisesti. Kolmannessa luvussa käsittelen Suomen puolueettomuuspolitiikka, joka vuodesta 1953 aina vuoteen 1973 määritteli Suomen Etelä-Korea suhteita. Suomi liittyi YK:hon 1955 ja joutui miettimään omaa kantaansa Korean kysymykseen. Suomen suhtautuminen Pohjois-Koreaan määritteli Suomen Etelä-Korean suhteita aina vuoteen 1976 asti, ja käsittelenkin näitä teemoja neljännessä luvussa. Viidennessä luvussa pohdin Suomen ja Etelä-Korean taloussuhteita, sillä vuodesta 1972 Suomen ja Etelä-Korean taloudellinen yhteistyö alkoi vahvistua ja Suomen ensimmäistä kaupallista edustustoa suunniteltiin jo vuonna 1976. Suomen voimakas taloudellinen kiinnostus Etelä-Koreaa kohtaan vahvistui merkittävästi 1980-luvulla. Suomalaiset kiinnostuivat myös 1980-luvulla Etelä-Korean politiikasta ja demokratiakehityksestä, ja kiinnostus jatkui pitkälti Etelä-Korean vuoden 1987 vaalienkin jälkeen. Etelä-Korean demokratiakehitystä suomalaisten näkökulmasta esittelen luvussa kuusi. Seitsemännessä luvussa avaan Suomen ja Etelä-Korean suhteiden huipentumaa, vuoden 1988 Soulin kesäolympialaisia.

2 Menetelmä ja lähteet

Tutkimusmenetelmäni pohjaa kansainvälisten suhteiden diplomatian historiaan. Kansainvälisessä historiassa on käyty keskustelua kulttuurillisesta käänteestä, joka muuttaa perinteistä ajattelua makrohistoriallisesta näkökulmasta mikrohistoriallisempaan. Tutkimukseni kannalta on merkittävää avata diplomatian roolia ja kehitystä yleisellä tasolla. Niiden ymmärtäminen auttaa myös hahmottamaan diplomatian merkitystä ja tavoitteita. Tutkimukseni kannalta on myös oleellista sitoa diplomaattiraportit laajempaan kontekstiin eli ulkoasiainhallinnon historiaan. Avaan alkuperäislähteitäni Ranskalaisen koulukunnan metodin avulla ja haastattelut analysoin Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen *Tutkimushaastattelu, teemahaastattelujen teoria ja käytäntö* -teoksessa esittelemän ankkuroidun teorian mukaan.

2.1 Kansainvälinen historia

Historiatieteen isäksi kutsuttu Leopold von Ranke nosti 1800-luvun lopulla kansainvälisten suhteiden historian arvoon. Hänen mukaansa valtioiden väliset poliittiset suhteet vaikuttivat ratkaisevasti historian kehitykseen.³⁹ Ranke keskittyi tutkimuksissaan suuriin persooniin, mutta piti myös kollektiivisten ilmiöiden osuutta historiallisissa tapahtumissa tärkeänä.⁴⁰ Ranskalaiset tutkijat Marc Bloch ja Lucien Febvre perustivat vuonna 1929 historiallisen aikakauskirjan *Annales d'histoire économique et sociale*. Aikakauskirjassaan he kritisoivat perinteistä historian tutkimusta poliittisiin tapauksiin yksipuolisesti suhtautumisesta. He halusivat vahvistaa historiatieteen tutkimusaiheiden ja menetelmien monipuolisuutta ja poikkeiteellisuutta.⁴¹ Poliittinen historia sai uusia piirteitä Annales -ryhmän uusista näkemyksistä. Pierre Renouvin ja Jean-Baptiste Duroselle julkaisivat vuonna 1964 teoksen *Introduction à l'histoire des relations internationales*, jossa he linjaavat kansainvälisen historian käsittelemään ensinnäkin valtiomiesten ja poliitikkojen vaikutusta kansainväliseen historiaan ja toisaalta taas kansainvälisten suhteiden muodostumista talouden, maantieteen ja ideologisten lähtökohtien kautta.⁴² Renouvin ja Duroselle ovat kehittäneet merkittävästi kansainvälisten suhteiden historiaa. Uusi keskustelu kansainvälisestä historiasta on saanut alkunsa historiantutkijoiden kesken Yhdysvalloissa, jossa erityisesti kulttuurin käänne on

---

³⁹ Reynolds (2006) 76.

⁴⁰ Kemiläinen (1983) 95-100.

⁴¹ Nevakivi (1983) 177-184.

⁴² Reynolds (2006) 77.

saanut tutkijat ottamaan kantaa. Toisaalta 1970- ja 1980-luvuilla kylmä sota vaikutti merkittävästi ideologioiden tutkimuksen lisääntymiseen. Tutkimus kylmästä sodasta jatkui 1990-luvulla ja esimerkkinä tästä on vuonna 1994 ilmestynyt Reinhold Wagnleiterin teos *Coca-Colonization and the Cold War*, jossa kulttuurilliset seikat otettiin huomioon. Saksalainen ja englantilainen historiankirjoitus on seurannut yhdysvaltalaista kirjoittelua kansainvälisen historian uudesta käänteestä jo 1970-luvulta.⁴³

Harvardista valmistunut Yhdysvaltojen diplomatiaan ja Yhdysvaltojen Itä-Aasian diplomaattisuhteisiin erikoistunut tutkija Akira Iriye on uuden kansainvälisen historian kannattaja. Hänen mukaansa kansainvälinen historia on traditionaalisesti tutkinut makrohistoriallisia suuria linjauksia maiden välisessä toiminnassa. Hän korostaa, että diplomatian historia on kansainvälisen historian muoto, joka on keskittynyt pääsääntöisesti tutkimaan poliittisten johtajien päätöksentekoa.⁴⁴ Professori Paul Gordon Laurenin mukaan diplomatian historia on perinteisesti kuvailevaa tietoa tapahtumista. Analyttisyyttä tutkimukseen hänen mukaansa tuo lähinnä poliittisten ryhmien luonteenpiirteet tai organisaatioiden kehitys.⁴⁵

Kansainvälisen historian professori Anthony Bestin mukaan kansainvälisessä historiassa on yleensä jäänyt varjoon kulttuurin vaikutus. Tässä kohtaa kulttuuri ymmärretään lähinnä sosiologisena tekijänä eli, miten erilaiset kulttuurilliset ilmiöt vaikuttavat yksilön ja yhteisön toimintaan. Uusi kansainvälinen historia tuo kulttuurin vaikutuksen kansainväliseen historiaan pyrkimättä sulkemaan perinteistä tutkimusta pois. Uuden suuntauksen tarkoitus on siis tuoda syvempää ja monipuolisempaa näkökulmaa perinteiseen tutkimukseen.⁴⁶ Akira Iriyen kirjoittaa vuonna 2004, että kulttuurien tuntemus on suuressa roolissa maiden ulkopoliitikassa, sillä ulkopoliittisessa toiminnassa on tärkeää tuntea omat ja vastapuolen taustat, jotka vaikuttavat toimintaan. Iriyen mukaan ymmärrys kulttuurista rajoittuu usein kulttuurin harjoittamiseen, mikä rajoittaa sen hyödyntämistä esimerkiksi poliittisten päätösten taustan ymmärtämisessä. Tutkittaessa ulkopoliittisten toimielinten historiaa on otettava huomioon myös kulttuurin merkitys.⁴⁷

---

⁴³ Reynolds (2006) 76-80.

⁴⁴ Iriye (2004) 248.

⁴⁵ Lauren (1979) 6.

⁴⁶ Best (2006) 482-489.

⁴⁷ Iriye (2004) 241-256.

Iriye on tutkinut erityisesti kulttuurin vaikutusta kansainvälisessä historiassa. Hänen mukaansa 1970-luvulla uskontoon liittyvien kiistojen myötä kulttuuri alkoi puhuttaa kansainvälisen historian tutkimuksessa. Iriyen mukaan yhdysvaltalainen diplomaatti ja ulkoasiainministerinä Nixonin ja Fordin aikana (1973–1977) toiminut Henry Kissinger kuvaa hyvin kulttuurin merkitystä ilmaistessaan, kuinka ideologiat ja idealismi ohjaavat päätösten tekemistä, ja nämä puolestaan ovat kulttuurin muovaamia. Ideologiat ohjaavat ihmisiä, eikä ihminen toimi irrallaan ympäröivästä maailmastaan. Diplomatissa odotukset ja käsitykset toisesta valtiosta vaikuttavat päätösten tekemiseen. Maiden historian tulkinalla on suuri merkitys maiden kulttuuriin. Itä-Aasiassa esimerkiksi japanilaiset mielsivät historiansa täysin eritavalla kuin vaikkapa kiinalaiset näkivät japanilaisten historian. On merkittävä ymmärtää, millaisia tilanteita, historiaa ja ideoita liittyy päätösten tekemiseen ja maiden välisiin suhteisiin.⁴⁸

Keskustelua kulttuurisesta käänteestä kansainvälisessä historiassa kävivät myös toiseen maailmansotaan ja kylmään sotaan erikoistunut Christ Collegen kansainvälisen historian professori David Reynolds ja anglo-japanilaisiin suhteisiin erikoistunut kansainvälisen historian professori Antony Best. Reynolds arvosteli erityisesti kulttuurin liiallista korostamista ja päälinjojen unohtamista. Reynolds esitti ajatuksen, että uusien kansainvälisen historian tutkijoiden olisi teorioidensa dilemmoissa unohdettava sodan syiden vouhotus ja keskityttävä enemmän yhteiskuntaan kuin valtioon, kulttuurisuhteisiin ei valtasuhteisiin, toiminnan sijasta diskurssiin. Reynoldsin mukaan on sääli, jos huipputaso päätöksenteko unohtuu historiankirjoituksesta. Vaikka uudet suuntaukset tuovat tervetulleita näkökulmia kansainväliseen historiaan, on perinteisillä kysymyksillä valtiosta, vallasta ja politiikasta silti merkitys erityisesti sodan ja rauhan yhtymäkohdassa. Reynoldsin mukaan on kuitenkin tärkeää tutkia diplomaattisten dokumenttien luomaa tarinaa siitä, miten kulttuurin muovaamat toimijat tekivät historiaa.⁴⁹

Antony Best kirjoitti vastineen David Reynoldsin näkemyksiin kansainvälisestä historiasta erityisesti koskien Itä-Aasiaa ja kulttuurillista käännettä. Bestin mukaan uudet näkemykset ovat tulleet kansainväliseen historiaan sulkematta vanhaa pois. Itä-Aasian kansainvälisessä historiassa kulttuurin vaikutus on ollut pysyvää ja kaikkialle tunkevaa. Itä-Aasian historian tutkimuksessa on vaikea erottaa kulttuurin merkitys muusta historiasta. Erityisesti

---

⁴⁸ Iriye 2004 241–256.

⁴⁹ Reynolds (2006) 75–91.

länsivaltojen suhteessa Kiinaan, Japaniin ja Koreaan ovat kulttuurilliset tekijät merkittäviä. Huomionarvoista on, miten kulttuurit vaikuttivat toisiinsa vaihdon tai ideoiden tulkinnan avulla. Best alleviivaa Akira Iriyen ajatuksia siinä, että tutkimuksissa on huomioitava länsimaalainen yleisen mielipiteen muovautuminen Itä-Aasian maista ja toisaalta taas esimerkiksi se, miten Itä-Aasiassa ymmärretään poliittista kieltä tai länsimaalaista kansainvälistä lakia. Hän korostaa ajatusta siitä, että diplomaatit tai mikään muu ulkomaanasioihin liittyvä eivät ole irrallaan ajastaan tai kulttuurisesta lähtökohdastaan.⁵⁰

Kritiikkiä kulttuurillinen käänne kansainvälisessä historiassa saa kuitenkin näkökulman painottamisesta. Tapahtumahistorialla on oma roolinsa historiassa ja sitä ei voi sulkea pois. Tapahtumien unohtaminen tekee analyysistä onton. Pyrkimykseni ei ole sulkea kehitystarinaa ja siihen liittyviä poliittisia tapahtumia pois. Hyödynnän kansainvälisen historian kulttuurillista käännettä siten, että käsittelyluvuissa huomioin Suomen poliittisen tilanteen ja Koreiden poliittisen tilanteen sekä maiden erilaiset lähtökohdat ja pyrkimykset. Pyrin avaamaan poliittisia päätöksiä myös laajemmin kulttuurin ja henkilöiden vaikutuksen kautta. Analyysini keskittyy hyvin vahvasti lähtökohtien ja tapahtumien kautta johtopäätösten tekemiseen

Hyödynnän uuden kansainvälisen historian näkökulmaa käyttämässäni metodissa ja pyrin käytännössä analysoimaan alkuperäislähteitä suomalaisen kansainvälisen historian tutkijan Kalervo Hovin käyttämän metodin avulla. Hovin tutkimukset koskevat kansainvälisen historian tutkimusta 1970-luvulta lähtien ja hän on muun muassa tutkinut Ranskan ulkopoliittikka ensimmäiseen maailmansotaan liittyen. Hänen metodinsa tutkii ulkopoliittikka sen toimijoiden ja organisaatioiden kautta. Oleellista hänen tutkimuksissaan on selvittää toimijoiden lähtökohdat ja motiivit erilaisista asiakirjoista ja ohjeista.⁵¹

Tutkimuksessani hyödynnän kulttuurin näkökulma kansainvälisessä historiassa kokonaisuuden ymmärtämisessä. En sulje tutkimuksestani perinteistä kansainvälisen historian tutkimusta pois, mutta syvennän kokonaisuutta tutkimalla muun muassa olympialaisten vaikutusta Suomen Etelä-Korean suhteisiin. Toisaalta myös maiden suhteiden kehittymisen ja poliittisten päätöksien taakse kätkeytyy kulttuurin vaikuttamia ideoita, ideologioita ja maiden omaa historiaa. Maiden kohtaamisesta diplomaattisellakin tasolla ei voida sulkea pois

---

⁵⁰ Best (2006) 482–489.

⁵¹ Hovi (1975) 20.

sitä tosiseikkaa, että maat lähtevät liikkeelle hyvin erilaisista lähtökohdista ja ennakkokäsityksistä. Suomen puolueettomuuspolitiikka vaikutti merkittävästi Suomen Korea-suhteisiin.

2.2 Diplomatia

Diplomatia tarkoittaa valtioiden välisten suhteiden kanssakäymistä ja viestintää.⁵² Diplomatian aluepiiriin kuuluvat neuvottelut muun muassa sodasta, rauhasta, kaupankäynnistä, kulttuurinvaihdosta ja kansainvälisten sopimusten kirjoittamisesta.⁵³ Englantilaisen Leicester yliopiston kansainvälisen politiikan professorin G. R Berridgen mukaan diplomatia on pohjimmiltaan poliittista toimintaa ja vallankäyttöä. Hänen mukaansa sen tärkein tehtävä on mahdollistaa valtioiden ulkopoliittikan päämäärät ilman pakottamisen keinoja, propagandaa tai lakia. Käytännössä diplomatia muodostaa yhteyden kahden tai useamman ulkopoliittikan välille edistääkseen ulkopoliittikkaa virallisin tai epävirallisin sopimuksin.⁵⁴ Diplomatian professori Kishan S. Ranan mukaan jokaisella maalla on perustavanlaatuinen tavoite rakentaa vahva ulkomaalainen kumppanuus ympäri maailmaa ja luoda ystävyysverkostoja ja liittoutumia. Näiden merkitys on suojella maiden turvallisuutta, mutta myös edistää poliittisia, taloudellisia ja muita tekijöitä, kuten tiedettä, teknologiaa, koulutusta, kulttuuria ja turismia. Maiden välisessä yhteistyössä on monta tahoja, joiden toiminnalla on omat merkityksensä. Käsitteiden ulkopoliittikka ja diplomatia välillä on merkittävä ero. Peter Marshall tiivistää ajatuksen selkeästi: ”Ulkopoliittikka on se, mitä tehdään. Diplomatia on se miten tehdään.” Ulkoasiainministeriön tehtävä on luoda ulkopoliittikkaa, jota diplomaatit toimeenpaneavat.⁵⁵

Diplomatia kehittyi Euroopassa eri maiden ja aikakausien aikana. 1400-luvun puoli välissä Italiassa otettiin käyttöön uusia diplomaattisia tekniikoita ja instituutioita, jotka loivat pohjaa tämän päivän diplomatialle. Italiassa luotiin ammatillinen diplomatia, joka levisi 1400-luvun lopulla Alppien yli. Euroopassa syntyi liittoutumia, jotka perustuivat jo uuteen diplomatiaan. Suurin oivallus tuolloin oli, että edustajan lähettäminen ja vastaanottaminen oli suvereeniuden ominaisuus.⁵⁶ Ranskalaiset kehittivät vaitioloa, seremonioita ja ammatillistumista.

⁵² Hamilton ja Langhorne (1995) 8.

⁵³ Berridge (2005) 29–55.

⁵⁴ Berridge (2005) 1.

⁵⁵ Rana (2002)15, 17.

⁵⁶ Anderson (1993) 2-5.

Ranskalaisten suuntausta alettiin kutsua klassiseksi diplomatiaksi. Maailmansotien myötä diplomatian puitteet muuttuivat.⁵⁷

Turvallisuuskysymys ja tiedustelu tulivat vahvasti osaksi diplomatiaa 1900-luvulla. Maailmansotien myötä ammattidiplomaattien taidot käsitellä julkisuutta ja lehdistöä kehittyivät. Tiedustelua alkoi tapahtua myös luvattomin keinoin, mikä loi haasteita diplomaateille. Toisen maailmansodan jälkeen diplomatiassa oli hyvin uudenlaisia kysymyksiä poliittisen tilanteen muuttumisen lisäksi, kuten rauhan rakentaminen ja taloudellinen tukeminen. Toisaalta erilaiset järjestöt ja liittoutumat rikkoivat ja hajauttivat perinteistä diplomatian vastuuta. Ryhmädiplomatia alkoi lisääntyä Marshall-avun ja puolustusliitto NATO:n sitoessa maita toimimaan tiettyjen tavoitteiden eteen.⁵⁸

Yhdistyneet kansakunnat oli uusi instituutio, joka asetti uudelleen kansainvälistä poliittista kenttää. Syntyi kansainvälisiä yhteisöjä ja konferensseja. Pienemmilläkin valtioilla oli mahdollisuus ottaa osaa kansainvälisiin isoihin kysymyksiin näiden kautta. Ryhmädiplomatia kasvoi merkittävästi 1960- ja 1970-luvuilla. Suomen kohdalla kansainvälinen yhteistyö tarkoitti raporttien luonteen muuttumista ja suhteiden luomista laajemmin eri alueisiin, jotka aiemmin olivat irrelevantteja.⁵⁹ Multilateraaliset suhteet ovat monen maan keskeistä yhteistyötä, jotka ilmenevät lähinnä erilaisina kansainvälisinä konferensseina, unioneina tai hallitusten välisinä organisaatioina toisin sanoen ryhmädiplomatiassa. Multilateraaliset suhteet lisääntyivät lähinnä 1900-luvulla maailmansotien jälkeen ja demokratia-ajatusten pohjalta.⁶⁰

Muuttuvan kansainvälisen kentän selkeyttämiseen haluttiin luoda selkeitä ohjeita. Pysyvien diplomaattisuhteiden luomiseen oli yhteisesti ajan myötä syntynyt kirjoittamattomia tavoitteita, jotka muotoiltiin 1961 Wienin diplomaattisuhteita koskevaksi yleissopimukseksi. Diplomaatin tehtäviksi määriteltiin seuraavat:

- a.) Edustaa läheittävää valtiota asemamaassa
- b.) Suojella asemamaassa läheittäjävaltion intressejä ja sen kansalaisia kansainvälisen lain sallimien rajoitusten mukaan
- c.) Neuvotella asemamaan hallituksen kanssa

---

⁵⁷ Jönsson & Hall (2005) 11-12.

⁵⁸ Hamilton & Langhorne (1995) 195-202.

⁵⁹ Soikkanen (2003) 336.

⁶⁰ Berridge (2005) 37, 151, 170.

- d.) Vahvistaa, kaiken lain tarkoittaman, olot ja kehityksen asemamaassa ja raportoida niistä lähettäjävaltioon
- e.) Edistää ystävyys-suhteita lähettäjämaan ja asemamaan välillä ja kehittää taloudellisia, kulttuurisia sekä tieteellisiä suhteita.⁶¹

Sopimuksen allekirjoittivat 18.4.1961 Albania, Argentiina, Itävalta, Valko-Venäjä, Brasilia, Bulgaria, Chile, Columbia, Kongon tasavalta, Tanska, Ecuador, Suomi, Ghana, Guatemala, Unkari, Pyhä Istuin⁶², Unkari, Irlanti, Israel, Libanon, Liberia, Liechtenstein, Meksiko, Norja, Panama, Puola, Romania, Neuvostoliitto, Senegal, Sri Lanka, Ruotsi, Sveitsi, Ukraina, Uruguay ja Venezuela.⁶³ Sopimus astui voimaan kolme vuotta sen allekirjoittamisen jälkeen 22 maan ratifioidessa se.⁶⁴

Kahdenvälistä diplomatiata kutsutaan bilateraalisiksi suhteiksi.⁶⁵ Kishan Rana on luonut teoriaa bilateraalisesta diplomatiasta, jota hyödynnän diplomatian kuvaamisessa. Maiden suhteen kumppanuus, laatu, monipuolisuus, syvyys ja yhteinen hyöty riippuvat hyvin paljolti maiden välisen tilanteen erityislaadusta. Rana jaottelee kahden maan väliset suhteet kolmeen luokkaan: erityisiksi, normaaleiksi ja perifeerisiksi suhteiksi. Erityinen suhde perustuu usein vahvaan poliittiseen, turvallisuus- ja taloudelliseen yhteistyöhön sekä pitkiin perinteisiin. Yhteinen uskonto tai ideologia on myös omiaan vahvistamaan suhteen laatua. Erityisessä suhteessa rakentamisprosessi on intensiivistä. Normaaleissa suhteissa on hyvin paljon hajontaa, mutta yhteistä niille on perinteisen diplomatian rakentaminen poikkeuksettomoin keinoin. Maat ovat tunnustaneet toisensa ja siten rakentaneet suhteen. Maiden, joilla ei ole juuri yhteistä toimintaa tai intressejä toisiaan kohtaan, suhteita kutsutaan perifeerisiksi. Mailla ei ole pysyviä edustustoja toistensa maissa, vaan yhteydet syntyvät lähinnä kansainvälisten järjestöjen kautta.⁶⁶

---

⁶¹ Feltman (2004) 2-3. Käännetty alkuperäisestä.

⁶² Pyhä Istuin hallinnoi Vatikaanivaltiota ja sillä on diplomaattiedustus sekä pysyvä paikka YK:ssa.

⁶³ UN(1964) Treaty series, vol 500p.90: Vienna Convention on Diplomatic Relations 24.6.1964 (https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-3&chapter=3&lang=en viitattu 7.5.2014).

⁶⁴ UN (2013) Denza (<http://legal.un.org/avl/ha/vcdr/vcdr.html> viitattu 7.5.2014).

⁶⁵ Berridge (2005) 37, 151, 170.

⁶⁶ Rana (2002) 18–21.

2.3 Diplomaattiraportoinnin kehitys Suomessa

Pyrin selvittämään raporttien kirjoittajien antamia merkityksiä teksteilleen. Raporttien sisältö avautuu niiden tavoitteiden ja päämäärien ymmärtämisen kautta ajanjaksoissa. Raportointi on osa ulkoasiainhallintohistoriaa. Soikkasen teossarjassa *Presidentin ministeriö* avataan Suomen ulkoasiainhallinnon historiaa ja siten myös suomalaisen diplomaattiraportoinnin kehitystä.

Raportointi on edustustojen keskeisintä työtä. Raporttien tarkoitus on välittää ulkoasiainministeriölle poliittisia, taloudellisia ja muita havaintoja. Havaintojen lisäksi ulkoasiainministeriö toivoo analyttistä otetta raporteihin.⁶⁷ Ranan mukaan raportit ovat kansallinen näkökulma asemamaahan.⁶⁸ On kuitenkin huomioitava, että jokainen kirjoittaa omista lähtökohdistaan, ja kansallinen näkökulma muodostuu yksilöiden havaintojen kautta. Soikkasen mukaan raportit ovat ulko- ja kauppapolitiikan päätösten valmistelun päämateriaaleja muiden lähteiden ohella. Edustustoilla on tietyt säännöt ja tietty tapa kerätä tietoa ja muokata se niin, että kansainvälisestä tilanteesta saa mahdollisimman aukottoman ja järjestelmällisen kuvan. Nämä säännöt ovat jatkuvassa kehityksessä ja muutoksessa.⁶⁹

2.3.1 Suomalaisen diplomaattiraporttien kehitys 1960-luvulla

Soikkasen mukaan raportointi kehittyi 1960-luvulta 1980-luvulle Suomessa hyvin paljon. Vielä 1960-luvulla raportointia ei ohjeistettu kovinkaan tarkasti. Edustustot olivat hyvin erilaisia ja yhdenmukaistaminen oli hankalaa. Edustustoille annetut aiheluetelot olivat lähes ainoita ohjeita. Yksityiskohtaisempaa ohjeistusta annettiin yksittäisiin edustajistoihin. Seurattavia aiheita saattoivat antaa presidentti ja ulkoministeri, mutta pääasiallisesti aiheista päätti edustuston päällikkö. Tiedottaminen riippui hyvin paljon päällikön valinnoista. Toiset kirjoittivat paljon irrelevanttia tietoa Suomen kannalta. Tietoja saatettiin pyytää tarkennettavaksi, jos ministeriö ei saanut riittävästi informaatiota. Soikkasen mukaan innokkaampia ja monipuolisempia raporteja kirjoittivat nuoret urallaan eteenpäin pyrkivät edustajat.⁷⁰

---

⁶⁷ Soikkanen (2008) 414.

⁶⁸ Rana (2002) 11.

⁶⁹ Soikkanen (2003) 334, Rana (2002) 11.

⁷⁰ Soikkanen (2003) 334.

Raporttien laatu ja sisältö muuttuivat 1960-luvulla. Raportit tuli vuodesta 1964 laatia tarkoitukseen luotuun vahvistettuun lomakseen. Edustustossa ne numeroitiin omana sarjanaan ja lähetettiin ulkoministeriöön. Raportoinnin ohella lähetettiin henkilökohtaisia kirjeitä esimerkiksi presidentille tai ulkoministerille. Näitä kirjeitä kutsuttiin Hyvä Veli-kirjeiksi (HV) ja niillä hoidettiin poliittisia tärkeitä kysymyksiä. HV -kirjeet numeroitiin edustojen yleisessä kirjesarjassa. Kirjeet saatettiin määrittää salaisiksi tai luottamuksellisiksi. Henkilökohtaisia kirjeitä lähetettiin kuitenkin ohii numeroinnin. Kekkonen hyödynsi tätä väylää erityisesti koskien suurvaltasuhteita.⁷¹ Henkilökohtaiset kirjeet tuottavat lähdeaineistoon suuria tietoaaukkoja ja siten haasteita kokonaisvaltaiseen diplomaattiraportoinnin tutkimiseen.

Raportointi muuttui Suomen multilateraalisten suhteiden vahvistuttua. Yhdistyneisiin kansakuntiin liittymisen myötä Suomen tuli keskittyä raportoimaan myös toimialuemaidensa keskinäisiä suhteita ja muiden kannanottoja kansainvälisiin kysymyksiin.⁷² Tämä näkyi muun muassa Koreaa koskevissa raporteissa 1950-luvulla, kun monet Suomen edustustot ympäri maailmaa lähettivät Korean tilannetta koskevia raportteja ulkoasiainministeriölle. Suomella ei ollut suhteita Koreoihin, mutta maiden tilannetta käsiteltiin YK:ssa.⁷³ Euroopan integraation ja Euroopan vapaakauppa-alue EFTA -neuvottelut vahvistivat taloudellisen raportoinnin merkitystä. Diplomaattiraportoinnissa väheni tapahtumien kuvaus lehdistön, television ja radion kehityksen myötä. Kuvauksia saatettiin sisällyttää pienten maiden raportointiin, sillä uutiset kantautuivat sieltä harvemmin valtamediaan. Ministeriö odotti tilannekuvausten sijaan enemmän taustoja, selvityksiä ja tilanne- ja henkilöarviointeja sekä kommentteja.⁷⁴

Hyvän raportoinnin tavoitteita Suomessa oli henkilökohtaisuus siten, että raportointi perustui omiin havaintoihin, tietoihin ja vaikutelmiin. Tiedot tuli rakentaa asemamaan johtavien poliitikkojen, talouden ja kulttuurin piirissä työskentelevien kanssa käytyjen keskustelujen tai artikkelien varaan. Oli tärkeää, että edustaja pystyi tarkastelemaan tilannetta ikään kuin eläytymällä maan oloihin, mutta toisaalta myös maan ulkopuolelta käsin.⁷⁵ Rana listaa teoriakirjassaan bilateraalista diplomatiasta hyvän raportoinnin ominaisuuksia. Näitä ovat

---

⁷¹ Soikkanen (2003) 335.

⁷² Soikkanen (2003) 334-342.

⁷³ UM (1953) 7D2; II:144; 12.11.1953 No 54/368 sal, "USA:n tšekäläinen ambassadori Koreassa" Hugo Valvanne, New Delhi, UM(1954) 7D2; II:144; 23.1.1954 No1/200 sal "Intian ja Korean sotavangit" Hugo Valvanne, New Delhi, UM(1955) 7D2 II:144; 8.3.1955 79/1392K "Amerikan vastaus Ruotsin tekemään, Koreassa olevaan valvontakomissiota koskevaan tiedusteluun." H. Hannikainen, Tukholma.

⁷³ Seth (2011) 333-336.

⁷⁴ Soikkanen (2003) 334-342.

⁷⁵ Soikkanen (2003) 334-342.

muun muassa objektiivisuus, kielenhallinta, yksityiskohtaisuus, täsmällisyys, lyhytsanaisuus ja rehellisyys.⁷⁶ Etelä-Koreaa koskevassa raportoinnissa suurlähettiläät rakensivat tietonsa pitkälti eri tahojen kanssa käytyihin keskusteluihin, diplomaattikunnan kommentteihin ja Etelä-Korean poliittisiin tiedotustilaisuuksiin sekä uutisiin.⁷⁷

Raporttien uudistuksilla pyrittiin 1960-luvulla yhtenäistämään raportointia ja helpottamaan luettelointia ja luettavuutta. Ulkoministeriön poliittisen osaston päällikkönä toiminut Max Jakobson⁷⁸ kehotti keskittymään kansainvälisen tilanteen ja Suomen kannalta järkevään tietoon sekä tekemään yhteenvedon raporteihin. Jakobsonin ohjeiden mukaan oli myös hyvä seurata Ruotsin, Itävallan, Sveitsin, Jugoslavian ja Intian kannanottoja ja tapaa toimia liittoutumattomina.⁷⁹ Tässä kohtaa hyvin selkeästi voidaan nähdä Suomen haparoivan oman ulkopoliittisen suuntansa kanssa. Varsinaista uudistusta alettiin suunnitella vuonna 1963 ottaen mallia Ruotsin ja Tanskan käytännöistä. Uudistuksen myötä ei lähetetty enää erikseen raportteja tai Hyvä Veli -kirjeitä vaan kaikki kirjeet kirjattiin yhteisellä tunnuksella. Tietoa Hyvä Veli -kirjeiden lähettämisestä ei ole. Edustuston päällikkö allekirjoitti raportit, vaikka kirjoittaja olisi ollut joku muu. Raportit merkattiin tunnuksella R. Raporteista, jotka eivät olleet salaisia, koostettiin viikoittain sarja, joka korvasi ulkomaanedustuksen uutisia. Uudistus koettiin hyväksi, mutta raporteihin kaivattiin enemmän analysointia ja lähetyksiin säännönmukaisuutta. Raporttien lähettäminen helpottui Suomen ulkoasiainministeriön viestiyhteyksien kehityksen myötä, sillä viestejä ei tarvinnut enää rajoittaa niiden korkean hinnan takia.⁸⁰

2.3.2 Suomalaisen diplomaattiraporttien kehitys 1970-luvulla

Suomen ulkoasiainministeriön raportointiongelmat jatkuivat 1960-luvulta 1970-luvun alulle. Suurin ongelma oli ohjelmoinnin ja vapauden ristiriita. Uusia ohjeita lupailtiin, mutta vasta vuonna 1976 niitä tarkennettiin. Uudistamista vauhdittivat raportointivuodot lehdistölle, mikä

---

⁷⁶ Rana (2002) 182–183.

⁷⁷ Löydettävissä raporteista: UM(1987)14.4.1987: televisiopuhe, UM(1986) 11.6.1986: tapaaminen, UM(1986) Seoul R (1985–1988); 5.3.1986: keskustelut diplomaattien kanssa

⁷⁸ Max Jakobson oli 1923 vuonna syntynyt toimittaja, diplomaatti ja ministeri, joka toimi ulkoasianministeriössä 1953–1974.

⁷⁹ Soikkanen (2003) 334–342.

⁸⁰ Soikkanen (2003) 334–342.

sai edustustot varuilleen raporttien kirjoittamisessa. Uutta uudistusta ryhtyi kehittämään työryhmä, joka lähetti Keijo Korhoselle⁸¹ kiertokirjeen allekirjoitettavaksi.⁸²

Ohjeistuksessa kehoitettiin jakamaan raportointiaineisto kahteen ryhmään: informaatioon (R = raportointi) ja operatiiviseen aineistoon (RT = tietoja päätöksenteon pohjaksi). Raportti tuli aina päättää yhteenvetoon. Uudistuksen tavoitteena oli parantaa ulkoministeriön ja edustustojen tiedonvälitystä ja aiheiden hyödyllisyyttä. Luotiin myös raportointiaiheiden profiili, joka oli lähes sama kaikille. Osan aiheista edustusto päätti itse, mutta aiheisiin vaikutti ulkopoliittikan toimintaohjelmassa olleet teemat. Raportointiprofiilia tarkastettiin vuosittain. Vuonna 1980 raportoinnin taso oli noussut monissa edustustoissa, mutta analyysia kaivattiin enemmän ja toisaalta edelleen puuttumista Suomen kannalta turhiin asioihin pyrittiin välttämään. Itä-länsi-asetelma asetti Suomen raportoinnin ja koko ulkopoliittikan hankalaan asemaan, minkä takia raportoinneissa ei ollut juuri sosialististen maiden arvostelua. Raporttoineita haastatellessa on käynyt ilmi, että raporttien ja koetun ero oli suuri.⁸³

Raporttien ohjeistus asettaa rajoja tulkinnalle. Suomen poliittinen asema idän ja lännen välissä loi haasteita todelliselle raportoinnille, sillä Suomessa haluttiin välttää negatiivista tai arvostelevaa kirjoitusta Neuvostoliitosta. Toisaalta taas raporttoijan luonne, kiinnostuksen kohteet ja poliittinen tausta voivat värittää raporttien sisältöjä. Raportoijan työmoraali ja aktiivisuus vaikuttavat raporttien laatuun ja määrään. Omassa tutkimuksessani huomioitavaa on muun muassa se, että raporttien määrä lisääntyy vuonna 1977, jolloin Suomen ensimmäinen kaupallinen edustusto perustetaan Souliin. Ennen tätä Tokion suurlähettiläs vastasi Etelä-Koreaa koskevasta raportoinnista.⁸⁴ Analyysi raportoinneissa helpottaa tutkimustani, sillä siten on helpompi hahmottaa suhtautumisia raportteihin, ja viestintäteknologian kehitys lisäsi aikanaan mahdollisuutta viestiä monisanaisemmin, mutta toisaalta tiedon tulva on suurempi.

Ongelmallista diplomaattiraporttien käytössä on se, että raportit ovat osittain ohjeistettu ulkoasiainministeriöstä käsin tai liitetty keskusteluun, josta minulla ei ole materiaalia. Haastattelujen ja tutkimuskirjallisuuden avulla olen pyrkinyt paikkaamaan näitä aukkoja.

⁸¹ Keijo Korhonen on vuonna 1934 syntynyt suomalainen poliittisen historian tutkija, poliitikko, ulkoasianministeri, virkamies ja Suomen keskustan vaikuttaja. Hän toimi ulkoministerinä 1976-1977 ja sen jälkeen ulkoministeriössä alivaltiosihteerinä.

⁸² Soikkanen (2003) 334–342.

⁸³ Soikkanen (2008) 414–419.

⁸⁴ UM (1977) 5G a Soul R; 4.7.1977; No 64/5184 & Lares (2014) 18.2.2014

Diplomaattiraportteja täydentää hyvin tieto siitä, millaisina lähdemateriaaleina niitä on käytetty, ja miten niihin on Suomessa suhtauduttu. Alkuperäislähteeni rajaavat minut tutkimaan pääosin suomalaisia toimijoita Etelä-Koreassa. Selkeyden vuoksi käytän maantieteellisiä ilmauksia Etelä-Korea ja Pohjois-Korea, vaikka virallisesti Etelä-Korea on Korean tasavalta (KT) ja Pohjois-Korea on Korean demokraattinen kansantasavalta (KDKT). Viralliset nimet näkyvät kuitenkin osittain lainauksissa. Suomea käytän viittaamassa Suomen viralliseen linjaan ja ulkopoliittikkaan. Suomalaisilla viittaen varsinaisesti virkamiehiin. Huomioitavaa on myös, että käytän suurlähettiläiden haastatteluja ja henkilöiden aiemmin kirjoittamia raportteja tekstissä. Selkeyden vuoksi olen ilmaissut epäselkeissä kohdissa kyseessä olleen raportin tai haastattelun. Olen myös liitteisiin koostanut listauksen lyhenteistä sekä Suomen ja Korean presidenteistä ja Suomen suurlähettiläistä.⁸⁵

2.4 Haastattelut

Haastattelin kolmea Suomen ulkoasianministeriön palveluksessa ollutta, Etelä-Koreassa vaikuttanutta henkilöä. Haastattelujen pyrkimyksenä oli syventää ja laajentaa diplomaattiraporttien sisältöä. Raporteissa ei aina ilmene tapahtumien taustoja tai niihin liittyneitä tunteita, eikä suurlähettiläiden henkilökohtaisia kokemuksia, joten haastatteluille on paikkansa tutkimuksessani. Haastattelin tutkimustani varten Tokion suurlähettiläänä toiminutta Etelä-Koreaan vuonna 1973 akkreditoitua Osmo Laresta.⁸⁶ Toinen haastateltavani oli Soulin suurlähetystöön vuonna 1986 nimetty ensimmäinen suurlähettiläs Juha Puromies⁸⁷ ja kolmas haastateltavani oli vuonna 1977 Soulin suurlähetystöön nimetty kaupallinen sihteri Heikki Latvanen, joka toimi Etelä-Koreassa va. asiainhoitajana.⁸⁸

Tutkimukseni haastatteluosiossa hyödynsin Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen *Tutkimushaastattelu, teemahaastattelun teoria ja käytäntö* teosta ja Thomas L. Charltonin, Lois E. Myersin ja Rebecca Sharplessin toimittamaa teosta *Thinking About Oral History, Theories and Applications*. Viimeksi mainitussa teoksessa Eva M. McMahan pohtii suullisen historian merkitystä. Hän tiivistää ajatuksen suullisesta historiasta seuraavasti: suullinen historia on prosessi, jossa historioitsija pyrkii löytämään ja luomaan historiallisia todisteita keskustelemalla henkilön kanssa, jolla on elämäkokemusta, jota pidetään muistamisen

⁸⁵ Katso sivut 119-120.

⁸⁶ Laresten haastattelu tapahtui hänen kodissaan Helsingissä 18.2.2014 klo 14.00.

⁸⁷ Puromiehen haastattelu tapahtui hänen kodissaan Helsingissä 18.2.2014 klo 10.00.

⁸⁸ Latvasen haastattelu tapahtui Helsingin yliopiston kirjaston haastatteluhuoneessa 4.3.2014 klo 14.00.

arvoisena. Hänen mukaansa prosessiin kuuluu myös menneen tapahtuman ymmärtäminen ja tulkitseminen omassa ajassa.⁸⁹ Hirsjärven ja Hurmeen mukaan haastattelu on yksi tiedonhankinnan perusmuoto. Sitä käytetään, kun halutaan kuulla ihmisten mielipiteitä, kerätä tietoa, käsityksiä ja uskomuksia. Toisaalta haastattelua voidaan käyttää, kun halutaan ymmärtää miksi ihmiset toimivat havaitsemallamme tavalla. Haastattelu on keskustelu, jolla on tarkoitus.⁹⁰ Oma tarkoitukseni oli haastattelujen avulla avata Suomen ja Etelä-Korean diplomaattisuhteita Suomen näkökulmasta merkittävien Etelä-Korea-asiantuntijoiden avulla.⁹¹

2.4.1 Haastattelujen toteutus

Haastatteluni muodostuivat seuraavasti mukailien Hirsjärven ja Hurmeen teosta. Lähetin kolmelle henkilölle kirjeitse haastattelupyynnöt. Kirjeen lähettämisen jälkeen soitin haastateltaville ja sovin haastatteluajankohdan.⁹² Kaksi haastateltavista pyysi minua lähettämään haastattelukysymykset etukäteen ja lähetin noin viikkoa aiemmin molemmille kysymykset. Haastattelukysymykset hahmottuivat pitkälti ulkoasiainministeriön diplomaattiraportteja koskevasta aineistosta ja muodostuivat henkilöiden omaan Etelä-Korea suhteeseen, Suomen ja Etelä-Korean suhteiden kehitykseen, demokratiaprosessiin, talouteen, olympialaisiin ja poliittiseen kehitykseen liittyviksi. Kysymykset painottuivat henkilöiden mukaan. Jokainen haastattelemani henkilö kertoi hyvin laajasti tapahtumista ilman, että johdattelin haastateltavia. Haastattelujen jälkeen litteroin jokaisen haastattelun ja analysoin ne ankkuroidun teorian mukaan. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan ankkuroitua teoriaa on käsitelty Glaserin ja Straussin mukaan seuraavasti: ”Ankkuroitu teoria on yleinen metodologia teorian kehittämiseen, joka on ankkuroitu systemaattisesti koottuun ja analysoituun dataan. Teoria kehittyy tutkimuksen aikana jatkuvan analyysin ja aineiston keruun vuorovaikutuksena.”⁹³

Hirsjärvi ja Hurme esittelevät teoksessaan elämäkertatutkimuksen, joka sopii analyysiltään omaan tutkimukseeni. Elämäkertatutkimuksessa puhutaan muistelututkimuksesta. Saarenheimon mukaan muistelututkimuksesta ei ole syntynyt kattavaa teoreettista katsausta ja siksi tutkijalla on Hirsjärven ja Hurmeen mukaan monta lähtökohtaa valittavana. Analyysissä voidaan keskittyä tapahtumiin tai voidaan analysoida elämäntarinoiden kerrontaan. Itse

---

⁸⁹ McMahan (2008) 96.

⁹⁰ Hirsjärvi & Hurme (2000) 11–12.

⁹¹ Hirsjärvi & Hurme (2000) 61. yksilöhaastattelusta

⁹² Hirsjärvi & Hurme (2000) 82.

⁹³ Hirsjärvi & Hurme (2000) 164.

keskityn analyysissä kerrontaan ja käytän Hirsjärven ja Hurmeen esittämää Straussin ja Corbin ajatusta ankkuroidusta teoriasta, jossa haastattelun analyysi perustuu erityyppisiin luokitteluihin. Analyysi ja kategoriat nousevat tässä teoriassa haastattelusta itsestään.⁹⁴ Teemoitin haastatteluni tulokset tutkielmani lukujen mukaisesti ja hyödynsin niiden sisältöä laajentamaan diplomaattiraporttien sisältöä.

Eva M. McMahan korostaa, että suullisen historian tutkimusta tehdessä on tärkeä huomioida kuusi tekijää haastattelussa ja sen analysoimisessa. Ensinnäkin haastattelussa on huomioitava haastateltavan suhde ja auktoriteetti aiheeseen. Toiseksi on huomioitava, että haastattelijan jokainen lausahdus haastattelussa voidaan ottaa aiheen johdatteluna. Kolmanneksi haastattelussa käytetyt epäsuorat puheenaiheet voivat avata haastattelun sisältöä yllättävälläkin tavalla. Neljänneksi haastatteluaineisto voi laajentua, jos haastattelija antaa tilaa sivujuonteille. Viidenneksi hän toteaa, että vaikka suunnitelmallinen haastattelu toimii suorissa kysymyksissä ja suorissa vastauksissa, voi suuntaa antavat kysymykset avata enemmän aiheesta. Lopuksi hän toteaa, että haastattelussa saatava tieto on rajallista.⁹⁵

Haastattelujen avulla sain laajemman kuvan Suomen suhteista Etelä-Koreaan ja diplomaattiraportit jäsentyivät. Lares avasi Suomen ja Etelä-Korean suhteiden alkuvaiheita seikkaperäisemmin kuin raportit niitä kuvasivat, Puromies puolestaan kuvasi laajasti demokratiakehitystä ja olympialaisia, joista ei juuri ollut kirjoitettu. Latvasen haastattelussa hahmottui Etelä-Korean taloudellinen kehitys ja Suomen kaupallisen edustuston merkitys Suomen ja Etelä-Korean välisessä kaupassa. Haastatteluja analysoidessa olen kuitenkin huomionnut haastateltavien näkemysten voineen muuttua tutkimastani ajasta. Käsitteitä on voinut vahvasti muokata erityisesti Suomessa kylmän sodan jälkeen tapahtunut kriittinen suhtautuminen Kekkosen aikaan.

Käytännössä toteutin menetelmäni lukemalla diplomaattiraportit läpi. Raporteista nousi vahvasti teemoja, joista valitsin puolueettomuuspolitiikan, Etelä-Korean demokratiakehityksen, Korean kysymyksen, talouden ja olympialaiset. Litteroin haastattelut ja koodasin ne viiden eri teeman ympärille. Litteroin tekstin samoja teemoja käyttäen. Koostin jokaisesta oman kokonaisuuden ja analysoin alkuperäislähteitä uuden kansainvälisen historian avulla, huomioiden diplomatian piirteet, ulkoasianhallinnon historian ja Korean historian.

---

⁹⁴ Hirsjärvi & Hurme (2000) 161–168.

⁹⁵ McMahan (2008) 97–98.

2.5 Etelä-Koreassa toimineet suurlähettiläät ja va. asiainhoitaja

Suomen suurlähettiläät Etelä-Koreassa ovat vaikuttaneet merkittävästi omina persooninaan Suomen ja Etelä-Korean suhteiden kehitykseen, joten avaan heidän henkilötaustojaan seuraavaksi. Suomen ja Etelä-Korean diplomaattisuhteet solmittiin vuonna 1973, mutta varsinaista suurlähetystyä ei avattu Souliin, Etelä-Koreaan ennen vuotta 1986. Ennen tätä Suomen Tokion suurlähettiläät toimivat myös Soulin suurlähettiläinä. Suurlähettiläiden sijainti ja työkokemus vaikuttivat merkittävästi raporttien luonteeseen, mutta myös persoona ja suurlähettiläiden mielenkiinto Etelä-Koreaa kohtaan.

Ensimmäinen suurlähettiläs Osmo Lares akkreditoitiin Tokiosta Souliin vuonna 1973. Lares syntyi Tampereella 1926 ja opiskellut oikeustiedettä. Hänen uransa ulkoasianministeriössä alkoi vuonna 1951 ja hän toimi ensin avustajana Washingtonissa ja Prahassa. Lares työskenteli ennen Tokion suurlähetystyä myös Kölnissä ja lähetystöneuvoksena Pariisissa sekä Suomen ulkoasianministeriössä erinäisissä tehtävissä. Suurlähettilääksi Tokioon hänet nimettiin vuonna 1972 ja hän toimi samalla Soulin ja Manilan suurlähettiläänä. Uransa aikana hän oli merkittävänä henkilönä taloudellisissa sopimuksissa, neuvottelukunnissa ja organisaatioissa.⁹⁶ Osmo Lareksen aikana Tokion suurlähetystössä toimi kaupallisenä sihteerinä Heikki Latvanen. Latvanen syntyi vuonna 1936 ja hänellä on kaupallisen alan koulutus. Ulkoasianministeriöön hän tuli vuonna 1962 ja työskenteli muun muassa Pakistanissa, Bulgariassa ja Etelä-Afrikassa ennen Tokion kaupalliseksi sihteeriksi nimeämistään. Tokioon hänet nimitettiin vuonna 1975 ja jo vuonna 1976 Latvanen teki ensimmäisen matkansa Etelä-Koreaan. Latvanen muutti vuonna 1977 Etelä-Koreaan va. asiainhoitajaksi. Etelä-Koreassa Latvanen viipyi aina vuoteen 1985 asti, josta hän siirtyi Malesiaan va. asiainhoitajaksi. Latvanen työskenteli vuosina 1988–1992 ulkoasianministeriön vienninedistämistoimiston päällikkönä. Latvanen nimitettiin vuonna 1992 Nigerian ja Ghanan suurlähettilääksi, jossa hän toimi aina vuoteen 1996 asti, jolloin hänet nimettiin Syyrian, Jordanian ja Libanonin suurlähettilääksi.⁹⁷

Lareksen jälkeen Tokion ja samalla Soulin suurlähettilääksi nimitettiin vuonna 1971 syntynyt Henrik Blomstedt. Hän opiskeli oikeustieteitä ja aloitti ulkoasianministeriön palveluksessa vuonna 1947. Hän työskenteli lähetystöavustajana Moskovassa ja Pekingissä ensimmäisinä

---

⁹⁶ Kuka on kukin (1974)

⁹⁷ Latvanen (2013) 12.5.2014

vuosinaan ulkoasianministeriössä. Hän toimi myös lähetystösihteerinä Pekingissä vuosina 1952–1954 ja New Delhissä vuosina 1954–1956 sekä YK-edustustossa New Yorkissa vuosina 1948–1962. Ulkomaankomennusten lisäksi hän työskenteli erilaisissa tehtävissä ulkoasianministeriössä. Blomstedt nimitettiin lähetystöneuvokseksi Tukholmaan vuonna 1963 ja hän toimi aina vuoteen 1965 asti. Ensimmäistä kertaa hän oli suurlähettiläänä Addis Abebassa ja sen jälkeen Nairobissa, Dar es Salaamissa ja Kampalassa sekä Lusakassa vuosina 1965–1969. Blomstedt teki lyhyen jakson ulkoministeriössä ja palasi suurlähettilääksi Haagiin, Dubliniin ja vuodesta 1973 vuoteen 1979 hän toimi Tokion suurlähettiläänä ja sieltä käsin Soulissa suurlähettiläänä.⁹⁸

Blomstedtin jälkeen Etelä-Korean suurlähettilääksi nimitettiin Pauli Opas. Hän syntyi Kurikassa vuonna 1929 ja opiskeli hallintotieteitä ja valtiotieteitä. Hän oli ulkoasiainsihteerinä ensimmäistä kertaa vuosina 1955–1956 ja pääsihteerinä vuonna 1957. Opas toimi myös Yhdysvaltain tiedotusedustuston päätoimittajana vuosina 1959–1960. Muiden suurlähettiläiden tapaan hän työskenteli ulkoasianministeriössä useissa tehtävissä. Suurlähettiläänä hän oli ensimmäistä kertaa Tokiossa ja samalla Soulissa vuosina 1984–1986.⁹⁹ Oppaan jälkeen nimitettiin ensimmäinen suurlähettiläs Juha Puromies paikan päälle Souliin. Puromies syntyi vuonna 1936 ja opiskeli kauppatieteitä ja valmistui kauppatieteiden maisteriksi. Hän aloitti ulkoasianministeriön palveluksessa vuonna 1965 ja toimi ensimmäisinä vuosinaan Englannissa ja Intiassa. Hän oli lähetystöneuvoksena Länsi-Saksassa vuosina 1975–1977 ja va. asiainhoitajana ja päällikkönä Etelä-Afrikassa vuosina 1977–1980. Puromies palasi Suomeen ulkoasianministeriön erinäisiin tehtäviin ja hänet nimitettiin ensimmäistä kertaa suurlähettilääksi Etelä-Koreaan vuonna 1986 ja hän viipyi maassa aina vuoteen 1991 asti. Hän toimi Etelä-Korean jälkeen suurlähettiläänä Filippiineillä ja Vietnamissa.¹⁰⁰

---

⁹⁸ Kuka on kukin (1978)

⁹⁹ Kuka on kukin (1986).

¹⁰⁰ Puromies (2014) 13.5.2014.

3 Suomen puolueettomuuspolitiikka Korean niemimaata koskevissa diplomaattiraporteissa vuosina 1953–1973

Korean sodan jälkeisestä ajasta vuodesta 1953 aina 1970-luvun alulle Suomen suhdetta Etelä-Koreaan määritteli Suomen puolueettomuuspolitiikka ja maantieteellinen etäisyys.¹⁰¹ Suomelle puolueettomuus tarkoitti euroatlanttisten suhteiden rajoittamista taloudellisiin sopimuksiin, pidättäytymistä puolustusliitoista sekä kotimaassa kommunistisen puolueen sallimista.¹⁰² Puolueettomuuspolitiikka syntyi presidentti Paasikiven ja presidentti Kekkonen muodostaman linjan mukaan, jossa idänsuhteet asetettiin etusijalle.¹⁰³ Juhani Suomen mukaan Suomen ulkopolitiikka noudatti vahvasti Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden kehittymistä, minkä mukaan puolueettomuuspolitiikkakin pääosin muovautui.¹⁰⁴ Suomen historian professori Jorma Kallenaution mukaan Suomen puolueettomuus sopi Neuvostoliiton rauhanomaiseen rinnakkaiseloon, sillä puolueettomat maat muodostivat ”rauhan vyöhykkeitä”, ja Neuvostoliitto saattoi etsiä puolueettomista maista tukea pyrkimyksilleen ja tavoitteilleen.¹⁰⁵ Venäjän tutkimuksen professori Timo Vihavainen on tulkinnut, että Suomen erityisasema Neuvostoliittoon nähden hahmotettiin Länsi-Euroopassa jo 1950-luvulla, vaikka käsitettä suomettumisesta alettiin käyttää 1970–1980-luvuilla. Termi suomettuminen tarkoittaa Suomen kaltaiseksi tulemistä ja viittasi negatiivisessa mielessä pienen maan mukautumista naapurina olleen suurvallan intressien mukaisesti.¹⁰⁶

Suomen suhdetta Etelä-Koreaan määritteli vahvasti Suomen puolueettomuuspolitiikka. Ennen maiden välisten diplomaattisuhteiden syntymistä Korean niemimaata koskeva aineisto on kerätty suomalaisessa diplomaattiraporteissa muiden maiden asiat ja maailmanpolitiikka -kansioihin.¹⁰⁷ Koska Koreoihin ei ollut virallisia diplomaattisuhteita, Suomen edustustot muissa maissa raportoivat Korean niemimaata koskevista asioista. Esimerkiksi Intian ja Neuvostoliiton edustustot olivat erityisen aktiivisia Korean asioiden raportoinnissa.¹⁰⁸

---

¹⁰¹ Lares (2014) 18.2.2014.

¹⁰² Kullaa (2012) 2.

¹⁰³ Kullaa (2012) 2.

¹⁰⁴ Suomi (2001) 27–28.

¹⁰⁵ Kallenaution (2005a) 42.

¹⁰⁶ Vihavainen (1991) 9–10.

¹⁰⁷ UM12L: 20 Suomen suhteet muihin maihin, UM maailmanpolitiikka 1951–1981:7D II:144–147.

¹⁰⁸ UM (1953) 7D2; II:144; 12.11.1953 No 54/368 sal, ”USA:n tšekäläinen ambassadori Koreassa” Hugo Valvanne, New Delhi, UM(1954) 7D2; II:144; 23.1.1954 No1/200 sal ”Intian ja Korean sotavangit” Hugo Valvanne, New Delhi, UM(1955) 7D2 II:144; 8.3.1955 79/1392K ”Amerikan vastaus Ruotsin tekemään, Koreassa olevaan valvontakomissiota koskevaan tiedusteluun.” H. Hannikainen, Tukholma.

Diplomaattiraporteista käy ilmi Suomen suhtautuminen Korean niemimaahan Suomen puolueettomuuden, yleisen maailmanpoliittisen tilanteen ja taloudellisten intressien näkökulmasta. Tässä luvussa pureudun Suomen puolueettomuuden soveltamiseen Etelä-Korean tapauksessa. Etelä-Korea oli heti Korean sodan jälkeen Suomelle maana poliittisesti haasteellinen, sillä se oli suurvaltapolitiikan keskiössä, koska se oli Yhdysvaltojen vaikutuksen alaisena sekä vastikään syntynyt, jaettu valtio.¹⁰⁹ Asetelma luo erityisen mahdollisuuden tutkia Suomen puolueettomuutta suhteessa Etelä-Koreaan. Käsittelen tässä luvussa Suomen Etelä-Korea-suhteita puolueettomuuden näkökulmasta avaamalla itsessään puolueettomuuden käsitettä. Pohdin myös raporteissa ilmenneen jaettujen valtioiden politiikan muodostumista ja sen soveltamista Etelä-Koreaan ja sen merkitystä ennen diplomaattisuhteita. Suomen puolueettomuuspolitiikka jatkui Etelä-Korea-suhteissa diplomaattisuhteiden solmimisen jälkeenkin, ja puolueettomuuspolitiikka onkin kantava teema koko tutkimuksessani.

3.1 Suomen puolueettoman korrekti suhtautuminen Korean niemimaahan

Kun Korean sota päättyi vuonna 1953, Juhani Suomen mukaan Suomi vielä haki omaa ulkopoliittista linjaansa ja keskittyi lähinnä idänsuhteisiin muiden maiden suhteiden kustannuksella. Ulkopoliittinen linjaus luotiin toisen maailmansodan loputtua Suomen osalta vuonna 1944 Euroopan vielä ollessa sodassa ja epävakaa. Suomen ulkopoliittikkaa lähdettiin rakentamaan lähes nollapisteestä ja tavoitteina oli rauhan rakentaminen riippumattomana ja itsenäisenä valtiona. Neuvostoliiton olemassaolo vaikutti kuitenkin siihen, että idänpoliittikka kulki kaiken muun edellä ja oli kaikkeen muuhun verrattuna tärkein. Tätä ulkopoliittista linjausta alettiin kutsua presidentin mukaan Paasikiven linjaksi. Paasikiven mukaan idänsuhteet piti pitää niin hyvänä, ettei Neuvostoliitto voinut käyttää Suomea astinlautanaan. Vuonna 1947 solmitun Pariisin rauhan jälkeen Suomi vakiinnutti asemansa Neuvostoliiton, mutta myös Euroopan maiden kanssa.¹¹⁰

Suomi allekirjoitti Neuvostoliiton kanssa sopimuksen ystävyydestä, yhteistyöstä ja avunannosta (YYA-sopimus) vuonna 1948.¹¹¹ Vaikka selkeitä sopimuksia luotiin 1950-luvun

---

¹⁰⁹ Seth (2011) 333–336.

¹¹⁰ Suomi (2001) 29.

¹¹¹ Kallenautio (2005a) 269.

alussa, oli Suomen ulkopoliittinen linja murroksessa ja vakiintumaton.¹¹² Neuvostoliitto palautti Porkkalan vuonna 1955, mikä loi paremmat puitteet uskottavamman puolueettomuuspolitiikan rakentamiselle. YYA-sopimusta jatkettiin kahdellakymmenellä vuodella, Suomi hyväksyttiin YK:n jäseneksi ja Suomi liittyi pohjoismaiseen yhteistyöhön¹¹³ saatuaan varmuuden siitä, että Tanskan ja Norjan NATO-jäsenyys ei häirinnyt Neuvostoliittoa.¹¹⁴ Suomessa tapahtui presidentinvaihdos vuonna 1956, mutta se ei vaikuttanut ulkopoliittikan perusteisiin. Vaihdos vaikutti kuitenkin mahdollisuuksiin avata suhteita länteen päin. Paasikiven linjaa alettiin kutsua Paasikiven–Kekkonen linjaksi.¹¹⁵ Suomen ulkopoliittisen linjan murroksesta huolimatta 1950-luvulla maan suhtautuminen Korean niemimaahan oli varovaista ja torjuvaa.

Korean sodan päätyttyä Suomen ulkoasiainministeriössä pohdittiin suhtautumista jaettuun Koreaan. Ulkoasiainministeriö pyrki luomaan yhtenäistä linjaa edustustoille ja hallinnollisessa kiertokirjeessä lokakuussa 1954 ohjeistettiin, että maihin tuli asennoitua ”*puolueettoman korrektisti*”. Suomi ei ollut tunnustanut Etelä- tai Pohjois-Koreaa, eikä Suomella ollut kantaa maiden asemaan tai syntymiseen nähden. Ohjeistuksen mukaisesti Suomen edustustot eivät saaneet olla virallisissa suhteissa maan edustajiin, mikä käytännössä tarkoitti sitä, ettei maiden edustajien välillä tapahtunut virallisia vierailuja. Korrektia suhtautumista kuitenkin oli se, että Koreoiden edustustojen kirjeisiin tuli vastata, mutta vain hyvin muodollisesti.¹¹⁶ Ulkoasiainministeriön ohjeistuksen mukaan haluttiin pysytellä etäällä Koreoiden tilanteesta Suomen puolueettomuuden takia. Suomen ulkopoliitikassa pyrittiin toteuttamaan puolueettomuuden linjaa, joka kuitenkin nähdään historian tutkijoiden keskuudessa hyvin ristiriitaisena. Korean tapauksessa ennen 1970-lukua Suomen puolueettomuuspolitiikka tarkoitti pysymistä erossa suurvaltojen ristiriidoista. Ristiriitaista puolueettomuuspolitiikassa oli se, että Pohjois-Korean yhteydenottoja ei estelty yhtä kovalla kädellä kuin Etelä-Korean. Suomen puolueettomuuspolitiikalle oli oma syntyhistoriansa, joka hieman selkeyttää sen soveltamista myös Koreoiden tapauksessa.

Helsingin poliittisen historian professori Seppo Hentilän mukaan puolueettomuuspolitiikka käytännössä tarkoitti sitä, ettei Suomi voinut luoda suhteita Neuvostoliiton

---

¹¹² Suomi (2001) 27–28.

¹¹³ Tarkka (2012) 174.

¹¹⁴ Suomi (2001) 30–32.

¹¹⁵ Suomi (2001) 33–34.

¹¹⁶ UM(1954) DbA: HKK 1954 n:o 17.

vastustajamaihin.¹¹⁷ Kallenaution mukaan voidaan Apusen ja Korhosen tavoin sanoa, että Kekkonen ulkopoliitikassa puolueettomuuspolitiikasta tuli Suomelle keino ja väline osallistua kansainväliseen politiikkaan ja olla yhteydessä muuhun maailmaan.¹¹⁸ Kekkonen perusteli puolueettomuutta vuonna 1961 Kouvolassa pitämässään puheessa sillä, että puolueettomuuspolitiikalla oli sopimusperäinen pohja, joka löytyi vuonna 1948 Suomen ja Neuvostoliiton välille laaditusta YYA-sopimuksen johtolauseesta, jossa on säädös, että Suomella on oikeus pysyä suurvaltojen ristiriitojen ulkopuolella.¹¹⁹ Juhani Suomen mukaan puolueettomuuspolitiikka oli keino nimenomaan pysytellä erossa ristiriidoista ja suurvaltapolitiikasta maan oman olemassaolon takaamiseksi. Tarkoitus oli ikään kuin ylläpitää ”näkymättömyyden politiikkaa”.¹²⁰ Kallenaution mukaan YYA-sopimuksen johdanto-osa ei tosin syntyhetkellään ollut tarkoitettu motiivien ja argumenttien valossa kansainvälisoikeudellista puolueettomuutta perustelemaan. Siinä oli alun perin ajateltu ennen muuta pysymistä etäällä sotilaallisista selkkauksista. Kekkonen oli varsin tietoinen tästä, mutta halusi vahvistaa Suomen puolueettomuuspolitiikan perustaa ja puolueettomuuden imagoa.¹²¹ Jukka Tarkan mukaan Kekkonen tulkitsevi YYA-sopimuksen johdannossa ollutta puolueettomuuslausumaa tarkoituksella liian väljästi.¹²² Suomen puolueettomuuspolitiikka ei ollut täysin vakiintunut 1950-luvulla ja sitä käytettiin Korean niemimaan tapauksessa sovelletusti.

”Puolueettoman korrekti” suhtautuminen Etelä-Koreaa kohtaan oli puolueettomuuslinjan mukaista ja vielä 1950- ja 1960-luvuilla yksiselitteistä. Korean historiaa tutkineen Michael L. Sethin mukaan Etelä- ja Pohjois-Korea olivat Korean sodan aikana ja jälkeen suurvaltapolitiikan keskiössä Yhdysvaltojen, Neuvostoliiton ja YK:n vaikutuksen takia.¹²³ Etelä-Korea oli selkeästi Yhdysvaltojen vaikutuspiirissä ja Pohjois-Korea taas Neuvostoliiton.¹²⁴ Korean sotaan puuttuminen olisi selkeästi ollut vastaan YYA-sopimusta, sillä se oli sotilaallinen konflikti. Korean tilanteeseen puuttuminen sodan jälkeen olisi ollut suurvaltaristiriitoihin puuttumista, mikä oli Suomen muotoileman puolueettomuuspolitiikan vastaista ja ennen kaikkea Neuvostoliiton asioihin puuttumista, sillä se oli osallinen Korean

---

¹¹⁷ Hentilä (2003) 9.

¹¹⁸ Kallenaution (2005a) 284.

¹¹⁹ Kallenaution (2005b) 269.

¹²⁰ Suomi (2001) 27–28.

¹²¹ Kallenaution (2005a) 269–283.

¹²² Tarkka (2012) 176.

¹²³ Seth (2011) 305–337.

¹²⁴ Seth (2011) 309–313, 339–340.

sotaan. Suomelle puolueettomuus tarkoitti myös pysyttelemistä etäällä sotilaallisista liitoista. Suomi halusi säilyttää puolueettoman kantansa Korean kysymyksessä. Ulkoasiainministeriön raporteista käy ilmi, että Koreoiden tilannetta seurattiin kuitenkin muiden edustustojen kautta, ja varsinkin aktiivista raportointia tuli muun muassa Intiasta.¹²⁵ Juuri suurvaltojen politiikan takia Korean niemimaan tilanne oli kiinnostavaa. Suomi halusi pysyä tilanteen ulkopuolella 1950- ja 1960-luvuilla myös oman maan turvallisuuden ja oman vakiintumattoman asemansa takia. Suomen oma kansainvälinen asema oli vasta kehittymässä niin poliittisesti kuin myös taloudellisesti Neuvostoliiton varjosta kansainvälisiin yhteisöihin, ja suhteet kyseenalaisiin maihin olisivat voineet vaurioittaa maan tuoretta kuvaa. Korean niemimaan tilanne ei ollut rauhoittunut eikä myöskään siksi ollut otollinen alue suhteiden luomiselle.

3.2 Suomen jaettujen maiden politiikka

Erityisesti jaetun Saksan tilannetta tutkineen Seppo Hentilän mukaan Suomen suhde jaettuihin valtioihin määriteltiin puolueettomuuden nojalla Pariisin rauhassa ja Suomen sekä Neuvostoliiton välisessä YYA-sopimuksessa. Pariisin rauhansopimuksen mukaisesti Suomi tuli pysyä puolueettomana kaikkia sopimuksen allekirjoittaneita valtioita kohtaan. Valtiosihteeri R. Seppälän muistiossa käytettiin ensimmäistä kertaa Pariisin rauhansopimuksen 10. artiklaa jaettuja valtioita tunnustamattomuuden oppina, joka liittyi suhtautumiseen jaettuun Saksaan. Artikla 10. mukaan:

”Suomi sitoutuu tunnustamaan Italian, Romanian, Bulgarian ja Unkarin kanssa tehtyjen rauhansopimusten sekä niiden muiden sopimusten ja järjestelyjen sitovuuden, joista Liittoutuneet ja Liittyneet Vallat ovat sopineet tai sopivat Itävaltaan, Saksaan ja Japaniin nähden näiden rauhan palauttamiseksi”

(III luku 10. Art.).

Hentilän mukaan tämän perusteella Suomella oli oikeus pysyä erossa kiistanalaisista asioista ja tilanteista. YYA-sopimuksen johdannossa puolestaan todettiin Suomen pyrkivän pysyttelemään suurvaltojen välisten eturistiriitojen ulkopuolella. Pariisin rauhan ja YYA-sopimuksen yhdistelmästä syntyneitä tunnustamattomuuden doktriinia sovellettiin Koreaan ja Vietnamiin, mutta selkeästi se oli syntynyt Saksan-politiikan takia. Saksan kysymyksen

¹²⁵ UM (1953) 7D2; II:144; 12.11.1953 No 54/368 sal, ”USA:n tšekäläinen ambassadori Koreassa” Hugo Valvanne, New Delhi, UM(1954) 7D2; II:144; 23.1.1954 No1/200 sal ”Intian ja Korean sotavangit” Hugo Valvanne, New Delhi, UM(1955) 7D2 II:144; 8.3.1955 79/1392K ”Amerikan vastaus Ruotsin tekemään, Koreassa olevaan valvontakomissiota koskevaan tiedusteluun.” H. Hannikainen, Tukholma

katsottiin ohjaavan tunnustamattomuuspolitiikka.¹²⁶ Tunnustamattomuuspolitiikasta huolimatta ulkoasiainministeriö joutui erikseen selkeyttämään Suomen suhdetta Korean niemimaan tilanteeseen.¹²⁷

Korean niemimaata koskeva selkeytetty ohjeistus annettiin eri edustoille vuonna 1961. Ohjeistuksen mukaan Suomen suhtautuminen jaettuihin valtioihin pysyi samana, eikä diplomaattisuhteita maiden kanssa haluttu solmia. Suomella oli tosin kaupalliset edustustot molempiin Saksoihin, mutta Koreoita ja Vietnamia pidettiin erilaisina tapauksina.¹²⁸ Ohjeistuksessa ei tarkemmin selitetty Saksojen tilanteen erityisyyttä, mutta voidaan päätellä, että Saksojen erityismerkitys liittyi Suomen ja Saksan pitkiin taloudellisiin suhteisiin ja Euroopan politiikkaan. Korean niemimaata koskien annettiin ohjeet, ettei Suomi saanut pitää yllä minkäänlaisia suhteita Koreoiden edustustoihin, eikä saanut olla yhteydessä kumpaankaan osapuoleen, ja vastaukset piti antaa suppeasti. Ohjeistusta noudatettiin kuuliaisesti Etelä-Korean osalta, eikä heidän hyvän tahdon valtuuskunnan¹²⁹ vierailua Suomeen otettu vastaan.¹³⁰ Pohjois-Korean kohdalla tilanne oli toinen. Pohjois-Korean edustajat olivat lähestyneet Suomea eri edustustojen kautta useasti toivoen mahdollisuutta perustaa kaupallinen edustusto Suomeen ja vuoden 1964 neuvotteluista meni vielä neljä vuotta ennen kuin asiaa alettiin työstää.¹³¹

Suomi näytti ensimmäisen kerran positiivisia merkkejä Pohjois-Korean kaupallisen edustuston avaamiselle vuonna 1971. Suomen ulkoasiainministeriön edustustoille suunnatussa ohjekirjeessä vahvistettiin Pohjois-Korean nauttivan kolmansien maiden kanssa samoista eduista. Diplomaattiluettelon Pohjois-Korea ei kuitenkaan vielä tuolloin päässyt Itä- ja Länsi-Saksan tavoin. Pohjois-Korean kauppavaltuuston avaamisen Helsinkiin ei näin katsottu tarkoittavan muutosta Suomen suhtautumisessa jaettuihin valtioihin. Etelä-Korea oli samassa asemassa halutessaan perustaa kaupallisen edustuston Suomeen.¹³² Suomi otti vastaan myös Etelä-Korean hyvän tahdon valtuuskunnan 31.8.1971 Helsingissä. Vierailun aikana keskusteltiin Etelä-Korean mahdollisuudesta perustaa kaupallinen erityisedustusto Helsinkiin.

---

¹²⁶ Hentilä (2003) 38–41.

¹²⁷ UM (1961) 12L:20 14.8.1961 nro.109/1592.

¹²⁸ UM (1961) 12L:20 14.8.1961 nro.109/1592.

¹²⁹ Hyvän tahdon valtuuskunta oli maiden suhteiden kehittymisen edistämiseksi koottu ryhmä.

¹³⁰ UM (1961) 12L:20 14.8.1961 nro.109/1592.

¹³¹ UM (1964–1969) 12L:20 P-K kansio ja UM(1970-)12L:20 P-K Kansio.

¹³² UM (1971) 12L:20; Kansio: Etelä-Korean hyvätahdon valtuuskunta 5 pohjoismaahan syksyllä 1971; 28.9.1971 nro 88/3455.

Suomen puolelta ilmoitettiin, että ehdotusta harkittiin myönteisesti ja molemmat osapuolet voisivat viedä esitykset asiasta hallituksille. Suomessa korostettiin, että Etelä-Korealta edellytettiin, etteivät Pohjois-Korean kanssa käydyt erimielisyydet heijastu erityisedustustojen toiminnassa Suomessa.¹³³ Suomen kaupallisten suhteiden syntyminen Etelä- ja Pohjois-Korean kanssa ei seurannut Saksan esimerkkiä.

Suomen Saksa-suhteilla oli pidempi historia kuin Vietnam ja Korea -suhteilla. Korean niemimaa näyttäytyi sotien jälkeen periferiana.¹³⁴ Hentilän mukaan Suomella oli ollut jo ennen sotia tiiviit suhteet Saksaan niin poliittisesti kuin myös taloudellisesti. Suomen ja Saksan suhteet eivät kuitenkaan täysin normalisoituneet sodan jälkeen, sillä Suomi ei muiden puolueettomien maiden tavoin voinut normalisoida suhteitaan Saksaan. Sillä Saksa oli kahtia jaettu toisen maailmansodan jälkeen vuonna 1949. Länsiblokki tunnusti Länsi-Saksan ja itäblokki tunnusti Itä-Saksan. Suomen ja Neuvostoliiton välillä solmittu YYA-sopimus kielsi Suomea tunnustamasta Länsi-Saksaa, eikä jaettujen Saksojen tilanne ollut täysin vakiintunut ja osittain tästä syystä Suomi ei halunnut tunnustaa Itä-Saksaakaan. Vuonna 1955 Neuvostoliitto tunnusti Länsi-Saksan, mikä olisi mahdollistanut Suomelle molempien Saksojen tunnustamisen. Kumpikin, Itä-Saksa ja Länsi-Saksa, pitivät omaa puoltaan alkuperäisenä Saksana ja vaativat vain oman puolensa tunnustamista.¹³⁵

Suomen ja Saksojen välisiä kauppasuhteita ryhdyttiin kuitenkin suunnittelemaan jo Iso-Britannian miehityshallinnon ja Suomen ulkoasiainministeriön välisissä neuvotteluissa vuonna 1947, ja samanaikaisesti neuvotteluja käytiin Neuvostoliiton miehityshallinnon kanssa. Tarkoituksena oli sijoittaa koko Saksasta vastaava kaupallinen edustaja Berliiniin, mutta Saksan rauhansopimuksen astuttua voimaan ja Saksan jakautumisen takia suomalaisia kehoitettiin avaamaan erilliset edustustot. Länsi-Saksaan lähetettiin pääkonsuli marraskuussa vuonna 1948, kun Itä-Saksaan puolestaan lähetettiin syyskuussa vuonna 1948. Molempien Saksojen kaupalliset edustajat asettuivat myös Suomeen. Saksan tapauksessa puhuttiin kauppavaltuuskunnasta konsulaatin tai lähetystön sijaan, sillä ne eivät käsitteinä olleet poliittisesti korrekteja.¹³⁶

---

¹³³ UM (1971) 12L:20; Kansio: Etelä-Korean hyvän tahdon valtuuskunta 5 pohjoismaahan syksyllä 1971; 2.9.1971.

¹³⁴ Lares (2014) 18.2.2014.

¹³⁵ Hentilä (2003) 9-10.

¹³⁶ Hentilä (2003) 24-25.

Suomelle Saksan kysymys oli vaikea aina 1970-luvulle asti. Toisaalta Saksan kysymystä käytettiin maan omien ulkopoliittisten intressien välineenä. Hentilän mukaan Saksan kysymys jakoi radikaalisti mielipiteitä Suomessa. Suomen Saksa-tilanteeseen perustettiin oma työryhmä, joka pyrki ratkaisemaan Suomen kannan Saksan kysymykseen. Jaettu Saksa ei ollut täysin vakiinnuttanut asemaansa kylmän sodan maailmassa. Saksojen kysymys oli vahvasti kiistanalainen ja osittain tästä syystä Suomi ei halunnut ottaa selkeää kantaa tilanteeseen. Vierailuja molempiin Saksoihin tehtiin – tosin epävirallisesti. SDP:n Saksaa koskevat mielipiteet jakautuivat, mutta lopulta yhteinen linja muodostui puoltamaan Saksojen tunnustamista. Suomen yhtenäinen linja ei kuitenkaan edennyt tunnustamiseen.¹³⁷ ETYK-kokouksen suunnitteluvaiheesta Keijo Korhonen kertoi elämäkerrassaan, että ETYK-kokous oli puolueettomuuspolitiikan ”maalinsaattamisväline, ei muuta”. Saksa-politiikka oli Korhosen mukaan ”ajoankkuri”, sillä Suomi ei ollut ainoana Euroopan maana tunnustanut jaettuja Saksoja. Puolueettomat valtiot Ruotsi, Itävalta ja Sveitsi olivat tunnustaneet Länsi-Saksan, mutta eivät Itä-Saksaa. Korhonen uskoi, että tämän takia Suomi oli ainoa mahdollinen isäntä. Hänen mukaansa Saksa-politiikka oli koko puolueettomuuspolitiikan koetinkivi, käyntikortti länteen päin.¹³⁸

Jaettujen valtioiden politiikka ei ollut yhdenmukaista, mikä tunnustettiin edustustoille annetuissa ohjeissakin. Koreat ja Vietnam niputettiin samaan kategoriaan, erilleen Saksojen tilanteesta, perustelematta päätöstä sen tarkemmin. Molemmissa Saksoissa oli Suomen kaupalliset edustustot jo hyvin varhaisessa vaiheessa 1940-luvun lopulla, mutta kaupallisten edustustojen perustaminen Koreoihin venyi 1970-luvulle. Todennäköisesti tässä pätevät historialliset ja taloudelliset intressit sekä maantieteelliset seikat. Lares totesi haastattelussa moneen otteeseen, että Korean niemimaa oli niin kaukana, että sinne ei osin senkään takia ollut intressejä.¹³⁹ Toisaalta Korean niemimaa ei ollut historiallisesti merkittävä Suomelle, sillä mailla ei ole juuri yhteisiä perinteitä muuten kuin Japanin kautta. Taloudellisesti Korean niemimaalla ei myöskään ennen 1970-lukua ollut Suomelle juuri tarjottavaa.¹⁴⁰

---

¹³⁷ Hentilä (2003) 61–101.

¹³⁸ Korhonen. K (2006) 236–237.

¹³⁹ Lares (2014) 18.2.2014.

¹⁴⁰ Lares (2014) 18.2.2014.

3.3 Tapaus Etelä-Korea

Suomessa ei nähty Etelä-Koreaa kaupan kannalta lupaavana maana vuonna 1961, sillä se oli samana vuonna kokenut sotilasvallankaappauksen. Toisaalta Etelä-Korean talouskaan ei ollut houkutteleva Suomelle. Soulissa käynyt norjalainen edustaja raportoi Suomen Tokion edustajalle, että Etelä-Koreassa ei ollut ostovoimaa, kaivostoiminta oli lapsenkengissä, teollisuus oli kannattamatonta ja talous oli käytännössä tuonnin varassa.¹⁴¹ Muutoksista taloudessa tai kehityksessä ei norjalaisen raportin jälkeen juurikaan Suomeen kirjoiteltu, vaan keskityttiin lähinnä Pohjois-Korean ja Etelä-Korean suhteisiin.¹⁴² Pohjois-Korean aloitteesta Suomi antoi luvan Pohjois-Korean Helsingin kaupallisen edustuston perustamiseen ja samalla kaupallisesta edustustosta alettiin keskustella myös Etelä-Korean kanssa 1970-luvun alussa.¹⁴³ Haastatteluissa kävi ilmi, että suomalaiset saivat hyvin paljon vaikutteita Pohjoismailta Koreoiden suhteissaan. Erityisen tiivistä yhteistyötä tehtiin Ruotsin edustajien kanssa muun muassa Japanissa, josta käsin Etelä-Korean tilannetta tarkkailtiin.¹⁴⁴

Etelä-Korean Helsingin kaupallisen edustuston perustamiseen ei Suomessa suhtauduttu yhdenmukaisesti vuonna 1971. Keskustelua käytiin hallituksessa, ja kansanedustajat saivat mahdollisuuden kysyä ja kommentoida päätöstä. SKDL:n kansanedustaja Taisto Sinisalon¹⁴⁵ mukaan päätös ei olisi Suomen rauhanpolitiikan kanssa sopuisuudessa, sillä Etelä-Koreaa hänen mukaansa johti Park Chung Heen nukkehallitus. Hänen mukaansa mukaan lähteminen olisi rauhanvastaisen politiikan tukemista, ja kansanvastaista terroria harjoittavan hallituksen edustuston toiminnan aloittamista Helsingissä. Tähän ulkoasiainministeri kommentoi, että kaupallisen erityisedustuston olevan sopuisuudessa Suomen puolueettomuuspolitiikan kanssa koskien jaettuja maita. Vastauksessa todettiin, että Suomi ei solmisi diplomaattisuhteita niin kauan kuin maat olivat suurvaltojen ristiriitojen kohteena.¹⁴⁶ Vastustuksista huolimatta 14.4.1972 hallituksessa päätettiin, ettei ollut esteitä suostua kaupallisen edustajiston perustamiseen.¹⁴⁷ Etelä-Korean kaupallinen edustusto perustettiin 26.5.1972 Helsinkiin.¹⁴⁸

¹⁴¹ UM (1961) 7D2; II:144; 14.7.1961.

¹⁴² UM (1962) 7D2; II:144; 18.4.1961; 52/2612K No. 62 HV, UM(1969) 7D2 II:144; 2.6.1969; 6/276 sal No 69 Tokio.

¹⁴³ UM (1971) 12L:20:E-K 1964-1976; 20.1.1971;9/139 sal.

¹⁴⁴ Lares (2014) 18.2.2014, Latvanen (2014) 4.3.2014.

¹⁴⁵ Taisto Sinisalo toimi SDKL:n kansanedustajana 1962–1979 ja SKP:n varapuheenjohtajana 1970–1982. Hän johti oppositioita 1970- ja 1980-luvulla. Hänen mukaansa oppositioita alettiin kutsua taistolaiseksi.

¹⁴⁶ UM (1971) 10: A4 7324-70/27 & UM(1971) 12L:20; E-K (1964-1976); 9.11.1971.

¹⁴⁷ UM (1972) 12 L:20; E-K (1964–1976); 26.5.1972 No52/4672.

¹⁴⁸ Korhonen (2006) 131.

Norjalaisen edustajan kuvaus Etelä-Koreasta vuonna 1961 on tunnistettavissa myös Sethin Korean historiaa käsittelevästä teoksesta. Etelä-Koreassa Korean sodan jälkeen olosuhteet olivat heikot ja varsinaista muutosta ei tapahtunut ennen 1960-lukua. Maassa oli paljon ihmisiä, mutta vähän luonnonvaroja eikä vastauksia taloushuolien ratkaisemiseksi ollut. Maa oli raunioina sodan jälkeen ja suuri osa infrastruktuurista oli tuhottu. Sodan jälkeen monet palasivat pakolaisleireiltä tuhoutuneisiin koteihinsa. Maata johti sodan jälkeen Sygman Rhee, jonka valta oli hyvin autoritääristä ja korruptoitunutta, mutta myös Sethin mukaan tehokasta. Rheen suhtautuminen Pohjois-Koreaan tosin esti maiden suhteiden lämpimän kehityksen. Rhee sysättiin vallasta ja hetken maassa oli demokraattisempi jakso.¹⁴⁹

Keväällä 1961 Kenraali Park Chung Heen johtamat armeijan joukot nousivat valtaan ja valtaa pitänyt presidentti joutui väistymään. Kolmekymmentävuotinen sotilashallinto alkoi. Parkin sotilashallinto sai aikaan taloudellisia muutoksia, joiden avulla köyhyys saatiin kuriin. Maa koki taloudellisen ihmeen nimenomaan Parkin talouden viisivuotissuunnitelmien avulla. Merkittävästi talouden kasvuun vaikutti japanilaisten investoinnit ja eteläkorealaisen sotateollisuuden käyttäminen Vietnamin sodassa.¹⁵⁰ Muutos oli suuri, sillä ennen vuotta 1961 maa kärsi inflaatiosta, korruptiosta ja riippuvaisuudesta ulkomaanapuun. Maa oli selkeästi jäljessä Pohjois-Korean kehityksestä. Maassa tapahtui taloudellista kasvua vuosina 1962–1966, sillä maa panosti vientiin. Ulkomailla oltiin skeptisiä maan talouskasvun suhteen, vaikka muutoksia jo tapahtui.¹⁵¹ Parkin vahva hallinto herätti Suomessa epäilyjä.¹⁵²

SKDL:n kansanedustaja Taisto Sinisalo vastusti suhteiden luomista Etelä-Koreaan Parkin rauhanvastaisen politiikan takia. Hänen mukaansa Etelä-Korealla oli nukkehallitus, joka harjoitti terroria. Hänen äänensä vaiennettiin puolueettomuuspolitiikan nimissä. Sinisalo oli vain yksi ääni ja edusti radikaalinakin pidettyä oppositiopuoluetta SKDL:n tuohon aikaan.¹⁵³ Hänen kommenttinsa olivat kuitenkin perusteltuja, sillä Etelä-Koreassa yli puolet rahoituksesta tuli Yhdysvalloilta, vaikka Presidentti Park pyrki taistelemaan irti riippuvuudesta Yhdysvaltoihin.¹⁵⁴ Parkin vallankäyttö oli hyvin autoritääristä, mitä

---

¹⁴⁹ Seth (2011) 373-411.

¹⁵⁰ Oberdorfer (2001) 31-37.

¹⁵¹ Seth (2011) 373-411.

¹⁵² UM (1971) 10: A4 7324-70/27 & UM(1971) 12L:20; E-K (1964-1976); 9.11.1971

¹⁵³ Mickelsson (2007) 158, 242-243

¹⁵⁴ Seth (2011) 383-384.

perusteltiin Pohjois-Korean paineella.¹⁵⁵ Voidaan kuitenkin todeta, ettei kauppasuhteiden luominen Etelä-Koreaan suoraan tukenut maan politiikkaa. Suomelle Etelä-Korean sisäpolitiikkaa tärkeämpää oli se, miltä Suomen oma jaettujen maiden politiikka näytti ulospäin.

Pohjois-Korean leima näkyi vahvasti Suomen suhteissa Etelä-Koreaan. Kaupallisen edustuston perustamisessa suhde Pohjois-Koreaan johdatteli täysin Etelä-Korean ja Suomen suhdetta. Diplomaattiraporteista käy ilmi, että Pohjois-Korea toimi etäisyydestä huolimatta Suomea kohtaan hyvin aktiivisesti.¹⁵⁶ Toisaalta Pohjois-Korean pyynnöt kauppavaltuuston perustamiselle koettiin vain poliittisena pyrkimyksenä luoda diplomaattisuhteita, eikä niinkään talouden edistäjinä. Tämän paljasti se, ettei Suomen ja Pohjois-Korean välillä juuri käyty kauppaa.¹⁵⁷ Vuoden 1962 ohjeistuksessa kuitenkin väitettiin, ettei kulttuurin ja kaupan suhteille ollut esteitä:

“Mitä kulttuuri- tai kaupallisiin suhteisiin tulee, Suomella ei ole mitään periaatteessa niitä vastaan, sikäli kuin käytännöllisiä edellytyksiä tällaisten suhteiden luomiselle on olemassa. On kuitenkin otettava huomioon, että Suomi tulee kohtelemaan molempia puolia - tässä tapauksessa Pohjois- ja Etelä Koreaa - joka suhteessa tasaveroisesti.”¹⁵⁸

Meni kuitenkin noin kymmenen vuotta ennen kuin varsinaisia kauppasuhteita ryhdyttiin luomaan Koreoiden kanssa.¹⁵⁹ Kauppasuhteet saivat alkunsa, kun Suomi tarttui mahdollisuuteen myydä paperitehdas Pohjois-Koreaan. Lareksen mukaan siihen aikaan kauppasopimuksen luominen oli poliittisesti arka kysymys ja ulkoasiainministeriössä ei katsottu hyvällä suhteiden syntymistä Pohjois-Koreaan, koska se olisi voitu lännessä katsoa negatiiviseksi.¹⁶⁰ Kun sitten Pohjois-Korea avasi kaupallisen edustuston Helsinkiin, Suomessa korostettiin, ettei se rikkonut jaettujen maiden politiikkaa, sillä Etelä-Korea saattoi halutessaan solmia kaupalliset suhteet Suomeen.¹⁶¹ Suhteiden solmimista Etelä-Koreaan ei kuitenkaan edesautettu aktiivisesti, kuten raporteista voi tulkita.

¹⁵⁵ Seth (2011) 378–381.

¹⁵⁶ UM(1965) 7D2; II:144; 10.7.1965 ”Pohjois-Korean tiedotusaineistoa NO52/2612; Moskova, UM(1967) 7D2; II:144; 6.11.1967 ”Pohjois-Korean hallituksen muistio 18.10.67” 52/2612K; Moskova .

¹⁵⁷ UM (1968) 12L:20; P-K (1964-1969): 11.10.1968.

¹⁵⁸ UM (1962) 7D2; II: 144; 18.4.1962 No52/2612K.

¹⁵⁹ UM (1971) 12L: 20; P-K (1970-) 14.9.1970.

¹⁶⁰ Lares (2014) 18.2.2014.

¹⁶¹ UM (1971) 12L: 20; P-K (1970-): 4.5.1971; No 18/156 sal.

Etelä-Korea oli maana Suomelle etäinen osittain siksi, että se oli voimakkaasti Yhdysvaltojen vaikutuksen alainen taloudellisten avustusten takia, mutta myös osittain siksi, että yhdysvaltojen sotilaita toimi Etelä-Koreassa ja Yhdysvalloilla oli vaikutusta Etelä-Korean puolustuspolitiikassa ja hieman painoarvoa myös sisäpolitiikassa. Toisaalta Etelä-Korea oli kehitysmaan tasolla Korean sodan jälkeen maan tuhouduttua pahasti sodassa. Etelä-Korea ei myöskään ottanut Pohjois-Korean tavoin aktiivisesti kontaktia Suomeen. Pohjois-Korea koettiin Neuvostoliiton kautta läheisemmäksi, mutta myös osittain siksi, että se otti aktiivisemmin kontaktia Suomeen. Etelä-Korean kehitys mahdollisti kaupankäynnin mahdollisuudet myös Suomen ja Etelä-Korean välille, vaikka Suomella ei ollut varsinaista kiinnostusta vielä tuossa vaiheessa kehittää taloudellisia suhteitaan Etelä-Koreaan. Suhteet etenivät lähinnä Pohjois-Korean vanavedessä, puolueettomuuspolitiikan tasapuolisuuden nimissä.

3.4 Suomen suunnanmuutos jaettujen maiden suhteissa

Suomen valtioneuvoston ulkoasiainvaliokunta teki tammikuussa päätöksen tunnustella Pohjois- ja Etelä-Koreaa mahdollisista halukkuuksista molemminpuoliseen tunnustamiseen ja diplomaattisuhteiden solmimiseen.¹⁶² Taustalla vaikutti suhteiden läheneminen kaupallisten edustustojen kautta sekä Pohjois-Korean vahva innokkuus. Etelä-Korean erityisedustajiston lähetystösihteeri Park oli vierailut 31.1.1973 apulaisosastopäällikkö Keijo Korhosen luona. Etelä-Korean oli tätä kautta pyytänyt viisumivapautta, mikä Suomen hallituksesta tuntui oudolta, sillä mailla ei ollut diplomaattisuhteita. Korhonen pyysi Parkia tiedustelemaan hallitukseltaan, miten maa suhtautuisi mahdollisuuteen yhteisestä diplomaattisesta tunnustamisesta ja diplomaattisuhteiden perustamisesta Suomen ja Etelä-Korean välille.¹⁶³ Pohjois-Korea oli halukas molemminpuoliseen tunnustamiseen ja diplomaattisuhteiden solmimiseen Suomen kanssa. Myös Etelä-Korea osoitti halukkuuttaan, mutta ei toivonut maiden tunnustamisen tapahtuvan samanaikaisesti. Suomessa tunnustaminen itsessään nähtiin yksipuolisena toimena, eikä se niinkään liittynyt diplomaattisten suhteiden luomiseen.¹⁶⁴

¹⁶² UM (1973) 12L: 20: E-K (1964-1976); 8.3.1973; No.40/263 sal.

¹⁶³ UM (1973) 12L: 20: E-K (1964-1976); 8.3.1973; No.40/263 sal.

¹⁶⁴ UM (1973) 12L: 20: E-K (1964-1976); 2.2.1973; nro.40/263.

Pohjoismaissa oli ollut tarkoituksena tunnustaa Koreat vuoden 1973 maaliskuun lopussa pohjoismaisessa ulkoministerikokouksessa¹⁶⁵. Suomi päätti tunnustaa molemmat Koreat samanaikaisesti, kun Ruotsi tunnustaisi Pohjois-Korean. Yhtäaikaisen tunnustamisen taustalla Suomella oli puolueettomuuspolitiikka. Diplomaattisuhteiden luomisessa nähtiin, ettei Suomi voinut protestina jarruttaa keskinäisten diplomaattisuhteiden syntyä. Päätettiin seurata muiden Pohjoismaiden mallia. Muut Pohjoismaat tunnustivat Etelä-Korean Suomea aiemmin.¹⁶⁶ Suomen hallitus antoi 6.4.1973 tiedonannon, jossa se perusteli päätöstään tunnustaa molemmat Koreat. Noihin aikoihin Korean kysymyksessä katsottiin tapahtuneen merkittävää kehitystä. Neuvottelujen alettua Suomen ja Koreoiden välillä Korean kysymykseen liittyvä suurvaltaristiriita oli merkittävästi lieventynyt. Suomen hallitus katsoi tärkeäksi myös, että Koreoiden hallitukset pääsivät osallistumaan kansainväliseen yhteistyöhön Yhdistyneissä kansakunnissa. Suomen suhteet molempiin maihin olivat myös talouden näkökulmasta vahvistuneet. Puolueettomuuspolitiikka vaikutti siihen, että maat tunnustettiin samaan aikaan.¹⁶⁷ Suomi tunnusti Etelä- ja Pohjois-Korean 13.4.1973.¹⁶⁸

Pian tunnustamisen jälkeen pohjoiskorealaiset ilmaisivat halukkuutensa diplomaattisuhteiden solmimiseen.¹⁶⁹ Tunnustaminen ei edellyttänyt diplomaattisuhteiden luomista, vaikka ne usein tapahtuivat toisiinsa liittyen tai samanaikaisesti. Molemmilla Koreoilla oli kuitenkin Helsingissä kaupalliset erityisedustustot, jotka voisi ”laillistaa” diplomaattisuhteet solmimalla. Etelä-Korea ei ollut ilmaissut halukkuuttaan diplomaattisuhteiden solmimiseen, joten Suomi antoi tiedon, että Pohjois-Korean kanssa voidaan solmia suhteet.¹⁷⁰ Asiasta tiedotettiin myös Etelä-Koreaa kaupallisen edustuston kautta.¹⁷¹ Pohjois-Korean kanssa diplomaattisuhteet allekirjoitettiin Helsingissä 1.6.1973. Koreoiden kanssa eriaikaista suhteiden solmintaa perusteltiin sillä, että maat itse osoittivat halukkuutensa diplomatian luomiseen, eikä Etelä-Korea osoittanut vielä kiinnostustaan.¹⁷²

---

¹⁶⁵ Pohjoismainen yhteistyö jatkui Nordekin kaatumisen jälkeen vuonna 1971 maiden perustettua yhteistyöelin pohjoismaiden ministerineuvosto. Pohjoismainen ulkoministerikokous pidettiin Oslossa 29.-30.3.1973.

¹⁶⁶ UM (1973) 12L: 20: E-K (1964-1976); 2.2.1973; No.40/263 sal.

¹⁶⁷ UM (1973) 12L: 20: E-K (1964-1976); 8.4.1973; No 39/1091.

¹⁶⁸ UM (1973) 12L: 20: P-K (1964-1981); 25.5.1973 No 71/20 sal.

¹⁶⁹ UM (1973) 12L: 20: E-K (1964-1976); 11.4.1973; No 40/263 sal.

¹⁷⁰ UM (1973) 12L: 20: E-K (1964-1976); 3.5.1973; No 40/263 sal.

¹⁷¹ UM (1973) 12L: 20: E-K (1964-1976); 3.5.1973; No 40/263 sal.

¹⁷² UM (1973) 12L: 20: E-K (1964-1976); 13.6.1973; No 39/1091 K.

Ulkoasiainministeriön apulaisosastopäällikkö Keijo Korhonen kutsui 10.7.1973 Etelä-Korean tasavallan kaupallisen edustuston päällikön ministeri Yoo kertomaan Etelä-Korean ulkopoliitikassa tapahtuneesta muutoksista, jotka tapahtuivat Etelä-Korean presidentin puheen jälkeen. Yoo kertoi, että suurimmat muutokset olivat siinä, ettei Etelä-Korea vastusta molempien Koreoiden samanaikaista YK-jäsenyyttä ja kuulemista Korean kysymyksessä. Bilateraalisten suhteiden solmiminen Suomen kanssa oli jäänyt Etelä-Korean ulkopoliitiikan muutoksen takia syrjään. Suomen ja Etelä-Korean suhteiden syventäminen nähtiin tärkeänä ja sovittiin asiaan palaamisesta.¹⁷³ Keijo Korhonen tapasi 1.8.1973 uudelleen erityisedustuston päällikön ministeri Yoonin, joka ilmoitti Etelä-Korean hallituksen olevan valmis maiden diplomaattisuhteiden luomiseen. Maiden diplomaattisuhteiden allekirjoittamisesta sovittiin noottien avulla. Suhteiden solmiminen vietiin ulkoasianvaliokuntaan 24.8.1973 ja noottien vaihdon tuli tapahtua samaan aikaan.¹⁷⁴ Sopimus onnistui ja Etelä-Korean ja Suomen välille solmittiin diplomaattisuhteet noottien vaihdolla suunnitelman mukaisesti 24.8.1973.¹⁷⁵

Kylmä sota alkoi lauhtua 1960-luvulla ja liennytysohjelmiin voidaan sanoa alkaneen. Liennytysohjelmiä oli se, että suurvallat pyrkivät rakentamaan rauhaa ja solmimaan ydinaseisiin liittyviä sopimuksia.¹⁷⁶ Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välillä tapahtunut Berliinin kriisi 1958-1962¹⁷⁷ ja Kuuban ohjuskriisi lokakuussa 1962¹⁷⁸ sai Neuvostoliiton sopimaan rauhasta Yhdysvaltojen presidentti John F. Kennedyn¹⁷⁹ ehdoin sodan syyttymisen sijaan.¹⁸⁰ Saksan tilanne myös asettui itäsopimusten ansiosta ja Euroopassa tapahtui merkittäviä muutoksia.¹⁸¹ Suomelle tuli tarve saada molempien, idän ja lännen, myötämielisyys. Aktiivisesta puolueettomuuspolitiikasta alkoi tulla Suomen työkalu ja väline, jolla Suomi osallistui kansainväliseen politiikkaan. Suomen ulkopoliittisella rintamalla oli 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa aktiivista toimintaa. Suomi toimi YK:n turvallisuusneuvoston vaihtuvana jäsenenä 1969–1970, syksyllä 1969 Suomessa aloitettiin

¹⁷³ UM (1973) 7D2 ; 16.7.1973; No 66/13.

¹⁷⁴ UM (1973) 12L: 20; E-K (1964-1976); 1.8.1973; No 40/263.

¹⁷⁵ UM (1973) 12L: 20; E-K (1964-1976); 28.8.1973; No 30/1091.

¹⁷⁶ Suomi (2001) 37.

¹⁷⁷ Berliinin kriisi tarkoittaa vuosien 1958–1962 käytyjä tapahtumia, jossa Neuvostoliitto vaati länttä vetämään joukkonsa Länsi-Berliinistä. Kriisi johti Berliinin muurin rakentamiseen.

¹⁷⁸ Kuuban ohjuskriisillä tarkoitetaan Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välillä vuonna 1962 käytyä kriisiä. Kriisi alkoi, kun Yhdysvallat huomasi Kuuban läheisyydessä neuvosto-ohjuksia ja uhaksi ryhtyä toimiin. Neuvostoliitto veti ohjukset pois ja Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välille solmittiin sopimus ja perustettiin kuormalinja eli suora keskusteluyhteys, jotta ydinsodalta vältyttäisiin.

¹⁷⁹ John F. Kennedy oli 1917 syntynyt Yhdysvaltain 35. Presidentti vuosina 1961–1960. Hänet salamurhattiin vuonna 1963.

¹⁸⁰ Trachtenberg (2012) 155–158.

¹⁸¹ Suomi (2001) 37.

Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen välinen aseiden rajoittamiseen pyrkivä SALT -konferenssin ensimmäinen vaihe. Vuonna 1969 Suomi toimi myös Euroopan turvallisuuskonferenssin (ETYK) valmisteluvaiheen vetäjänä ja huippukokouksen isäntänä. Suomen kauppasuhteet EEC:n kanssa kehittyivät. Tanska teki aloitteen Nordekista tarkoituksenaan luoda pohjoismainen vapaakauppasopimus.¹⁸² Koreoiden tunnustaminen ja diplomaattisuhteiden luominen tuli ajankohtaiseksi 1970-luvun alussa. Suomalainen ulkopoliittinen linja oli kokenut kylmän sodan liennytyksen ja kansainvälisen aseman vakiintumisen.

Vuonna 1970 Itä-Saksan politiikassa ETYK lisäsi halua solmia suhteet Suomeen ja saada maalta tunnustus.¹⁸³ Länsi-Saksan liittokansleri Willy Brandtin¹⁸⁴ tavoitteena oli vuonna 1969 saada Saksojen välille vakaa ja sopimusperustainen rinnakkaiselo ilman diplomaattista tunnustamista. Neuvostoliitto päätti tarttua Brandtin aloitteeseen ja tammikuussa vuonna 1970 käydyissä neuvotteluissa keskusteltiin muun muassa Euroopan rajojen kunnioittamisesta. Sopimus parafioitiin 12.8.1970. Saksan Liittotasavalta tunnusti Oder- ja Neisse -jokien muodostaman linjan Puolan länsirajaksi. DDR:n ulkoasianministeriön mukaan Suomi ei enää tuolloin perustellut tunnustamattomuuspolitiikkaansa periaatteellisilla syillä vaan huonolla ajankohdalla. Suomessa tapahtui paljon vuonna 1970 Neuvostoliiton vahvistaessa heinäkuussa YYA-sopimuksen jatkuvuuden Suomen kanssa. Vahvistaminen johtui Saksa-suhteiden muutoksesta ja Neuvostoliitto halusi taata välit naapureiden kanssa. Neuvostoliitto myös tiedotti Suomea Saksan tilanteen muutoksesta ja kertoi muiden maiden aikeista tunnustaa Itä-Saksa.¹⁸⁵

Suomessa ryhdyttiin työstämään uudelleen suunnitelmaa molempien Saksojen tunnustamisesta, mutta se haluttiin tehdä omalla aikataululla ja tyylillä. Suomen oli tarkoitus viivytellä sopimuksen ulostuloa ja julkaista se aikaisintaan keväällä tai syksyllä 1972.¹⁸⁶ Hentilän mukaan ulkoasiainministeri Väinö Leskiseltä¹⁸⁷ kuitenkin lipsahti Kööpenhaminassa ulkoasianministerien kokouksessa pieni vihjaus asiasta jo vuonna 1971.¹⁸⁸ Pekka Visuri ja

---

¹⁸² Hentilä (2003) 107–108.

¹⁸³ Hentilä (2003) 110.

¹⁸⁴ Willy Brandt oli vuonna 1913 syntynyt saksalainen Sosiaalidemokraattinen poliitikko, joka toimi vuosina 1957–1966 Länsi-Berliinin pormestarina ja 1969–1974 Länsi-Saksan liittokanslerina.

¹⁸⁵ Hentilä (2003) 112–119.

¹⁸⁶ Visuri & Forsberg (1992) 243–250.

¹⁸⁷ Väinö Leskinen oli vuonna 1917 syntynyt SDP:n kansanedustaja vuosina 1945–1947 ja 1947–1946. Hän toimi kahdesti sosiaaliministerinä, kahdesti sisäasianministerinä, kauppa- ja teollisuusministerinä ja ulkoasianministerinä 1970–1971.

¹⁸⁸ Hentilä (2003) 112–119.

Tuomas Forsberg toteavat Kekkosen vauhdittaneen Saksa-pakettia vuoden 1972 maaliskuussa.¹⁸⁹ Hentilän mukaan poliittinen osasto ryhtyi kömmähdyksen jälkeen hiomaan suunnitelmaa Saksojen tunnustamisesta ja samansisältöinen verbaalinootti luovutettiin molempien Saksojen Helsingin kaupallisten edustustojen päälliköille perjantaina 10.9.1971. Seuraavana päivänä Suomi julkaisi tiedonannon, jossa ilmaistiin, että Suomen hallitus puolueettomuuspolitiikkansa mukaisesti on suhtautunut niin sanottujen jaettuihin valtioihin tasapuolisuusperiaatteen pohjalla sekaantumatta niitä koskeviin suurvaltaristiriitoihin. Nyt oli kuitenkin todettu, että tilanne Euroopassa oli muuttunut siten, ettei tunnustaminen sotkisi suurvaltasuhteita. Molempien maiden tunnustaminen tapahtui vuoden 1972 lopulla, ja molempien Saksojen suurlähettiläät antoivat Helsingissä valtuuskirjansa tammikuussa 1973.¹⁹⁰ Maailmanpolitiikkaan vaikutti merkittävästi Yhdysvaltojen vetäytyminen Vietnamin sodasta vuonna 1973. Vetäytyminen oli tappio Yhdysvaltojen asemalle ja toisaalta taas sotaan käytetyt varat vaikuttivat maan talouteen.¹⁹¹ Vietnamin sota osoitti myös Etelä-Korealle Yhdysvaltojen heikkouden ja osittain tästä syystä maa halusi solmia diplomaattisuhteita Eurooppalaisten valtioiden kanssa.

Ei voinut olla sattumaa, että jaetun Saksan tunnustamisen ja diplomaattisuhteiden solmimisen jälkeen suhteiden syntyminen myös Etelä-Koreaan mahdollistui. Oli toki paljolti kyse yleisen ilmapiirin muutoksesta, mutta selkeästi Saksa-kysymys oli ollut tulppa jaettujen maiden politiikan etenemiselle. Jaettujen maiden politiikka oli tilannekohtaista politiikkaa, jossa Saksan kysymys lähinnä ohjaili Suomen suhdetta Koreoihin. Koreoiden tunnustamiseen vaikutti ulkoasiainministeriön vuoden 1973 raporttien mukaan se, että Suomen suhteet molempiin maihin olivat vahvistuneet. Suhteiden vahvistumisella tarkoitettiin nimenomaan kauppasuhteita. Tämä piti paikkansa vain Pohjois-Korean osalta, sillä Etelä-Korean kanssa kauppaa ei juuri käyty. Tokion silloinen suurlähettiläs Osmo Lares, joka toimi Tokiosta käsin akkreditoituna suurlähettiläänä Etelä-Koreaan, sanoi haastattelussa myöhemmin, että oli jopa hieman yllättävää, että menttiin ja solmittiin diplomaattisuhteet Etelä-Korean kanssa. Hän oli aiemmin ollut mukana Pohjois-Korean kanssa neuvottelemassa kauppasuhteista ja hän oli yllätynyt kuulleessaan akkreditoinnistaan Etelä-Koreaan, sillä Suomella ei hänen mukaansa ollut minkäänlaisia yhteyksiä, ei edes kaupan puolelta.¹⁹²

---

¹⁸⁹ Visuri & Forsberg (1992) 247.

¹⁹⁰ Korhonen. K (2006) 204.

¹⁹¹ Trachtenberg (2012)178.

¹⁹² Lares (2014) 18.2.2014

Pohjois-Korea osoitti aktiivista kiinnostusta Suomea kohtaan ja Koreoiden kanssa eriaikaista suhteiden solmintaa perusteltiin sillä, että maat itse osoittivat halukkuutensa diplomatian luomiseen, eikä Etelä-Korea ollut vielä tuolloin osoittanut kiinnostusta.¹⁹³ Suomalaiset eivät olleet kovin aktiivisia Etelä-Korean suhteen osittain siksi, ettei heillä ollut maan suhteen juuri intressejä. Tosiasiassa Suomi oli myös aktiivisempi Pohjois-Korean suhteen, koska Pohjois-Korean kanssa oli enemmän kaupallisia intressejä. Suomen aktiivisuudesta Pohjois-Korean kanssa kertoi se, että vuonna 1974 raportoitiin Suomen ensimmäisestä kaupallisesta edustustosta Pohjois-Koreassa¹⁹⁴ ja Etelä-Koreassa vuonna 1977.¹⁹⁵ Soulin ensimmäisenä suurlähettiläänä Juha Puromiehen mukaan Pohjois-Koreaan avattiin alun perin kaupallinen edustus lähinnä siksi, että saataisiin tukea Suomen vientiprojektille ja suhteet Etelä-Koreaan syntyivät hieman jälkijunassa, koska suhteita ei haluttu pilata Pohjois-Koreaan. Hänen mukaansa vireillä oli paperikoneprojekti pohjoiseen ja se omalta osaltaan jarrutti suhteiden luomista Etelä-Koreaan. Toisaalta Puromies näkee osana syynä sen, että Suomi oli rähmällään Neuvostoliittoon. Hänen mukaansa Suomi oli liian arka menemään Etelä-Koreaan, vaikka Ruotsi olikin jo näyttänyt omaa esimerkkiään.¹⁹⁶ Suomen Etelä-Korean ensimmäinen kaupallisen edustuston va. asiainhoitaja Heikki Latvanen kommentoi samansuuntaisesti, että Pohjois-Korea olisi menettänyt saavutetun edun, jos Etelä-Korean kanssa olisi perustettu kaupallinen edustusto.¹⁹⁷

Suomen suhteet Etelä-Koreaan saivat alkunsa ja maahan liittyviä asioita alettiin hoitaa Tokiosta käsin, kun suurlähettiläs Osmo Lares akkreditoitiin 31.10.1973 Souliin. Käytännössä akkreditointi tarkoitti sitä, ettei Etelä-Koreassa ollut omaa suurlähetystöä vaan asiat hoidettiin Tokiosta käsin.¹⁹⁸ Lares vieraili ensimmäisen kerran Etelä-Koreassa 10.–15.12.1973 ja totesi, ettei maiden välillä juuri käyty kauppaa muuten kuin tekstiilien alalla. Vierailun aikana hän tapasi pääministerin ja ulkoasiainministerin sekä muita merkittäviä tahoja. Keskusteluissa Suomelle annettiin vierailun aikana suuri arvonanto siitä, että maa geopoliittisesta tilanteestaan huolimatta oli säilyttänyt itsenäisyytensä. Toisaalta nimenomaan Suomen sijainti Neuvostoliiton vieressä nähtiin merkittävänä Etelä-Korean kannalta ja Suomea pidettiin sillanrakentajana. Etelä-Korean ulkoministeriön Euroopan osaston päällikön mukaan Helsingissä sijaitsevalla suurlähetystöllä oli suuri tehtävä Neuvostoliiton

¹⁹³ UM (1973) 12L: 20; E-K(1964-1976); 13.6.1973 No 39/1091 K

¹⁹⁴ UM (1974) 5 C106; Pjonjang R; 26.4.1974; No 18/426 sal

¹⁹⁵ Latvanen (2014) 4.3.2014

¹⁹⁶ Puromies (2014) 18.2.2014

¹⁹⁷ Latvanen (2014) 4.3.2014

¹⁹⁸ Lares (2014) 18.2.2014

seuraamisessa, ja Suomi olisi hyvä ovi Neuvostoliittoon. Tähän Lares oli todennut, että ovia oli tarvittaessa useitakin.¹⁹⁹ Seuraavien vierailujen aikana Lares pyrki kaupan lisäämiseen ja toi liikenneministeri Pekka Tarjanteen neuvottelemaan lentoliikenteestä ja kaupasta.²⁰⁰

Suunnanmuutos jaettujen maiden politiikassa tapahtui Suomen tunnustettua Itä- ja Länsi-Saksan vuonna 1972. Suomi tunnusti vuonna 1973 Etelä-Korean ja Pohjois-Korean samanaikaisesti puolueettomuuspolitiikkansa mukaisesti. Suomen jaettujen maiden politiikka ja puolueettomuuspolitiikka joutuivat heti koetukselle Pohjois-Korean kiinnostaessa Suomea enemmän. Diplomaattisuhteiden solmimisessa ja kaupallisen edustuston perustamisessa toimittiin aktiivisemmin Pohjois-Korean kanssa, vaikka toimintaa perusteltiin Etelä-Korean sisäisillä ongelmilla ja siitä johtuvalla hitaudella. Kauppasuhteisen syntyminen Pohjois-Koreaan oli tietoisten toimien tulos ja viittasi vahvasti siihen, että Suomi oli ulkopoliittisesti kallellaan Neuvostoliittoon, joka Kiinan ohella oli Pohjois-Korean suurin tukija. Suomen erityisasema Neuvostoliittoon nähden oli tunnustettu myös Etelä-Koreassa ja maa pyrki hyötymään siitä omien suhteidensa parantamisen takia. Suomen suhde Pohjois-Koreaan tuli pitää puolueettomuuden vuoksi hyvin matalalla profiililla kansainvälisillä foorumeilla. Seuraavassa luvussa avaan syvemmin Suomen suhtautumista Korean niemimaahan.

---

¹⁹⁹ UM (1974) Soul R; 5C105; 11.1.1974 No.15/362 sal.

²⁰⁰ UM (1974) Soul R; 5C105; 27.1.1974.

4 Suomen kanta Korean kysymykseen

”Kaikesta huolimatta etelä-korealaiset ovat täysin tietoisia siitä, että Korean yhdistämiskysymyksen avaimet ovat ensikädessä tämän hetken maailman kahden suurvallan käsissä.”

Raportoi Martti Lintulahti Tokiosta 6.6.1958²⁰¹

Korean sota jakoi Korean niemimaan kahteen leiriin: Etelä-Korea jäi vahvasti Yhdysvaltojen ja Japanin ja Pohjois-Korea Neuvostoliiton ja Kiinan vaikutuspiiriin. Koreoiden välinen raja vakiintui, vaikka rauhaa ei varsinaisesti solmittu.²⁰² Molemmat Koreat uskoivat Koreoiden yhdistämiseen omilla ehdoillaan. Etelä-Korean ulkopoliittikkaa tutkineen Sung Hack Kangin mukaan Korean sodasta lähtien Yhdistyneet kansakunnat (YK) oli sotkeutunut Etelä-Korean turvallisuuteen taistelemalla Etelä-Korean puolella ja saanut vihamiehiä ympärilleen. Etelä-Korean turvallisuudesta ja Korean niemimaan rauhasta tulikin hänen mukaansa testi YK:n auktoriteetille ja suorituskyvyille. Etelä-Korea toivoi Korean kysymyksen ratkeamista YK:ssa siten, että Etelä-Korean hallitus olisi ainoa lainvoimainen hallitus. Etelä-Korea vetosi YK:hon ja sen alkuperäiseen suunnitelmaan ratkaista Korean sota yhdistää Koreat yhdeksi demokraattiseksi ja itsenäiseksi valtioksi. Pohjois-Korea puolestaan halusi Yhdysvaltojen vetäytymistä koko alueelta. Korean kysymyksessä oli pitkälti kyse siitä, miten Korean niemimaan tilanne ratkaistaan – miten maat yhdistetään ja millä keinoin.²⁰³

Korean kysymys nousi maailmanpoliittiseksi puheenaiheeksi ja sitä pyrittiin ratkomaan lähes joka vuosi YK:n yleiskokouksissa vuodesta 1953 vuoteen 1970.²⁰⁴ Molemmat Koreat pyrkivät saamaan omalle yhdistymispolitiikalleen kannatusta YK:ssa.²⁰⁵ Kuten Lintulahti yllä olevassa sitaatissa vuodelta 1958 totesi, yhdistymiskysymys oli kuitenkin kahden suurvallan käsissä.²⁰⁶ Korean niemimaan tilanne oli vahvasti kietoutunut kylmän sodan valtapoliittikkaan. Korean kysymystä ei käsitelty YK:ssa enää 1976 vuoden jälkeen, vaikka YK:n 31. yleiskokouksen odotettiin jatkavan Koreoiden välisiä keskusteluja. Korean kysymys vedettiin pois vuonna 1976 osittain siksi, että Etelä-Korean hallitus halusi jatkaa

²⁰¹ UM (1959) 7D2; II: 144: 6.6.1958; No 19/343 Sal.

²⁰² Seth (2011) 373, 340, 330-331.

²⁰³ Kang (2011) 304-309.

²⁰⁴ UM (1973) 7D2; II: 145; 17.9.1973 & Kang (2011) 306 & UN 8. yleiskokous ; C2; 18b; A/PV.468; 07 Dec. 1953 ; 52-0-5

([http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/725\(VIII\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/725(VIII)&Lang=E&Area=RESOLUTION) viitattu 12.5.2014).

²⁰⁵ UM (1973) 7D2; II: 144; 16.7.1973; No 66/13 sal, UM (1984) 5C105 5.10.1984.

²⁰⁶ UM (1959) 7D2; II: 144: 6.6.1958; No 19/343 Sal.

yhdistymiskysymyksiä kahdenkeskisissä neuvotteluissa. Se vedettiin pois YK:sta myös osittain siksi, että pohjoiskorealaiset tappoivat kaksi yhdysvaltalaista sotilasta 18.8.1976 Koreoiden rajalla Panmunjomissa. Pohjoiskorealaiset olivat teon takia joutuneet YK:ssa huonoon valoon ja eivät enää saaneet kannatusta. Pohjois-Korea ilmoitti ennen YK:n 31. yleiskokousta vuonna 1976 Tansanian kautta vetävänsä oman agendansa YK:sta pois ja Etelä-Korea teki samoin Japanin kautta.²⁰⁷ Korean kysymyksen vetämiseen YK:sta vaikutti myös se, että Vietnamin sota päättyi vuonna 1975 ja viimeiset yhdysvaltalaiset sotilaat vetäytyivät häviönsä takia Vietnamista.²⁰⁸ Koreoiden luottamus siihen, että kansainväliset elimet osaisivat hoitaa yhdistymisasian, alkoi horjua.

Ennen Suomen ja Koreoiden diplomaattisuhteiden syntyä Suomen eri edustustot ympäri maailmaa lähettivät ulkoasiainministeriölle tiedonjyviä Korean tilanteeseen liittyen. Korean sodan jälkeen monelle edustustolle ei ollut selvää, kuinka Suomen tuli suhtautua Korean kysymykseen. Ulkoasiainministeriö lähetti vuonna 1954 yhtenäisen kiertokirjeen, jonka mukaan Suomen ei tullut ottaa kantaa Korean tilanteeseen.²⁰⁹ Kiertokirjeessä mainittiin seuraavasti:

”Yllä esitetyissä rajoissa ja ottaen huomioon paikalliset olosuhteet, on edustuston päällikön harkinnan mukaan meneteltävä niin, että suhtautuminen ylempänä tarkoitettujen maiden edustustoihin on puolueettoman korrektaa, koskei Suomella ole aihetta esiintuoda mitään kantaa näiden maiden syntyyn tai asemaan nähden.”²¹⁰

Tilanne ei muuttunut, vaikka Suomi sai jäsenyyden YK:ssa vuodesta 1955 lähtien.²¹¹ Suomi pysytteli YK:ssa etäällä suurvaltojen ristiriitaisista kysymyksistä.²¹² Solmittuaan suhteet molempien Koreoiden kanssa vuonna 1973²¹³ Suomi ei voinut enää välttää maita koskevista kysymyksistä. Tunnustaessaan ja solmiessaan diplomaattisuhteet molempiin Koreoihin, Suomi oli ottanut kantaa Korean kysymykseen tunnustamalla molemmat valtiot ja pyrkiessään yhteistyöhön maiden kanssa. Diplomaattisuhteiden myötä suomalaiset raportoivat aktiivisemmin ja systemaattisemmin Korean kysymyksestä. Suomen edustajat raportoivatkin Etelä-Koreasta hyvin tiiviisti Pohjois- ja Etelä-Korean välisten suhteiden kehityksestä ja

²⁰⁷ Kang (2011) 313-314.

²⁰⁸ Best et al.(2004) 309-310.

²⁰⁹ UM (1954) Dba: HKK 1954 no. 17.

²¹⁰ UM (1954) Dba: HKK 1954 no. 17.

²¹¹ Tarkka (2012) 174.

²¹² Kallenautio (2005b) 1.

²¹³ UM (1973) 12L:20; E-K (1964–1976); 28.8.1973; No 30/1091.

voidaan sanoa, että arviolta joka toisessa raportissa oli maininta maiden välisistä suhteista.²¹⁴ Kiinnostavaa oli, oliko Suomella omia motiiveja liittyen Korean kysymykseen vai pyrkikö Suomi vain pysymään ajan tasalla siitä, mistä maailma puhui.

Suomen ja Koreoiden diplomaattisuhteiden synnyttyä Suomen Korean niemimaata koskeva diplomaattiraporttien laatiminen jakautui selkeästi kahtia. Kiinan suurlähettiläs akkreditoitiin Pohjois-Koreaan ja Japanin suurlähettiläs akkreditoitiin Etelä-Koreaan, mikä käytännössä tarkoitti sitä, että raporteissa keskityttiin molempien maiden sisäisiin asioihin enemmän ja näkökulma Koreaa koskevissa asioissa keskittyi enemmän maan omaan näkökulmaan.²¹⁵ Etelä-Koreaa koskevat raportit olivat vuoden 1973 jälkeen Tokiosta Suomeen hyvin informatiivisia, eikä niissä ollut paljon analyysejä.²¹⁶ Pekingistä Suomeen lähetetyt Pohjois-Koreaa koskevat raportit olivat alkuun varsin Pohjois-Koreaa ihailevia.²¹⁷ Etelä-Korean raportoinnissa Pohjois-Korea näkyi lähinnä neuvotteluissa ja eri konflikteissa.²¹⁸

Tässä luvussa käsittelen Suomen suhtautumista Korean kysymykseen YK:ssa Suomen diplomaattiraporteista löytyvien ulkoministeriön jaostosihteerin Arto Mansalan²¹⁹ ja apulaisosastopäällikön Osmo Väinölän²²⁰ sekä toimistopäällikkö Matti Kahiluodon²²¹ antamien ohjeiden ja kommenttien avulla. Etelä- ja Pohjois-Korea pyrkivät saamaan Suomen kannatuksen YK:ssa omalle puolelleen. Avaan myös Suomen suhdetta Korean niemimaan tapahtumiin, joista nostan esimerkiksi Etelä-Koreassa tapahtuneet tulvat ja niistä kirjoitetut diplomaattiraportit. Kolmanneksi avaun hieman Pohjois-Korean tapausta Etelä-Korean lähetetyissä suomalaisista diplomaattiraporteista käsin. Suomen suhde Pohjois-Koreaan olisi

²¹⁴ Löydettävissä muun muassa: UM(1984) 5C105 15.2.1984 Ensimmäinen virallinen neuvottelu vuoden 1980 jälkeen, Burman pommiattentaatti taustalla, UM(1985) Seoul R (1985–1988); 3.6.1985: Taloudellinen neuvottelu, UM(1987) Seoul R (1985–1988); 11.2.1987 Olympialaisia ennen käydyt neuvottelut.

²¹⁵ R-Sarja: Söul (1973-), R-Sarja: Pjongjang (1973–1981).

²¹⁶ UM (1974) Soul R; 5C105; 11.1.1974 No.15/362 sal.

²¹⁷ UM(1974) Pjongjang (1973–1981) 26.4.1974.

²¹⁸ Löydettävissä muun muassa: UM(1984) 5C105 15.2.1984 Ensimmäinen virallinen neuvottelu vuoden 1980 jälkeen, Burman pommiattentaatti taustalla. UM(1985) Seoul R (1985–1988); 3.6.1985: Taloudellinen neuvottelu, UM(1987) Seoul R (1985–1988); 11.2.1987 Olympialaisia ennen käydyt neuvottelut.

²¹⁹ Arto Mansala on vuonna 1941 syntynyt valtiotieteiden maisteri, joka toimi muun muassa 1965-1979 Moskovan ja Oslon suurlähetystöissä ja 1979-1980 Neuvostoliiton ja Itä-Euroopan toimistopäällikkönä 1979-1980 ja 1989-1992 suurlähettiläänä Pekingissä ja oli akkreditoitu myös Pohjois-Koreaan.

²²⁰ Osmo Väinölä oli ulkoministeriön apulaisosastopäällikkö.

²²¹ Matti Kahiluoto oli vuonna 1931 syntynyt valtiotieteiden maisteri ja diplomaatti, joka työskenteli ulkoministeriössä toimistopäällikkönä 1975 asti ja lähti sitten suurlähettilääksi Tel Aviviin.

jo oma tutkimuksensa, mutta lähinnä käyn läpi Suomen Pohjois-Korea suhteiden alkuvaiheessa ja Etelä-Korean näkökulmasta.

4.1 Koreoiden taistelu Suomen kannasta YK:n 28. yleiskokouksessa

Suomen ulkoasiainministeriön jaostosihteeri Arto Mansala raportoi ulkoasiainministeriölle Etelä-Korean Helsingin kaupallisen edustuston päällikön ministeri Yoonin vierailun jälkeen. Mansalan mukaan Yoo oli todennut vierailun alussa, ettei nyt jo kaksi vuotta kestänyt dialogi Koreoiden välillä ollut tuottanut tulosta. Yoonin mukaan tämä johtui osittain rajoilla olleesta jännityksestä ja Pohjois-Korean vallankumouksellisesta Koreoiden yhdistämispolitiikasta. Yoon kertoi maansa presidentin Parkin 23.6.1973 päivän puheesta, jossa tämä oli todennut, ettei enää vastustaisi molempien Koreoiden samanaikaista YK-jäsenyyttä, vaikka edelleen halusikin kaikin tavoin edistää maan rauhaa ja yhdistymispyrkimyksiä. Etelä-Korea oli tehnyt anomuksen YK:lle jo vuonna 1949 ja Pohjois-Korea teki myöhemmin oman anomuksensa. Yoon kertoi, että YK:n sihteeristön taholta oli annettu ymmärtää, että tämä 24 vuotta vanha anomus oli yhä ”juridisesti pätevä”, eikä siksi Etelä-Korea suunnitellut jättävänsä minkäänlaista uutta jäsenyysanomusta. Yoo vetosi Mansalaan ja kehui Suomen noudattavan YK-jäsenyyttä koskevissa kysymyksissä universaaliuden periaatetta. Samalla hän vetosi hallitukseen, että se osoittaisi ymmärrystään Etelä-Korean YK-jäsenyyskysymyksessä omaksumaa uutta politiikkaa kohtaan.²²²

Muutama kuukausi Etelä-Korean ministeri Yoonin vierailun jälkeen Pohjois-Korean Helsingin va. asiainhoitaja Chong Sung vieraili yhdessä kolmannen sihteerinsä kanssa ulkomaankauppaministeri Jermu Laineen²²³ luona, joka tuolloin toimi ulkoasiainministerin sijaisena. Chong kertoi, ettei Pohjois-Korea hyväksy Etelä-Korean ajamaa kahden Korean politiikkaa YK:ssa. Chongin mukaan Etelä-Koreassa oli Yhdysvaltojen nukkehallitus ja Yhdysvallat teki maan todelliset päätökset. Chung kiitti Suomen tuesta Pohjois-Korealle YK:ssa ja muissa kansainvälisissä järjestöissä. Hän sanoi olevansa varma, että Suomi tukee Pohjois-Koreaa nytkin ja vastustaa kahden Korean politiikkaa YK:ssa. Pohjois-Korean hallitus toivoi antamaansa kirjeeseen presidentti Kekkoselta virallista vastauskirjettä sekä ”virallista toimenpidettä Korean tukemiseksi”. Ministeri Jermu Laine vastasi Suomen

²²² UM (1973) 7D2; II: 144; 16.7.1973; No 66/13 sal.

²²³ Jermu Laine oli 1931 syntynyt SDP:n kansanedustaja, joka toimi kolme kertaa ministerinä. Hän toimi kauppaja- ja teollisuusministerinä sekä ulkomaankauppaministerinä 1973-1975 ja valtiovarainministerinä sekä pohjoismaisen yhteistyön ministerinä 1982-1983 sekä kauppaja- ja teollisuusministerinä 1983-1987.

hallituksen seuraavan mielenkiinnolla Korean jälleenyhdistymispyrkimyksiä. Hän ilmoitti toimittavansa kirjeen edelleen sekä tiedottavan siitä hallitusta ja ulkoasiainministeri Ahti Karjalaista²²⁴.²²⁵

Korean kysymys nousi käsittelyyn vuonna 1974 YK:n 28. yleiskokouksessa. Kokouksen 40. asiainkohta oli otsikolla ”Korean yhdistämisestä ja jälleenrakennusta varten perustetun YK:n komission raportti.” ja 41. kohta oli otsikolla ”Suotuisien olosuhteiden luominen Korean riippumattoman ja rauhanomaisen jälleenyhdistymisen nopeuttamiseksi”. Otsikot korvasivat edelliset YK:ssa Korean kysymystä koskeneet kysymykset, jotka Kiina ja Neuvostoliitto sekä muutamat sitoutuneet valtiot olivat halunneet käsittelyyn koskien YK joukkojen vetäytymistä Koreasta. Tuolloin käsittely lykkääntyi 28. yleiskokoukseen. Paljon oli muuttunut viidessä vuodessa ja Etelä-Korea oli myöntynyt molempien Koreoiden YK-jäsenyyteen. Toimistopäällikkö Matti Kahiluoto kuvasi Suomen suhtautumista aiemmin YK:n yleiskokouksessa:

”Suomi on Korean kysymyksen substanssiasioissa tähän mennessä pidättäytynyt kaikissa äänestyksissä siinä, ettei se ollut YK:n jäsen Korean ongelmien syntyessä. Luonnollisesti kyseessä on myös ollut syvälinen suurvaltojen välinen ristiriita, jossa pidättäytymisemme voidaan nähdä puolueettomuuspolitiikan valossa”²²⁶

Kahiluoto ehdottikin, että Suomen YK-kannanottojen tuli rakentua neljän eri näkökohdan varaan. Ensinnäkin, jos yleiskokouksessa päästäisiin konsensukseen YK:n Korean komission lakkauttamisesta, voi Suomi tähän suostua. Toiseksi vieraiden joukkojen läsnäolon ratkaisi suurvaltojen erimielisyys tai yksimielisyys ja jos suurvallat eivät pääse yksimielisyyteen, Suomi pidättäytyy keskustelusta. Kolmanneksi Suomi pyrki tukemaan molempien Koreoiden yhtäläistä oikeutta päästä ilman ennakkoehtoja osallistumaan käytäviin keskusteluihin. Neljänneksi jos jäsenyyskysymys tulee kysymykseen, Suomen lähtökohtaisen kannan tulisi olla myöntäväinen, sillä Suomi oli tunnustaessaan Koreat normalisoinut suhteensa niihin universaaliuden ja tasavertaisen kohtelun nimissä.²²⁷ Suomen solmittua

²²⁴ Ahti Karjalainen oli vuonna 1923 syntynyt maalaisliittolainen poliitikko ja toimi Suomen pääministerinä 1962-1963 ja 1970-1971, sekä pääministerin sijaisena erinäisiä jaksuja. Hän toimi myös kauppaja- ja teollisuusministerinä 1959-1961 ja ulkoasianministerinä melkein yhtäjaksoisesti vuodesta 1961-1962, 1964-1970 ja 1972-1975.

²²⁵ UM (1973) 7D2; II: 144; 2.8.1973; No 66/13 sal.

²²⁶ UM (1973) 7D2; II: 145; 17.9.1973.

²²⁷ UM (1973) 7D2; II: 145; 17.9.1973.

bilateraalissuhteet maiden kanssa oli edessä uusi tilanne.²²⁸ Koreoiden kysymystä ei voitu ohittaa, vaan tasavertaisuus tuli Suomen Korea-suhteissa ulottaa myös YK-keskusteluihin.

Ulkoasiainministeriön apulaisosastopäällikkö Osmo Väinölä raportoi, ettei YK:n 28. yleiskokouksen Korean kysymyksen käsittelyssä ollut tapahtunut ratkaisevaa edistymistä. Yleiskokouksessa saatiin aikaan yksimielinen päätöslauselma, jossa tervehdittiin tyydytyksellä Pohjois- ja Etelä-Korean julkaisemia periaatteita maiden jälleenyhdistymiseen. Lopulta Suomi ei ollut aktiivisesti ottanut kantaa Korean kysymyksen käsittelyyn YK:ssa vedoten siihen, että kysymyksessä oli suurvaltojen välinen eturistiriita.²²⁹ Vuosina 1974 ja 1975 oli YK:ssa esillä kaksi ristiriitaista päätöslauselmaa Korean kysymyksestä, jotka molemmat tulivat hyväksytyiksi jälkimmäisessä kokouksessa. Korean kysymys ei ollut esillä vuonna 1976 ollenkaan, koska se vedettiin pois asialistalta. Vuoden 1976 kysymys liittyi Korean ja Yhdysvaltojen suhteeseen. Presidentti Carter oli antanut lausunnon, jonka mukaan vetäytyminen alueelta neljän tai viiden vuoden aikana ei aiheuttaisi muutosta sotilaallisessa tasapainossa.²³⁰

Suomi sai YK:n jäsenyytensä vuonna 1955 ja seuraavana vuonna vasta virkaan astunut presidentti Urho Kekkonen esitti selkeät toimintaohjeet ensimmäiselle YK:n suurlähettiläälle G. A. Gripengerille pysytellä taka-alalla niin paljon kuin mahdollista.²³¹ Kekkonen tuli kuitenkin muutaman vuoden kuluttua vakuuttuneemmaksi siitä, että Suomella oli mahdollisuuksia toimia kansainvälisessä yhteisössä. Kansainvälisyys avasi uudenlaisen aikakauden Suomen historiassa ja Suomesta tuli YK:n jäsenyyden myötä mukaan monikeskiseen diplomatiaan. Suomi tukeutui YK:ssa vahvasti Pohjoismaihin ja pysyi ensimmäiset vuodet taka-alalla.²³² Suomi ei myöskään hakeutunut YK:ssa sellaisiin päätöksentekoeleimiin, joissa puututtiin maailmanpolitiikan keskeisiin kysymyksiin. Suomi teki ensimmäiset vuodet työtä lähinnä puolueettomuuspolitiikkansa selkeyttämiseksi muille maille. Kekkonen julisti 1960-luvulla, että Suomi näyttäytyi enemmän lääkärin kuin tuomarin roolissa.²³³ Suomen Korean niemimaahan sovellettuun puolueettomuuspolitiikkaan lääkärin rooli ei kuitenkaan soveltunut, vaan nimenomaan puolueettomuutta sovellettiin. Suomea YK:ssa tutkineen Törnuddin mukaan Suomi oli pyrkinyt toimimaan edelläkävijänä

²²⁸ UM (1973) 7D2; II: 145; 13.8.1973; No 66/33 sal.

²²⁹ UM (1977) 5G a; 6.6.1977; No 164/5184.

²³⁰ UM (1977) 5G a 7.6.1977; No 64/5184.

²³¹ Kallenautio (2005b) 1.

²³² Kallenautio (2005b) 2.

²³³ Kallenautio (2005b) 4.

aseistariisunnan alalla pyrkimällä mukaan kaikkiin YK:ssa tehtyihin sopimuksiin asioista.²³⁴ Max Jakobsonin tultua Suomen YK:n edustajaksi, alkoi Suomi enemmän taistella rauhan rakentamiseksi. Suomi pyrki aktiivisesti ongelmia ratkoviin elimiin. Suomi oli YK:ssa turvallisuusneuvoston jäsen vuosina 1969–1970. Suomi pyrki 1970-luvulla ratkaisemaan kriisejä ja kiistakysymyksiä niin pitkälle kuin se oli mahdollista ilman Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton ärsyttämistä.²³⁵

Suomen poliittinen tilanne oli haastava, sillä maa pyrki pitäytymään puolueettomassa asemassaan suurvaltojen ristiriitojen ulkopuolella.²³⁶ Suomen puolueettomuusimago 1970-luvun alussa selkä osittain, mistä kertoo se, että Suomen aloite Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin ETYK:n aloittamiseksi oli saanut myönteistä kannatusta.²³⁷ Suomen rauhaa rakentava maine näkyi siinä että Koreat yrittivät saada Suomen kantaa puolelleen. Suomi nähtiin myös sillanrakentajana sosialistimaihin ja oli siksi erityisen tärkeä Etelä-Korealle.²³⁸ Suomella oli YYA-sopimuksen myötä vahva side Neuvostoliittoon ja itä-blokin maihin.²³⁹ Pohjois-Korea kiitti Suomea sen tuesta YK:ssa ja muissa kansainvälisissä järjestöissä. Pohjoiskorealaiset kokivat Suomen toimineen asiallaan. Etelä-Korean edustaja puolestaan vetosi siihen, että Suomi noudattaa YK-jäsenyyttä koskevissa kysymyksissä universaaliuden periaatetta. Suomen puolueettomuus ei näyttäytynyt korealaisille järkähtämättömänä vaan maiden aktiivisuus viittasi siihen, että heillä oli tavoitteenaan saada Suomi puolelleen. Vetoaminen ennen vuoden 1974 YK:n kokousta ei kuitenkaan ollut uutta, vaan jo vuonna 1962 Pohjois-Korean edustaja vieraili Suomen Moskovan suurlähetystössä vetoamassa Suomen puolueettomuuteen YK:ssa.²⁴⁰

4.1.2 Korean kysymys jakoi mielipiteitä YK:ssa

Pohjois-Korea ja Etelä-Korea eivät olleet ainoita, jotka pitivät yllä keskustelua Korean kysymyksestä YK:n ulkopuolella. Suomen Rooman suurlähetystö lähetti vuonna 1972 ulkoasianministeriöön Italian kannan Korean kysymyksestä YK:ssa. Italia kannatti Korean kysymyksen käsittelyn lykkääntymistä, jotta turha polemiikki ei häiritse alkavaa jännityksen

²³⁴ Törnudd (2005) 5.

²³⁵ Kallentautio (2005b) 4-7.

²³⁶ Suomi (2011) 33-40.

²³⁷ Kallentautio (2005a) 354-355.

²³⁸ UM (1973) 7D2 nro 66/13.

²³⁹ Kallentautio (2005a) 269.

²⁴⁰ UM (1962) 7D2: 27.3.1962 Moskova.

lieventymistä. Italia otti myös kantaa Korean kysymykseen, sillä sen mukaan kysymykseen puuttuminen saattaisi muuttaa tasapainoa, mikä ei auttaisi Korean välisten suhteiden nopeaa normalisointia ja niiden yhdistämistä.²⁴¹

Korean kysymys jakoi YK:n jäseniä kolmeen leiriin. Yhdysvallat ja sen tukijat, kuten Japani, olivat selkeästi Etelä-Korean kannattajia ja Neuvostoliitto, Kiina ja muutamat sosialistimaat kannattivat Pohjois-Koreaa.²⁴² Kolmas ryhmä koostui maista, jotka eivät ottaneet kantaa Korean kysymykseen. Korean kysymykseen YK:ssa heijastui voimakkaasti kylmän sodan kahtiajako. Suomessa pyrittiin mukailemaan suurvaltojen sopimuksia, mutta Korean kysymyksen asettelu koitui YK:ssa varsin ongelmalliseksi ratkaista ja lopulta koko kysymys poistettiin YK:sta.

Korean kysymys YK:ssa oli hyvin arka aihe osittain siksi, että YK-joukot olivat olleet oleellinen osa Etelä-Korean puolta Korean sodassa ja tämä loi jo alkujaan jännitteitä. Toiseksi YK:n jäsenten kannatus jakautui hyvin radikaalisti Pohjois-Korean ja Etelä-Korean puolelle noudattaen maailmanpolitiikan kaksijakoisuutta. YK:n jäsenet eivät tulleet yhteisymmärrykseen kysymyksen asettelusta ja käsittelyt lykkääntyivät. Italian kanta kuvasti hyvin varovaista linjaa, joka halusi tarkemmin nähdä, mihin Korean tilanne kehittyi. Suomi valmisteli kulisseyksissä omia kantojaan, mutta päätyi puolueettomuutensa nimissä vaikenemaan YK:n kokouksissa. Suomen kulisseyksissä laadittu suunnitelma oli mukailta suurvaltojen päätöksiä. Suunnitelmassa toki mainittiin Suomen haluavan tukea Koreoiden jäsenyyttä, mutta etusijalle meni pysyminen erossa suurvaltapolitiikasta. Vaikka suomalaiset pysyttelivät etäällä Korean kysymyksestä YK:ssa, diplomaattiraporteissa kirjoiteltiin hyvin tiuhaan Koreoiden välisistä tapahtumista, jota seuraavassa alaluvussa avaan enemmän.

4.2 ”Maailmansodan ongelmajäte, punainen viiva kartalla, panssarit rajalla”

Suomen Etelä-Korean suurlähetystön va. asiainhoitaja Heikki Latvanen totesi, että Korean kysymys ei ollut ainoastaan maailmansodan ongelmajäte, punainen viiva kartalla tai panssarit rajalla, vaan syvälle rakenteisiin syöpynyt asenne.²⁴³ Suomalaisissa raporteissa tarkkailtiin

²⁴¹ UM (1972) 7D2; II:145; 31.10.1972; No 52/2612K.

²⁴² Kang (2011) 306.

²⁴³ UM (1985) Seoul R (1985–1988); 12.10.1985.

Korean niemimaan tilannetta YK:n ulkopuolellakin. Suomalaisraporttien mukaan Koreoiden välisten suhteiden kehittymistä hidastivat Korean sodan jälkeen erimielisyydet yhdistymisestä²⁴⁴, Yhdysvaltojen joukkojen vetäytymisestä²⁴⁵, yhteistyön käytännön toteuttamisesta²⁴⁶ ja kilpailu kansainvälisestä huomiosta²⁴⁷. Erimielisyyksiä pyrittiin ajoittain ratkomaan neuvottelujen avulla ja toisinaan tilanne yltyi terroriteoiksi.²⁴⁸ Uutiset Koreassa tapahtuneista neuvotteluista ja tapahtumista levisivät maailmalle nopeasti. Yksi näistä tapahtumista oli vuonna 1984 Etelä-Koreaa koetelleen tulvan jälkihoito, josta Pauli Opas raportoi seuraavaa:

”Edellisellä viikolla käynnistyi Pohjois-Korean katastrofiapu Etelä-Korean tulvien uhreille (140 kuollutta, 200 000 koditonta) aiheutti varmasti huomattavan yllätyksen korealaisille jaetun niemimaan molemmissa osissa. Kysymyksessä oli sikäli ainutlaatuinen ja merkittävä tapahtuma, että nyt ensimmäisen kerran Korean sodan jälkeen tavaratoimitukset ylittivät maiden välisen demarkaatiolinjan ja pohjoiskorealaiset rahtialukset kävivät eräissä etelän satamissa.”²⁴⁹

Käytännössä Pohjois-Korea toimitti kodittomille ”humaanisuuden ja veljeyden hengessä” 18 miljoonan dollarin arvosta riisiä, kangasta, sementtiä ja lääkkeitä. Samalla säädettiin Pohjois-Koreassa ulkomaisen pääoman ja taitotiedon houkuttelemiseksi laki, jonka on tulkittu ilmaisevan Pjongjangin pyrkimystä luoda avausta ulkomaailmaan ja päästä väljemmille vesille siitä poliittisesta ”rysänperästä”, johon kansainvälinen yhteisö eristi Pohjois-Korean Rangoonin pommiattentaatin jälkeen.²⁵⁰

Opas vieraili Soulissa ja keskusteli apuoperaatiosta ja sen odotetuista poliittisista seurauksista muun muassa ulkoasiainministerin sijaisen Lee Sang OK`n kanssa, apulaisulkoasiainministeri Uk-Sup Youn`n sekä ulkoasiainministeriön Aasian osaston päällikön Jae Choon Kimin kanssa. Keskustelukumppanit korostivat Oppaalle, ettei Etelä-Korea ollut materiaalsen avun tarpeessa Pohjois-Korealta. Heidän mukaansa Etelä-Korean bruttokansantulo oli 5,3 kertainen Pohjois-Koreaan verrattuna. Etelä-Korea selvisi tulvasta ilman ulkopuolista apua, mutta Pjongjangin tarjoukseen haluttiin kuitenkin tarttua, koska sitä pidettiin tervetulleena

²⁴⁴ UM (1985) Seoul R (1985-1988); 3.6.1985.

²⁴⁵ UM (1985) Seoul R (1985-1988); 12.4.1985.

²⁴⁶ UM (1987) Seoul R (1985-1988); 3.4.1987.

²⁴⁷ UM (1984) 5C105 13.3.1984, UM(1985) Seoul R (1985-1988); 6.3.1985.

²⁴⁸ UM (1987) 19.1.1987 Neuvotteluista, UM(1983) 5C105 11.11 Tokio & UM(1984) 5C105 23.1.1984 Raagonin pommiattentaatista: pohjoiskorealaisten pommi tappoi merkittäviä eteläkorealaisia virkamiehiä 1983.

²⁴⁹ UM (1984) 5C105 5.10.1984.

²⁵⁰ UM (1984) 5C105 5.10.1984.

kontaktimahdollisuutena ja toivottiin sen *lieventävän* näiden toisilleen vihamielisten valtioiden välistä jännitystä ja avaavan keskusteluyhteyksien kehittämismahdollisuuksia laajemminkin. Jaetun Korean välillä on aikaisemminkin tehty propagandaksi tulkittuja tarjouksia avun antamisesta puolin ja toisin. Tällä kertaa tavarat oli kuitenkin toimitettu vähemmän näkyvällä tavalla. Japanilaisten mielestä tämä avunanto Etelä-Korealle oli Pohjois-Korean pyrkimys parantaa imagoaan ja saada aikaan uutta avausta suhteissaan sosialistisen leirin ulkopuolelle. Suurlähettiläs Pauli Opas jatkoi taustoista:

”Pohjoiskorealaisten kerrottiin olleen viime aikoina ahkerasti liikkeellä saadakseen kaupalliset suhteensa jälleen käyntiin mm. Ruotsin, Itävallan ja Suomen kanssa. Pohjois-Korea tarvitsee kipeästi länsimaista teknologiaa ja sitä arvellaan saatavan helpoimmin - ja halvimmin - pienistä puolueettomista maista, joiden osalta mahdolliseksi ennakkoehdoksi asetettava vanhojen velkojen hoitaminen ei muodostu ylivoimaiseksi taakaksi.”²⁵¹

Oppaan mukaan Pohjois-Korean motiivien ei uskottu muuttuneen, vaan uskottiin, että he halusivat muuttaa koko niemimaan kommunistiseksi. Erittäin kriittisinä pidettiin vuosia 1984–1985, sillä sen jälkeen Pohjois-Korean sotilaallisen ratkaisumahdollisuuden ”etsikko-aika alkaa kulua umpeen”. Vuosikymmenen loppupuolella Pohjois-Korean ei enää arvioitu taloudellista syistä yksin kykenevän ylläpitämään niemimaalla sotilaallista tasapainoa. Etelä-Korea näytti vaurastuvan nopeammin.²⁵² Keskustelut japanilaisten kanssa sai Oppaan epäilemään avunannon todellisia motiiveja. Pohjois-Korea pyrki erinäisten tekojensa kautta saamaan maailman huomion ja mahdollisesti sitä kautta myös kaupallisia suhteita.

Va. asiainhoitaja Heikki Latvanen raportoi Pohjois-Korean vuonna 1984 lähettäneen avustuslähetyksen Etelä-Korean tulvista kärsineille. Avustuslähetykselle sai aikaan Koreoiden välille dialogin, vuonna 1985 alkaneista detente-kehityksistä Koreoiden dialogissa. Yhteyksiä oli avattu Punaisen Ristin, taloudellisen yhteistyön, parlamenttien välityksellä ja urheilun sektoreilla. Kokouksia oli saatu aikaan kaksi. Saavutus oli sinänsä ollut kokousten sopiminen, mutta Latvasen mukaan tuloksia ei saatu aikaan. Latvanen analysoi tapahtumia seuraavasti:

”Voidaan väittää, että molemmat Koreat ovat ”Korean kysymyksen” vankeja ulko- ja sisäpoliittisesti. --

²⁵¹ UM (1984) 5C105 5.10.1984.

²⁵² UM (1984) 5C105 5.10.1984

Tässä ei olisi kysymys siitä, että sosialistinen ja kapitalistinen järjestelmä sinänsä eivät hevin liukene toisiinsa. Syyt ovat huomattavasti maanläheisempiä kuin yleensä otaksutaan. Korean kysymys ei ole pelkkä suurvaltapoliittinen toisen maailmansodan, ongelmajäte, punainen viiva kartalla, panssarit rajalla, joista voi päästä eroon allekirjoittamalla pöytäkirja. Neljän vuosikymmenen mittaan siitä on tullut syöpä, jonka etäispäätteet ulottuvat molempien maiden valtarakenteiden ytimiin.”²⁵³

Suomen va. asiainhoitaja Latvanen ei nähnyt Koreoiden yhdistymistä vuonna 1985. Hänen mukaansa ajan myötä Korean kysymys oli muotoutunut osaksi molempien Koreoiden valtarakenteita, eikä kummallakaan maalla ollut juuri halua yhdistyä rauhanomaisesti. Kyse ei enää ollut aatteiden erosta, vaan ennemminkin tottumuksesta. Koreoiden väliset neuvottelut kaatuivat yksi toisensa jälkeen molempien osapuolten erilaisiin tavoitteisiin neuvotteluissa.²⁵⁴ Suomalaiset diplomaatit eivät juuri ottaneet raporteissaan kantaa tapahtumiin tai neuvottelujen sisältöihin, mutta pyrkivät sen sijaan arvioimaan syitä ja seurauksia.²⁵⁵ Kuvaavaa oli suurlähettiläs Juha Puromiehen veikkaus ensimmäisessä raportissaan siitä, että aika Koreoiden valtioiden yhdistämiselle oli mahdollisesti kulkenut jo ohi. Hän ei uskonut aseellisen yhteenoton olevan odotettavissa, mutta asevarustelu oli hänen mielestään huolestuttavaa.²⁵⁶ Pohjois-Korean pelko oli Puromiehen mukaan kuitenkin osa arkipäivää.²⁵⁷

Suomalaiset diplomaatit eivät juuri ottaneet kantaan Pohjois- tai Etelä-Korean puolesta Korean niemimaan tapahtumissa. Maiden välisistä tapahtumista raportointiin tiuhaan, osittain niiden kansainvälisen arvon takia, mutta pääosin raportoitiin talouden ja poliittisten rakenteiden takia. Korean kysymys oli vahvasti sidoksissa kansainväliseen politiikkaan. Koreoiden suhteen seuraaminen auttoi myös hahmottamaan molempien maiden kehittymistä ja taloudellisia intressejä. Pohjois-Korean uho hiipui 1980-luvun puolivälissä ja taistelu maailman huomiosta yltyi. Etelä-Korea oli vakauttanut asemansa ja sai hoidettua tulvatappiotkin ilman suunnatonta tukea maailmalta. Va. asiainhoitaja Latvanen, suurlähettiläät Puromies ja Opas eivät uskoneet enää Korean yhdistymiseen. Epäusko yhdistymiseen välittyi pitkälti Etelä-Korean omasta kirjoittelusta, mutta myös suurlähettiläiden havainnoista

²⁵³ UM (1985) Seoul R (1985–1988); 12.10.1985.

²⁵⁴ Löydettävissä muun muassa: UM(1984) 5C105 15.2.1984 Ensimmäinen virallinen neuvottelu vuoden 1980 jälkeen, Burman pommiattentaatti taustalla. UM(1985) Seoul R (1985–1988); 3.6.1985.

²⁵⁵ Taloudellinen neuvottelu, UM(1987) Seoul R (1985-1988);11.2.1987 Olympialaisia ennen käydyt neuvottelut.

²⁵⁶ UM (1985) Seoul R (1985-1988); 12.10.1985.

²⁵⁷ Puromies (2014) 18.2.2014.

4.3 Suomen suhteet Pohjois-Koreaan

Palataan vielä Suomen ja Pohjois-Korean suhteiden syntyyn 1970-luvulle kokonaisuuden selkeyttämiseksi. Suhteet saivat alkunsa paperikonekaupoista jo ennen maiden diplomaattisuhteiden syntyä. Pohjois-Korealla oli voimakas halu luoda kaupalliset suhteet Suomeen lähinnä poliittisista syistä jo 1960-luvulla, mutta Suomi ei vielä tuolloin nähnyt suhteiden syntyä perusteltuna.²⁵⁸ Suomi allekirjoitti taloussopimuksen Pohjois-Korean kanssa 1969.²⁵⁹ Suomi tunnusti Pohjois- ja Etelä-Korean 13.4.1973.²⁶⁰ Diplomaattisuhteet Pohjois-Koreaan solmittiin nopeasti tunnustamisen jälkeen, ennen Etelä-Korean suhteiden syntymistä.²⁶¹ Suomen ja Pohjois-Korean suhteet lähtivät vauhdikkaasti liikkeelle.²⁶² Suomen loistokas avaus Pohjois-Koreassa koki kolauksen kuitenkin jo 1975 Pohjois-Korean ollessa kyvytön maksamaan sovittuja kauppia.²⁶³ Etelä-Koreaa koskevassa raportoinnissa ei kommentoitu Suomen ja Pohjois-Korean suhteita, mutta sitäkin enemmän seurattiin Etelä- ja Pohjois-Korean välejä.

4.3.1 Pohjois-Korean Neuvostoliitto-suhteiden vaikutus Suomen ja Pohjois-Korean suhteeseen

Neuvostoliiton tuki Pohjois-Korealle oli merkittävää erityisesti Korean sodassa ja sen jälkeen, mikä näkyi siinä, että Neuvostoliiton johtaja Stalin vaikutti Pohjois-Korean johtajan Kim Il Sungin johtajaksi valitsemiseen. Tällä teolla Stalin pyrki saamaan Kim Il Sungin mahdollisimman riippuvaiseksi Neuvostoliitosta.²⁶⁴ Suomen Moskovan edustustosta raportoitui Suomeen, että Pohjois-Korea oli solminut Neuvostoliiton kanssa sopimuksen ystävydestä, yhteistyöstä ja keskinäisestä avunannosta vuonna 1961. Sopimuksen tarkoitus oli turvata rauha Kaukoidässä ja ensimmäisen artiklan mukaan, jos jompikumpi sopimuspuoli joutuu hyökkäyksen alaiseksi ja siten sotaan, antaa toinen osapuoli apua kaikin keinoin. Sopimuksessa luvattiin myös, että Korean yhdistämiseen pyrittiin rauhanomaisin keinoin.²⁶⁵ YYA-sopimus oli hyvin samankaltainen, kuin Neuvostoliiton ja Suomen solmima YYA-

²⁵⁸ UM (1968) 12L:20; P-K (1964-1969): 11.10.1968.

²⁵⁹ UM (1970) 12L:20 P-K (1964-1981) 6.8.1970.

²⁶⁰ UM (1973) 12L: 20: P-K (1964-1981); 25.5.1973 No 71/20 sal.

²⁶¹ Lares (2014) 18.2.2014.

²⁶² UM (1974) Pjongjang R; 26.4.1974.

²⁶³ UM (1974) Pjongjang R; 29.12.1975.

²⁶⁴ Oberdorfer (2001) 153.

²⁶⁵ UM (1961) 7D2; II: 144; 14.7.1961.

sopimus. Toisaalta eron teki se, että Suomen YYA-sopimuksessa korostettiin puolueettomuutta, kun taas Pohjois-Korea oli selkeästi kommunistinen. Pohjois-Korealle suhde Suomeen tuntui luonnolliselta ja maa käytti väylänään Suomen Moskovan edustustoa ennen Suomeen virallisten suhteiden syntymistä ja Suomen edustuston perustamista Pohjois-Koreaan.

Pohjois-Korean Moskovan suurlähettiläs vieraili Suomen edustustossa Moskovassa vuonna 1962. Hänen mukaansa sosialististen maiden lisäksi puolueettomat maat ymmärsivät tilanteen Koreassa ja ovat sen mukaan esiintyneet YK:ssa Koreaa koskevien kysymysten ollessa esillä. Hän korosti, että olisi hyvä panna alulle koko Korean niemimaata koskeva kansanäänestys ja Yhdysvaltojen joukkojen vetämisestä pois Etelä-Koreasta, sekä YK:n komission lakkauttamista. Moskovasta kirjoittava Eero A. Vuori kertoi sanoneensa suurlähettiläälle, että diplomaattisten suhteiden solmiminen olisi monisäikeinen probleemi Suomen asemassa olevalle maalle.²⁶⁶ Pohjois-Korean sinnikkyudesta kertoo se, että jo vuonna 1959 Pohjois-Korea teki hyvin tehokkaasti työtä oman asiansa eteen ja lähetti useaan otteeseen erilaisia pamfletteja maan tilasta ja yhdistymisestä.²⁶⁷

Pohjoiskorealaiset toimivat kansainvälisesti hyvin aktiivisesti omien yhdistymisnäkemystensä ja maan näkyvyyden puolesta.²⁶⁸ Hän oli myös varsin kiinnostunut solmimaan kauppasuhteet Suomen kanssa 1960-luvulla ja neuvotteluja käytiin jo vuonna 1964. Käytyjen neuvottelujen jälkeen meni neljä vuotta ennen kuin virallinen työ kaupankäynnin edistämiseksi alkoi.²⁶⁹ Suomi suhtautui Pohjois-Korean kauppaedustuston avaamiseen positiivisesti vasta tammikuussa 1971. Pohjois-Korean kauppavaltuuston avaaminen Helsinkiin ei näin katsottu tarkoittavan muutosta Suomen suhtautumisessa jaettuihin valtioihin. Etelä-Korea oli samassa asemassa halutessaan perustaa kaupallinen edustusto Suomeen.²⁷⁰

Neuvostoliiton ja Pohjois-Korean suhde ei ollut vankkumaton, vaan Stalinin kuoleman jälkeen vuonna 1953 Neuvostoliiton ja Pohjois-Korean suhde alkoi muuttua.²⁷¹ Stalinin

---

²⁶⁶ UM (1962) 7D2; II:144; 27.3.1961; No 52/2612.

²⁶⁷ UM (1967) 7D2; II:144; 29.9.1967; No 52/2612K, Moskova & UM(1967) 7D2; II:144; 7.11.1967; 52/2612K.

²⁶⁸ UM(1967) 7D2; II:144; 29.9.1967; No 52/2612K, Moskova & UM(1967) 7D2; II:144; 7.11.1967; 52/2612K.

²⁶⁹ UM (1964–1969) 12 L P-K ja UM(1970-)12 L P-K.

²⁷⁰ UM (1971) 12L: 20 nro 88/3455.

²⁷¹ Oberdorfer (2001) 153.

seuraajan Hrustsovin²⁷² aikana muutoksia ei tapahtunut radikaalisti. Leonid Breznev noustuaan valtaan vuonna 1964 tapasi Kim Il Sungin. Tapaamisen tavoitteena oli parantaa Neuvostoliiton ja Pohjois-Korean välejä, mutta tapaaminen osapuolten riitaantumiseen. Erimielisyyksistä huolimatta Neuvostoliitto tuki Pohjois-Koreaa.²⁷³ Myös raporteista alkoi näkyä kansainvälisen kentän muutoksia Pohjois-Korean osalta vuonna 1973, kun osastopäällikkö Paul Gustafsonin raportoi voimapolitiikan muutoksesta. Hänen mukaansa Kiinan vaikutus Pohjois-Koreaan oli suurempi kuin Neuvostoliiton. Toisaalta Pohjois-Korea osoitti vahvemmin itsenäisyyttään.²⁷⁴ Stalinin kuolema oli ajanut Pohjois-Korean kahden kommunistisen suurvallan väliin ja Pohjoinen alkoi lipua enemmän omaan itsenäiseen suuntaansa ja Kiinan vaikutukseen.²⁷⁵ Suomen ja Pohjois-Korean suhteisiin Neuvostoliiton ja Pohjois-Korean suhteet eivät vaikuttaneet merkittävästi.

Kertaan vielä lyhyesti Suomen ja Pohjois-Korean suhteiden synnyn. Pohjois-Korea oli halukas molemminpuoliseen tunnustamiseen ja diplomaattisuhteiden solmimiseen Suomen kanssa. Etelä-Korea osoitti myös halukkuuttaan tunnustamiseen, mutta ei toivonut maiden tunnustamisen tapahtuvan samanaikaisesti. Tunnustaminen itsessään nähtiin yksipuolisena toimena, eikä niinkään liittynyt diplomaattisten suhteiden luomiseen. Pohjoismaissa oli ollut tarkoituksena tehdä tunnustaminen maaliskuussa Pohjoismaiden ulkoministerikokouksessa. Suomi päätti puolueettomuuspolitiikkansa varjolla tunnustaa molemmat Koreat samanaikaisesti, kun Ruotsi tunnustaisi Pohjois-Korean. Pohjoismaat tunnustivat Etelä-Korean aiemmin.²⁷⁶ Maat tunnustettiin samaan aikaan 13.4.1973. Pohjois-Korean kanssa diplomaattisuhde allekirjoitettiin Helsingissä 1.6.1973. Koreoiden kanssa eriaikaista suhteiden solmintaa perusteltiin sillä, että maat itse osoittivat halukkuutensa diplomatian luomiseen ja Etelä-Korea ei vielä osoittanut kiinnostustaan.²⁷⁷

---

²⁷²Nikolai Hrustsov (1894-1971) toimi Neuvostoliiton johtajana eli kommunistisen puolueen pääsihteerinä vuodesta 1953 vuoteen 1964. Hän kannatti rauhanomaista rinnakkaineloa, mikä tarkoitti ettei hän halunnut maailmanvallankumousta sotilaallisin keinoin, mutta muuten pyrki kommunistisen ideologian levittämistä.

²⁷³ French (2007) 55.

²⁷⁴ UM (1973) 7D2; II: 145; 21.11.1973; No 41/3350.

²⁷⁵ Oberdorfer (2001) 154.

²⁷⁶ UM (1973) 12L: 20; E-K nro.40/263.

²⁷⁷ UM (1973) 12L: 20; E-K nro 39/1091.

4.3.2 Suomen ja Pohjois-Korean suhteiden alku ja hiipuminen 1970-luvulla

Suomen ja Pohjois-Korean suhteet lähtivät vauhdikkaasti liikkeelle, mitä kuvaa hyvin Matti Häkkäsen kuvaus: ”Suomi edelläkävijänä Pjongjangissa” ja ”Suomella on Pjongjangissa ensimmäinen kaupallisen sihteerin johtama suurlähetystö”. Pohjois-Koreassa käynti sai Häkkäsen kehuaan muun muassa Pohjois-Korean maataloutta.²⁷⁸ Suomen loistokas kausi Pohjois-Koreassa koki kuitenkin jo vuonna 1975 kolauksen Pohjois-Korean ollessa kyvytön maksamaan sovittuja kauppoja. Pohjois-Korean taloudellinen tilanne oli riistäytynyt käsistä. Mineraalien hinnat olivat romahtaneet, ja ostoja oli tullut paljon. Suomen lisäksi myös Ruotsi koki karvaan pettymyksen, sillä Pjongjangin Volvoista vain harva oli maksettu.²⁷⁹

Etelä-Korealle Pohjois-Korea loi valtavan turvallisuusriskin ja jatkuvan pelon. Puromiehen mukaan Pohjois-Korean aiheuttama pelko oli läsnä Etelä-Korean arjessa. Vielä tuolloin kerran kuukaudessa järjestettiin aseharjoituksia ja hälytysharjoituksia, jolloin ihmisten tuli mennä pommisuojiin ja toimistorakennuksiin tankkien ajaessa kaduilla. Puromiehen mukaan jopa golfkenttien yli vedettiin vaijerit, etteivät pohjoiskorealaiset lentokoneet pystyisi laskeutumaan. Samoin hiekkarannat oli suljettuina suurimman osan vuotta ja niiden hiekat haravoitiin, jotta jalanjäljet voitiin tunnistaa. Puromiehen mukaan matkustajakoneen katoaminen ja pommin räjähtäminen lentokentällä juuri ennen olympialaisia olivat pohjoiskorealaisten uhan vahvistumista.²⁸⁰ Pohjois-Korean uhka oli todellisuutta Etelä-Koreassa ja se näkyi myös raportoinneissa.

Suomen suhde Pohjois-Koreaan oli osittain sidoksissa Neuvostoliittoon. Neuvostoliitto oli solminut molempien maiden kanssa YYA-sopimuksen, jolla oli sitonut maat tiiviisti yhteyteensä. Pohjois-Korea myös käytti Neuvostoliittoa maiden välisenä sillanrakentajana lähestymällä Suomen Moskovan suurlähettilästä heti YYA-sopimuksen solmimisen jälkeen. Suomi lähti innokkaasti solmimaan kauppasuhteita ja erityisesti tavoitteena oli luoda maiden välille vahva taloudellinen yhteys. Suhteet saivatkin alkunsa paperikoneista, joita Pohjois-Korea ei koskaan maksanut. Suomen ja Pohjois-Korean suhteessa näkyi Suomen puolueettomuuspolitiikan soveltaminen, siinä että Pohjois-Korea suhteissa saatettiin edetä verikkaammin, jos vaan hyvät perustelut keksittiin. Mitään näkyvää Suomi ei kuitenkaan tehnyt edes Pohjois-Koreassa säilyttääkseen tasapainon jaettujen maiden suhteissa. Etelä-

²⁷⁸ UM (1974) Pjongjang R; 26.4.1974.

²⁷⁹ UM (1974) Pjongjang R; 29.12.1975.

²⁸⁰ Puromies (2014) 18.2.2014.

Korean suhteet vahvistuivat 1970-luvun lopussa lähinnä talouden myötä. Seuraava luku käsittelee Suomen Etelä-Korean taloussuhteiden kehitystä.

5 Suomen Etelä-Korean taloussuhteiden kehitys vuosina 1972-1986

”Korean tasavallan talouskasvun ja kauppavaihdon rajussa imussa kohosi Suomen ja asemamaamme välinen kauppa uusiin ennätyslukemiin.”²⁸¹

Va. asiainhoitaja Heikki Latvanen 5.3.1984 taloudellisessa raportissaan

Suomen Etelä-Korean kauppa nousi ennätyslukemiin vuonna 1984, kun Suomen vienti nousi vuodesta 1983 noin 70 %.²⁸² Palataan kuitenkin hieman ajassa taaksepäin Suomen ja Etelä-Korean väliseen taloudelliseen yhteistyön alkuun, kun Etelä-Korea perusti kaupallisen edustusto Helsinkiin vuonna 1972.²⁸³ Kaupallisten suhteiden kehitys aikaisemmin oli ollut hyvin vähäistä, mikä ilmenee Suomen ulkomaankauppatilastoista, joihin Suomen ja Etelä-Korean taloussuhteet on dokumentoitu systemaattisesti vuodesta 1964. Korea oli osa Japania vuosina 1910–1945 ja tuona aikana kauppaa on saatettu käydä, mutta se ei näy erillisenä osana Japanin ja Suomen kaupassa. Tiedossa oli, että selluloosakauppaa käytiin jonkin verran Suomesta Koreaan vuosina 1926–1929.²⁸⁴ Suomen diplomaattiraporteissa taloudellinen yhteistyö Etelä-Korean kanssa alkaa näkyä maiden solmittua diplomaattisuhteet ja lisääntyvässä määrin vuonna 1977, kun Etelä-Koreaan nimettiin kaupallinen sihteeri, va. asiainhoitaja Heikki Latvanen.²⁸⁵ Raportointi keskittyi pitkälti talouteen Latvasen aikana.

Etelä-Korea oli akkreditoitu Tokion suurlähettiläälle Osmo Larekselle vuodesta 1973 lähtien ja samalla Etelä-Koreaan liittyvä kaupankäynti ja sopimukset siirtyivät hänen vastuulleen. Lareksen mukaan Etelä-Korea oli varsin byrokraattinen ja ilman suurlähettilästä kauppasopimusten teko oli hankalaa.²⁸⁶ Lareksen vastuulla oli Etelä-Korean lisäksi monien maiden suhteista huolehtiminen. Työkiireiltään Lareks pyysi Tokion kaupallista sihteeriä Heikki Latvasta ottamaan vastuulleen Etelä-Korean kaupan vähentääkseen omaa työtaakkaansa. Heikki Latvanen otti tehtävän vastaan ja vieraili Etelä-Koreassa vuoden 1976 alussa ja tapasi eteläkorealaisia taloudesta vastaavia henkilöitä. Hän tutustui maan talouden

²⁸¹ UM(1985) Seoul R (1985–1988); 5.3.1985.

²⁸²UM(1985) Seoul R(1985–1988); 5.3.1985 Kauppavaihto v.1984 oli 635milj.mk. Vienti Korean tasavaltaan kasvoi lähes 70 % nousten 338,2milj. markkaan. Maahantuonti Koreasta suomeen kasvoi 10% edellisvuoteen kohoten 294,7miljoonaan. Kauppatase on kääntynyt Suomelle positiiviseksi.

²⁸³ UM (1961) 12L:20 14.8.1961 nro.109/1592.

²⁸⁴ Korhonen (2005) 59.

²⁸⁵ Latvanen (2014) 4.3.2014.

²⁸⁶ Lareks (2014) 18.2.2014.

viisivuotissuunnitelmaan ja huomasi yhtymäkohtia Suomen ja Etelä-Korean talouksissa.²⁸⁷ Ulkoasiainministeriö ryhtyi Etelä-Korean aloitteesta miettimään kaupallisen sihteerin nimeämistä Etelä-Koreaan.²⁸⁸ Suomen ulkomaankauppaliitto ilmoitti 4.7.1977, että vuoden 1977 meno- ja tuloarvioon tultiin lisäämään kaupallinen sihteerin Etelä-Koreaan.²⁸⁹ Etelä-Koreasta tuli yksi Suomen merkittävimmistä kauppakumppaneista Aasiassa 1980-luvulta lähtien.²⁹⁰ Taloudellisten suhteiden alku tapahtui diplomaattisuhteiden syntymisen myötä, mutta taloudelliset suhteet kehittyivät varsinaisesti vasta kaupallisen sihteerin nimeämisen jälkeen.

Etelä-Koreaan solmittiin diplomaattisuhteet aikakautena, jolloin Suomi oli avoimempi uusille taloudellisille tuulille öljykriisin aiheuttaman uuden tilanteen takia.²⁹¹ Ainoastaan taloudellisen tilanteen luoma tarve uusille kauppakumppaneille ei kuitenkaan vahvistanut Suomen ja Etelä-Korean suhteita. Latvanen ei turhaan korostanut kaupallisen sihteerin merkitystä, sillä Etelä-Korea nähtiin hyvin etäisenä alueena, jonne Osmo Lareksen mukaan suomalaisten oli vaikea löytää.²⁹² Viestintäministeri Pekka Tarjanteen epävirallinen vierailu tammikuussa 1974 olikin ensimmäisiä osoituksia suomalaisten kiinnostuksesta.²⁹³ Ministerivierailut tekivät Etelä-Koreaa tunnetummaksi liikemiesten keskuudessa ja myös kuva Suomesta terävöityi Etelä-Koreassa.

Suomen Etelä-Korean ensimmäisen kaupallisen sihteerin ja va. asiainhoitajan Heikki Latvasen mukaan merkittävimpiä muutoksia taloudellisissa suhteissa tapahtui, kun Suomen suurlähetystö ja kaupallinen edustusto perustettiin Souliin ja kaupallinen sihteerin nimitettiin Etelä-Koreaan vuonna 1977. Toisaalta Latvasen mukaan merkittävää oli koko prosessi ennen kaupallisen sihteerin nimittämistä ja sen jälkeinen aika.²⁹⁴ Suomen ja Etelä-Korean taloudellisia suhteita tutkinut Kristiina Korhonen puolestaan jakaa Suomen ja Etelä-Korean taloudelliset suhteet seuraavasti, vuosina 1953–1976 tapahtui ensimmäisten kontaktien luonti, vuosina 1977–1978 kahdenkeskeiset suhteet saivat alkunsa, vuosina 1979–1990 kahdenkeskinen kauppa voimistui asteittain.²⁹⁵ Korhosen jako on osittain pätevä, vaikkakin

---

²⁸⁷ Latvanen (2014) 4.3.2014.

²⁸⁸ UM (1977) 5G; Soul R (1973-); 28.4.1977; No 8/591 sal.

²⁸⁹ UM (1977) 5G a Soul R; 4.7.1977; No 64/5184 K.

²⁹⁰ Korhonen (2005) 57.

²⁹¹ Kuisma (2009) 208–212.

²⁹² Lares (2014) 18.2.2014.

²⁹³ UM (1974) 5G a Soul R; 27.1.1977.

²⁹⁴ Latvanen (2014) 4.3.2014.

²⁹⁵ Korhonen (2005) 107.

varsin ympäröivä ja keskittyy pitkälti sopimukseen, eikä niinkään prosesseihin. Korhosen tapa käsitellä Suomen ja Etelä-Korean suhteita ei ota juurikaan huomioon maiden intressejä, vaan enemmän sopimuksia. Toisaalta Korhosen tutkimuskenttä on laajempi, sillä hän on tutustunut Suomen diplomaattiraporttien lisäksi Etelä-Korean Helsingin suurlähetystön aineistoon.

Lähtökohtani on tarkastella Suomen ja Etelä-Korean välisiä kauppasuhteita Suomen näkökulmasta. Pyrkimykseni ei ole selvittää yksityiskohtaisesti tapahtumia, vaan enemmän arvioida taloudellisten suhteiden kehitysprosessia. Tässä luvussa käsitelen Suomen kaupallisen sihteerin nimeämiseen liittyviä keskusteluja. Keskusteluissa on havaittavissa Pohjois-Korean etulyöntiasema kaupallisissa suhteissa 1970-luvun alussa. Avaan myös Suomen ja Etelä-Korean taloudellisen suhteiden kehityksen merkitystä maiden suhteille laajemmin, sillä Suomen ja Etelä-Korean suhde on heti alusta asti pohjautunut ennen kaikkea taloudelliseen yhteistyöhön. Avaan myös ministerien vierailujen merkitystä Etelä-Korean tunnetuksi tekemisessä Suomessa. Raporteista tosin ilmenee, että Etelä-Koreassa piipahdettiin usein vain uteliaisuudesta, eikä aina niinkään taloudellisten intressien takia. Kuitenkin voidaan sanoa, että Suomen Etelä-Korea suhteessa näkyi talouden merkityksen voimistuminen. Puolueettomuuspolitiikka jäi Suomen Etelä-Korea-suhteissa talouden varjoon tosielämässä, vaikka puolueettomuudesta virallisesti puhuttiinkin. Tämän luvun lopussa kokoan esimerkin avulla Suomen Etelä-Korean kauppasuhteiden kehitystä, mikä osoittaa Etelä-Korean taloudellisen merkityksen Suomelle.

5.1 Suomen kaupallisen sihteerin nimeäminen Etelä-Koreaan

Etelä-Korean kaupallinen edustusto perustettiin Helsinkiin ennen maiden välisten diplomaattisuhteiden solmimista 26.5.1972.²⁹⁶ Ennen kaupallisen edustuston perustamista Etelä-Korea oli jo 1960-luvulla pyrkinyt lähestymään Suomea aikeinaan edistää kaupankäyntiä, mutta Suomi torjui vierailun puolueettomuuspolitiikkaansa vedoten.²⁹⁷ Etelä-Korean kaupallisen edustuston perustamisesta meni noin viisi vuotta ennen kuin Etelä-Korea teki aloitteen suomalaisen kaupallisen sihteerin nimeämisestä Etelä-Koreaan. Kauppapoliittisen osaston päällikkö Paavo Rantanen epäili, että kaupallisen sihteerin nimeämisellä Etelä-Korea pyrki saamaan Suomelta tasapuolista kohtelua jaettujen valtioiden

---

²⁹⁶ Korhonen (2005) 131.

²⁹⁷ UM (1961) 12L:20 14.8.1961 nro.109/1592.

politiikan mukaisesti. Maan suurlähetystönneuvos Kim vieraili 26.4.1977 Suomen kauppapoliittisen osaston päällikön Paavo Rantasen²⁹⁸ luona keskustelemassa suomalaisen edustajan nimeämisestä Etelä-Koreaan. Rantasen mukaan tuntui luonnolliselta, että Soulissa olisi edustaja, sillä Etelä-Korean kehitys oli ollut nopeaa ja Suomea kiinnostivat monet tekijät Etelä-Koreassa. Rantanen oli todennut, että asiaa tutkittaisiin ja tutkimuksen valmistuttua asiaan palattaisiin uudestaan.²⁹⁹

Tokion suurlähettiläs Lares oli akkreditoitu Etelä-Koreaan, mutta hyvin laajan työkentän takia Lares pyysi Japanissa toimivaa kauppapoliittista sihteerä Heikki Latvasta ottamaan Etelä-Korean taloudelliset asiat vastuulleen.³⁰⁰ Kun sitten alettiin puhua kaupallisen sihteerin toimipaikan perustamisesta, Latvonen valmisteli kaupallisen sihteerin toimipisteen perustamista käsittelevän selvityksen. Selvityksen mukaan Etelä-Koreassa vallitsi dynaaminen kansantalouden kehittämisen kausi ja voimakas ulkomaankauppa, kauppataseen tasapaino sekä maalla oli kansainvälinen luottokelpoisuus. Nämä näyttivät Latvosen mukaan Suomen viennin kannalta lupaavilta. Viennin lisäpontimena voitiin käyttää myös Suomen Etelä-Koreasta tilaamia valmisteilla olevaa kuutta rahtialusta ja edellisenä vuonna ostettu kuparinsulattamo ja tuolloin eteläkorealaiset suunnittelivat selluloosatehtaan ostamista Suomesta.³⁰¹ Kuparinsulattamo ja selluloosatehdas olivat olleet Lareksen ja Latvosen aikakauden aikaansaannoksia.³⁰²

Presidentin kanslian vt. päällikkö Osmo Väinölä kirjoitti raportissaan, että taloudellinen näkökulma puolsi sihteeristön perustamista. Poliittisesta näkökulmasta Suomella oli diplomaattisuhteet molempiin Korean valtioihin, mutta kaupallinen edustusto toimi vain Pohjois-Korean pääkaupungissa. Väinölä epäili, että Etelä-Korea oli tarttunut mustasukkaisesti tuohon yksityiskohtaan, että Pohjois-Koreassa oli edustusto, sillä Etelä-Korean diplomaattiset edustajat olivat niin Helsingin lisäksi Tokiossa ja Canberrassa ottaneet yhteyttä Suomen edustustoihin kyselleen mahdollisen edustuston perustamisesta Souliin. Epäiltiin myös, että Suomen suhteet Etelä-Koreaan haluttiin samalle tasolle Pohjois-Korean kanssa. Osmo Väinölä totesikin raportin lopussa, että kaupallisen edustuston perustaminen

---

²⁹⁸ Rantanen (2000) 69 .

²⁹⁹ UM (1977) 5G; Soul R (1973-); 28.4.1977; No 8/591 sal.

³⁰⁰ Lares (2014) 18.2.2014.

³⁰¹ UM (1977) 5G a: Soul R (1973-); 9.5.1977.

³⁰² Lares (2014) 18.2.2014.

Etelä-Koreaan olisi Suomen jaettujen valtioiden politiikan mukaista.³⁰³ Suomen vapaakauppaintegraatiota tutkineen Tapani Paavosen mukaan suomalainen konsensusajattelu, eli kompromissinhakuinen politiikka, korostui kylmän sodan aikana erityisesti ulkopoliittikan alueella. Taloudelliset tavoitteet perustuivat intressipiirien välisiin kompromisseihin. Ylin valtionjohto ja viimekädessä jopa tasavallan presidentti päättivät maan kansainvälispoliittisesta asemasta.³⁰⁴ Vaikka oli ilmeisen selvää, että Etelä-Koreaan perustettavalla kaupallisella sihteerin asemalla oli perusteensa, haluttiin siitä kuitenkin vielä keskustella.

Kaupallisen sihteerin toimipisteen perustamisesta Etelä-Koreaan jatkettiin tiukkoja keskusteluja ja erityisesti ulkoasiainministeriössä pohdittiin, vastasiko Suomen vientitarjonta Etelä-Korean tuontikysyntää. Selvityksen mukaan Etelä-Korean uusi taloussuunnitelma vuosille 1976–1981 sisälsi runsaasti kehitysprojekteja (96), joista monet vastasivat myös Suomen vientitarjontaa. Etelä-Korean tuontikysyntä kasvoi viidessä vuodessa 100 %.³⁰⁵ Suomen varovaisuutta ulkomaankaupassa selittää Paavosen mukaan konsensuspolitiikka, joka liittyi myös etujärjestökorporatismiin. Vielä 1960-luvulle asti etusijalla oli kotimaisen tuotannon suoja ja vientiteollisuus, eivätkä ne saaneet joutua tärkeimmissä vientimaissa kilpailijamaita huonompaan asemaan. Liittyminen eurooppalaisiin kauppajärjestöihin pakotti Suomen tuomaan vientiteollisuuden turvaamisen etusijalle.³⁰⁶

Ulkoasiainministeriö yhtyi kartoituksen laatineen Tokion suurlähetystön kaupallisen sihteerin Latvasen esittämään johtopäätökseen siitä, että Etelä-Korean tuon hetkinen ja arvioitavissa ollut keskipitkän tähtäyksen tuontikysyntä nosti siinä määrin Suomen vientitarjontaa, että kaupallisen sihteerin toimi olisi pikaisesti perustettava Souliin.³⁰⁷ Alivaltiosihteeri Arvo Rytkönen³⁰⁸ toimi kauppapoliittisen osaston päällikkönä ja Latvasen mukaan oli hänen ansiotaan, että kaupallinen sihteeri lähetettiin Etelä-Koreaan. Rytkönen oli soittanut vuonna 1977 Latvaselle ja todennut, että Latvasen tuli lähteä Etelä-Koreaan, sillä hän oli ainoa suomalainen henkilö, joka oli hyvin tietoinen Etelä-Korean taloudellisista mahdollisuuksista.

³⁰³ UM (1977) 5G a: Soul R (1973-) 9.5.1977.

³⁰⁴ Paavonen (2008) 42.

³⁰⁵ UM (1977) 5G a; 7.6.1977; No 64/5184 K.

³⁰⁶ Paavonen (2008) 42–44.

³⁰⁷ UM (1977) 5G a Soul R; 4.7.1977; No 64/5184 K.

³⁰⁸ Arvo Rytkönen (1929–1980) oli suomalainen suurlähettiläs ja kauppa- ja teollisuusministeri Varaulkoministeri 1975. Hän toimi myös ulkoministeriössä kauppapoliittisen osaston päällikkönä ja kauppapoliittisen osaston alivaltiosihteerinä ja ulkomaan kauppaneuvottelukunnan puheenjohtajana.

Rytkönen oli luvannut järjestää liikemiesdelegaation vielä saman vuoden sisällä, jotta Latvanen pääsisi hyvin vauhtiin työssään.³⁰⁹

Kaupallisen edustuston avaaminen avasi Suomelle uudet mahdollisuudet Etelä-Koreaan. Tokion suurlähettiläs oli työllistetty hyvin tehokkaasti ja hänen voimavaransa eivät olleet riittävät Suomen ja Etelä-Korean suhteiden laajamittaiseen edistämiseen. Muutamat yritykset olivat satunnaisesti löytäneet tiensä Etelä-Koreaan, mutta Lareksen pyydettyä Tokion kaupallista sihteerä Heikki Latvasta ottamaan tarkemmin selvää Etelä-Koreasta, kauppa alkoi kasvaa. Latvanen huomasi Etelä-Korean yhtymäkohdat Suomen kanssa ja tutustui ruotsalaisen kirjan avulla Etelä-Korean talouteen.

Kaupallisen sihteerin nimittäminen Etelä-Koreaan vaati pitkällisiä keskusteluja, vaikka Pohjois-Koreaan kaupallinen edustusto oli perustettu jo vuonna 1974. Suomen Pohjois-Korean kaupallista edustustoa pidettiin vielä tuolloin positiivisena edelläkävijänä.³¹⁰ Mutta jo vuonna 1975 raportoitiin Pohjois-Korean maksukyvyttömyydestä.³¹¹ Myös Pohjois-Korean ja Neuvostoliiton suhteet olivat myös viilentyneet vuonna 1975.³¹² Maksukyvyttömyyden ja Neuvostoliiton suhteiden takia suhde Pohjois-Koreaan ajautui Suomen silmissä huonoon valoon. Suomen jaettujen valtioiden politiikka³¹³ oli jälleen koetuksilla. Toisaalta kaupallisen sihteerin perustamista ei ennen Latvasen esitystä ollut vielä kaavailtu Etelä-Koreaan.

Kaupallisen edustuston perustaminen ja sen nimittäminen suurlähetystöksi olivat ensimmäisiä näkyviä liikkeitä Suomen Etelä-Korean suhteiden rakentamiselle ja osoituksia halusta tehdä yhteistyötä. Korhosen esityksen mukaan vuosina 1953–1976 luotiin ensimmäisiä kontakteja ja vuodesta 1977–1978 syntyivät kahdenkeskeiset taloussuhteet. Varsinaista kontaktien luomista alettiin kuitenkin tehdä vasta Etelä-Korean perustettua kaupallinen edustusto Suomeen 1972. Ennen kaupallisen edustuston perustamista Suomi oli torjunut puolueettomuuspolitiikkaansa nojaten Etelä-Korean yritykset. Korhonen pitää Etelä-Korean kontaktien luomista osana prosessia.³¹⁴ Mutta Suomen tiukan puolueettomuuslinjan takia vierailuyrityksillä ei ollut suhteiden syntymisessä merkitystä. Korhosen esityksen mukaan kahdenkeskeisten

---

³⁰⁹ Latvanen (2014) 18.2.2014.

³¹⁰ UM (1974) 5C106; Pjongjang R; 26.4.1974.

³¹¹ UM (1975) 5C106; Pjongjang R; 29.12.1975.

³¹² UM (1975) 5C106; Pjongjang R; 29.12.1975.

³¹³ Lue luku 3 Suomen puolueettomuuspolitiikka Korean niemimaata koskevissa diplomaattiraporteissa 1953-1973.

³¹⁴ Korhonen (2005) 108.

taloussuhteiden syntyprosessi tapahtui vuosina 1977–1978. Itse sijoittaisin prosessin hieman varhaisempaan aikaan, kun Latvanen alkoi tutustua Etelä-Korean talouteen vuonna 1976.

Suomi oli puolueettomuuspolitiikkansa takia sokeutunut näkemään laajoja taloudellisia mahdollisuuksia maailman toisella puolella. Diplomaattisuhteiden synty ei taannut sitä maiden välisen taloudellisen yhteistyön alkua, varsinkaan kun suomalaiset eivät olleet innokkaita vielä 1970-luvun alussa perustamaan kaupallista edustustoa Etelä-Koreaan, vaan ainoastaan Pohjois-Koreaan. Muutamien henkilöiden aktiivinen toiminta kuitenkin sai aikaan uuden kauppakumppanin, jonka merkitys kasvoi vuosien myötä arvoon arvaamattomaan.

5.2 Suomen ja Etelä-Korean vientimarkkinoiden yhteensopivuus

Tokion kaupallisen sihteerin Heikki Latvasen selvityksen mukaan Etelä-Korean taloussuunnitelma vuosina 1976–1981 sisälsi runsaasti sellaisia kehitysprojekteja, joista monet sopivat Suomen vientitarjontaa. Suomen ja Etelä-Korean vientimarkkinoiden yhteensopivuudelle oli taustansa. Maailmalla tapahtui 1970-luvun puolivälissä muun muassa öljykriisi³¹⁵ ja Vietnamin sota päättyi Yhdysvaltojen tappioon³¹⁶, jotka vaikuttivat niin Suomeen kuin myös Etelä-Koreaan. Latvasen raportin mukaan Etelä-Korean tuontikysyntä kasvoi viidessä vuodessa 100 %. Suomen vientiä kaavailtiin lähinnä tietyille aloille: metsäteollisuus ja muut neuvottelevan insinööriyön alat, sähköistyksen ja energian tuotannon palvelut ja laitteet, kaivostuotannon koneet ja laitteet, rakennusurakointi, kylmävarastot, telakkateollisuuden laitteet, lääketeollisuuden raaka-aineet, sairaalaelektroniikka, ympäristösuojelun know-how ja laitteet. Suomen eduksi katsottiin kilpailussa se, että Etelä-Korean hallitus pyrki diversifiointipolitiikkaan eli maa pyrki irtautumaan Japani- ja USA-keskeisyydestä laajentamalla kaupallista liikkuma-alaansa. Etelä-Korean viranomaiset olivat valmiita lähettämään niin sanottuja ostovaltuuskuntia sopiville markkinoille. Suomen vientimahdollisuuksien ollessa rajallisia ajatuksena oli myös aktivoida Kanadan halua yhteistyöhön Etelä-Korean projektissa.³¹⁷ Ulkoasiainministeriö yhtyi kaupallisen sihteerin kartoitukseen ja teki päätöksen perustaa kaupallisen sihteerin toimi pikaisesti Souliin, sillä

---

³¹⁵ Kuisma(2009) 208–209.

³¹⁶ Vartia (1994) 50.

³¹⁷ UM (1977) 5G a; 7.6.1977; No 64/5184K.

Etelä-Korean tuon hetkinen ja arvioitavissa olevan keskipitkän tähtäyksen tuontikysyntä nosti siinä määrin Suomen vientitarjontaa.³¹⁸

5.2.1 Suomen talouskehitys ja vienti 1970-luvulle

Suomen ja Etelä-Korean taloudelliselle yhteistyölle oli vahvasti perusteena vientimarkkinoiden yhteensopivuus ja toisaalta jaettujen valtioiden politiikka.³¹⁹ Vientimarkkinoiden yhteensopivuudessa taustalla oli molempien maiden taloudellinen kehitys ja sen myötä syntyneet uudenlaiset tarpeet. Taloushistorioitsija Yrjö Kaukiaisen mukaan Suomella oli jo Ruotsin ja Venäjän vallan alla pitkät perinteet ulkomaanviennissä.³²⁰ Kristiina Korhonen esittää, että Suomen perinteinen ulkomaankauppa muodostui Ruotsin, Iso-Britannian, Neuvostoliiton ja Saksan kanssa käydystä kaupasta. Kaukiainen tarkentaa, että sodan jälkeen suhteet Neuvostoliittoon vahvistuivat sotakorvausten takia ja vuoteen 1952 asti kaikki metalliteollisuus meni sotakorvauksiin.³²¹ Suomen taloushistoriaa tutkineen Markku Kuisman mukaan Suomi koki maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä taloudellisen ihmeen, sillä maan talous kasvoi vuosina 1950–1974 enemmän kuin koskaan ennen, ja samalla Suomi kipusi hyvinvointivaltioiden joukkoon.³²² Suomea saatettiin vasta 1960-luvulla kutsua teollistuneeksi yhteiskunnaksi. Sodan jälkeen Suomen taloudesta puhuttiin tuhkimotarinaan.³²³

Suomen talous kehittyi merkittävästi erilaisten sopimusten ja jäsenyyksien myötä. Suomi liittyi vuonna 1955 Pohjoismaiden neuvostoon, joka avasi Pohjoismaille yhteiset markkinat, passivapaan alueen ja vapaan työvoiman liikkuvuuden. Suomen osallisuus Euroopan alueelliseen talouspolitiikkaan alkoi vuonna 1960. Suomi liittyi EFTA:an varajäsenenä 1961 ja täytenä jäsenenä 1986.³²⁴ Sopimusten avulla Suomen kauppa Eurooppaan kasvoi. Ruotsi nousi yhdeksi Suomen merkittävimmistä kauppakumppaneista 1970-luvulla.³²⁵ Suomi ja EEC solmivat erityissopimuksen 1974 (ECSC) Suomi liittyi GATT:iin vuonna 1950 ja OECD:n jäseneksi vuonna 1969.³²⁶ Suomen kauppa aukeni vähitellen erilaisten järjestöjen ja

³¹⁸ UM (1977) 5G a; 4.7.1977; No 64/5184K.

³¹⁹ UM (1977) 5G a; 4.7.1977; No 64/5184K.

³²⁰ Kaukiainen (2006) 138-148.

³²¹ Kaukiainen (2006) 150 (127-164).

³²² Kuisma (2009) 199.

³²³ Pesonen & Riihinen (2002) 246.

³²⁴ Korhonen (2006) 29-35.

³²⁵ Kaukiainen(2006) 150-151.

³²⁶ Korhonen (2006) 29-35.

sopimusten kautta laajemmin Eurooppaan, mikä oli Suomelta uskaliaasta suhteessa Neuvostoliittoon. Suomella oli kuitenkin taito edetä Eurooppa-suhteissaan maltillisesti. Suomen avautuminen Eurooppaan vaikutti myös siihen, että Suomi otti mallia Euroopan maista suhteiden vahvistamisessa Etelä-Koreaan, erityisesti merkitystä oli Pohjoismaiden esimerkillä.

Kaukiaisen mukaan Suomen viennissä keskityttiin 1950-luvulla pitkälti puu ja paperiteollisuuteen, mutta puun vienti ja paperiteollisuus alkoi laskea merkittävästi 1960-luvulta 35 % vuoteen 1985. Samaan aikaan metalliteollisuuden vienti kasvoi noin 35 % ja tekstiiliteollisuus ja kemiateollisuus kasvoivat noin 20 %.³²⁷ Kuisman mukaan Suomi oli riippuvainen ulkomaankaupasta ja menestyksen salaisuus oli siinä, että Suomi imi voimansa maailmantalouden kukoistuksesta. Koko Euroopan talouskasvu eteni nopeasti aina 1970-luvun öljykriisiin.³²⁸ Öljyn hinnan viisinkertaistuminen oli järkytys koko maailmalle vuonna 1973. Öljyn hinnan lisäksi maailmantalouteen vaikutti Yhdysvaltojen käymä Vietnamin sota, joka vei Yhdysvalloilta taloudellisesti paljon. Yhdysvallat haki myös tullien suojaa 1970-luvulla.³²⁹ Suomessa öljykriisi alkoi muutaman vuoden viiveellä ja vaikutti laskemalla merkittävästi teollisuuden tuotannon arvoa, metsäteollisuuden vienti romahti kolmanneksella, vaihtotaseesta tuli ennätysellinen ja inflaatio nousi.³³⁰ Suomen kauppasuhteet länteen eivät muuttuneet, mutta rakennus- ja konepajayritykset lähtivät hakemaan vientiprojekteja muun muassa Lähi-idästä.³³¹ Suomen ulkomaankauppa Länsi-Euroopan ja Pohjois-Amerikan ulkopuolelle kasvoi 1980-luvulta alkaen. Markkinoiden vapautuminen vaikutti suuryritysten liikkeisiin kotimarkkinoiden käydessä pieneksi. Merkittäviä sijoittajia oli metsä- ja metalliteollisuus.³³²

5.2.2 Etelä-Korean talouskehitys ja vienti 1970-luvulle

Japani hallitsi Korean niemimaata vuosina 1910–1947 ja kehitti merkittävästi alueen teollisuutta. Korean sota kuitenkin tuhosi Etelä-Korean talouden kehitysmaan tasolle. Maan taloudellinen kasvu alkoi hiljalleen osittain Japanin antaman mallin avulla.³³³ Merkittävä osa

---

³²⁷ Kaukiainen (2006) 151.

³²⁸ Kuisma(2009) 199.

³²⁹ Kantola (1997) 39.

³³⁰ Kuisma(2009) 208–209.

³³¹ Kuisma (2009) 212.

³³² Vartia (1994) 50.

³³³ Kim& Jaffe (2010) 66.

maan talouskasvusta selittyi Etelä-Korean saamasta taloudellisesta avusta Yhdysvalloilta. Yhdysvallat ja Japani muodostuivat Etelä-Korean merkittävimiksi taloudelliseksi kumppaneiksi. Etelä-Korea pyrki 1970-luvulla irtautumaan riippuvuudestaan Yhdysvaltoihin ja Japaniin ja avaamaan taloudelliset suhteet Euroopan maiden kanssa.³³⁴ Raportoinnissa viitattiin siihen, että vuonna 1977 Etelä-Koreassa vallitsi dynaaminen kansantalouden kehittämisen kausi ja voimakas ulkomaankauppa, kauppataseen tasapaino sekä maan kansainvälinen luottokelpoisuus oli hyvä. Tämä piti paikkansa, sillä Shimin ja Leen tutkimukset osoittavat, että Etelä-Korean talous lähti nousuun 1960-luvulla maan suuntautuessa vientiin.³³⁵ Latvasen mukaan 1960-luvulla valtaan noussut Park Chung Hee palkkasi Harvardin yliopiston professori Nam Duck Woon taloudelliseksi neuvonantajakseen. Etelä-Koreassa luotiin viisivuotissuunnitelmia, joista ensimmäinen vuosina 1962–1966 keskittyi infrastruktuurin rakentamiseen, toinen vuosina 1967–1971 keskittyi kevyt teollisuuden rakentamiseen, kolmas vuosina 1972–1976 puolestaan keskittyi kemianteollisuuden ja raskaan teollisuuden rakentamiseen. Vuosina 1977–1981 pyrittiin jo kilpailukyvyyn parantamiseen.³³⁶

Etelä-Korean taloudellista kehitystä on paljon yritetty teoretisoida ja löytämään syitä menestyksekkäälle kasvulle. Jae-Seung Shim ja Moosung Lee pyrkivät tarkastelemaan Etelä-Korean taloudellista menestystä kolmesta näkökulmasta: neoklassinen, kehitysmaa ja riippuvuus. Neoklassisen taloustieteen näkökulman mukaan Etelä-Korean vientiin keskittynyt teollisuuspolitiikka hyödynsi maailmanmarkkinoiden laajuutta, kehitti uutta teollisuutta ja laajensi sosiaalisia mahdollisuuksiaan avautuneiden markkinoiden avulla. Riippuvuusteorian mukaan Etelä-Korean menestys sai alkunsa muiden maiden vientimarkkinoista. Etelä-Korea oli riippuvainen vientijohtoisesta teollisuudestaan, mutta sillä oli myös itseään tukeva taloudellinen järjestelmä, jonka avulla se kasvoi riippuvaisuudesta. Kehitysmaanäkökulman mukaan kehityksen katsotaan tapahtuneen hallitusjohtoisesti talouspolitiikan avulla.³³⁷ Näistä kolmesta teoriasta neoklassinen teoria tukee eniten sitä näkökulmaa, jolla Suomessa nähtiin Etelä-Korean taloudellinen kasvu. Latvasen mukaan Etelä-Koreassa teollisuutta kehitettiin voimakkaasti. Voidaan sanoa, että elettiin neoklassisen talouden aikaa, kun Suomi ja Etelä-Korea ryhtyivät luomaan kauppasuhteita. Riippuvuusteoria oli mennyttä jo tuossa vaiheessa, vaikka Etelä-Korea oli ollut hyvin riippuvainen Yhdysvaltojen tuesta ja Japanin teknologiasta

---

³³⁴ Seth (2011) 339, 386-392.

³³⁵ Shim & Lee (2008) 21-34.

³³⁶ Koo (1987) 9.

³³⁷ Shim & Lee (2008) 21-34.

ja investoinneista. Etelä-Korean taloudellinen kasvu ei olisi saanut niin voimakasta vauhtia ilman näitä kahta tukijaa.

5.2.3 Suomen ja Etelä-Korean taloudellinen yhteistyö 1970-luvulta 1980-luvulle

Ensimmäiset varsinaiset kaupat Etelä-Korean ja Suomen välillä solmittiin jo ennen kaupallisen edustuston perustamista Souliin 1977. Outokummun Kuparinsulattamo ja Ekonon selluloosatehdas rakennettiin Lareksen mukaan hyvin alkuvaiheessa.³³⁸ Osmo Lares vieraili 15.–19.6.1976 Etelä-Koreassa lähinnä koskien Outokumpu oy:n Etelä-Korea-intressejä.³³⁹ Myöhemmin suurlähetystön suurimpia taloudellisia yhteistyökumppaneita olivat Korean Traders Association, Korean Overseas Trade Promotion Corp, Korean Chamber of Commerce and Industry, Federation of Korean Industries.³⁴⁰ Merkittävästi suomalaisia auttoivat myös paikalliset kunniakonsulit, joiden avulla alkuun tutustuttiin eri tahoihin Etelä-Koreassa.³⁴¹ Kyseiset yhteistyötahot auttoivat suomalaisia löytämään myös oikeat kauppakumppanit.³⁴² Suomen paperikoneala oli hieman hidas lähtemään Etelä-Koreaan ja Latvanen epäili vielä 1979, että paperikoneala suomalaiset pelkäävät korealaista kilpailua ja siksi yhteistyö ei suju ja projektimahdollisuuksia menetetään jatkuvasti. Siltanosturien ja köysinosturien kysyntä oli Latvasen mukaan kasvanut, samoin kaukolämpöalan yhteistyö. Muidenkin alojen osalla näkyi positiivisia merkkejä.³⁴³ Etelä-Korea koettiin osittain etäisenä ja Suomessa ei oltu varmoja maan mahdollisuuksista ja toisaalta siitä, veisikö yhteistyö Suomen omia mahdollisuuksia.

Latvasen epäily paperiteollisuuden mahdollisuuksien menettämisestä selittyy sillä, että paperiteollisuus oli kokenut hyvin vaikeita aikoja. Devalvaation jälkeiset seitsemän vuotta olivat Suomen paperiteollisuudessa lihavia vuosia. Mutta vuonna 1975 paperiteollisuus koki kovan iskun. Maailmantalous oli vuonna 1973 öljykriisin jälkeen lamavaiheessa ja tästä johtuen kysyntä laski ja kustannukset kohosivat. Tuotannon supistuminen oli suurimpia sitten maailmansotien. Vuoden 1974 kasvun pysähtyminen johtui Yhdysvaltojen sanomalehtimarkkinoilta vetäytymisestä ja vuoden 1975 romahdus johtui painopapereiden myynnin vähentymisestä. Tuotannon elpyminen alkoi vuoden 1979 lopulla.³⁴⁴ Etelä-Koreaan

---

³³⁸ Lares (2014) 18.2.2014.

³³⁹ UM (1976) 5C105 23.6 1.1976 /585 sal.

³⁴⁰ UM (1979) 5G a; 10.8.1978.

³⁴¹ Lares (2014) 18.2.2014.

³⁴² UM (1979) 5G a; 10.8.1978.

³⁴³ UM (1979) 5G a; 10.8.1978.

³⁴⁴ Heikkinen (2000) 377.

lähdettiin hieman epävarmasti paperiteollisuuden suhteen, vaikka se oli ollut Suomen kantavia viennin lippulaivoja.

Maiden välinen kauppa monipuolistui jo kuparinsulattamosta ja Suomen laivatilauksista, mikä näkyi 1980-luvulla kaupankäynnin laajenemisena. Molempien maiden talous oli kehittynyt siihen pisteeseen, että kaupankäynti sujui jo mutkattomammin. Esimerkkinä taloudellisesta kehityksestä oli Latvaseen vuoden 1984 raportti, jota käsittelem vielä yksityiskohtaisemmin tämän luvun lopussa. Vuonna 1984 Suomen kemian teollisuuden vienti moninkertaistui ja raaka-aineiden vientikin oli kasvanut. Selluloosan vienti oli lisääntynyt, samoin eteenimuovikalvon, dieselmoottoreiden, erikoispaperin, valssatun teräslevyn, värimetallien, eräiden teollisuuskoneiden ja telekommunikointialan vienti. Etelä-Koreasta Suomeen tuotiin tekstiilejä, jalkineita, asusteita, viihde-elektroniikkaa, sähkölaitteita, leluja ja urheiluvälineitä.³⁴⁵

Suomen ja Etelä-Korean välinen kauppa lisääntyi 1980-luvulla merkittävästi, mikä selittyy maiden omien taloudellisten kehitysten myötä. Suomi avasi oveaan enemmän Euroopan ja Yhdysvaltojen ulkopuoliselle kaupalle ja toisaalta taas Etelä-Korea pyrki eroon riippuvuudestaan Japaniin ja Yhdysvaltoihin. Kaupan käynnin mahdollisti markkinoiden vapautuminen ja toisaalta molempien maiden aseman vakiintuminen. Suomi oli nostanut statustaan Neuvostoliiton varjosta ja Etelä-Korea oli puolestaan poliittisista ongelmistaan huolimatta osoittanut kykenevänsä talouden voimakkaaseen kehittämiseen. Korhosen mukaan vuodesta vuosina 1977–1979 kaupankäynti lähti käyntiin. Sijoittaisin kaupankäynnin alun jo 1976 vuoteen, jolloin Lares ja Latvaseen tekivät työtä Ekonon hyväksi. Korhosen mukaan vuosina 1979–1990 tapahtui maiden välillä asteittaista kaupan voimistumista. Oman tulkintani mukaan kauppa kasvoi asteittain, mutta ei jokaisella teollisuuden alalla. Poliittiset muutokset myös rikkoivat talouden asteittaista kasvua.

---

³⁴⁵ UM (1985) R Soul (1985–1988); 5.3.1985.

5.3 Suomalaisia liikemiehiä ja ministereitä Etelä-Koreassa vuosina 1974-1986

Suomalaisia liikemiehiä ja ministereitä alkoi hiljalleen kiinnostaa Etelä-Korea taloudellisessa mielessä. Liikenneministeri Pekka Tarjanne³⁴⁶ oli yksi ensimmäisistä suomalaisista ministreistä, jotka vierailivat Tokion suurlähettilään Osmo Lareksen kanssa Etelä-Koreassa vuonna 1974 Suomen solmittua diplomaattisuhteet Etelä-Korean kanssa edellisenä vuonna. Tarjanteen vierailu oli epävirallinen ja tarkoituksena oli lähinnä keskustella kaupankäynnistä ja lentoliikenteestä. Tarjanteen seurassa Etelä-Koreaan tuli vierailulle myös Finnairin neuvotteleva johtaja Jouko Wartiovaara ja Kaukoidän piiripäällikkö Veijo Jokiranta vuonna.³⁴⁷ Lares keskusteli eri tahojen kanssa vuoden 1976 vierailullaan ja sai selville, että Etelä-Korea halusi panostaa taloudellista yhteistyötään Eurooppaan.³⁴⁸ Diplomaattisuhteiden luominen avasi uuden oven Aasiaan ja Tarjanne lähti kartoittamaan Etelä-Korean mahdollisuuksia. Tarjanne avasi oven muille ministreille.

Etelä-Koreaan perustettiin Suomen kaupallinen edustusto vuonna 1977 ja samana vuonna alivaltiosihteeri Rytkönen johti 39 henkisen kauppavaltuuskunnan vierailun Etelä-Koreaan joulukuussa. Rytkönen oli luvannut Etelä-Korean ensimmäiselle kaupalliselle sihteerille tulevansa kauppavaltuuskunnan kanssa Etelä-Koreaan, jotta kaupankäynti saadaan hyvin aluilleen.³⁴⁹ Valtuuskunta neuvotteli Etelä-Korean pääministerin ja varapääministerien kanssa ja vierailu sai aikaan Etelä-Korean ja Suomen välisiä taloudellisia yhteistyöryhmiä. Tämä Latvaseen mukaan sai aikaan Suomessa liikemiesten kesken kiinnostusta ja matkustusalttiutta Etelä-Koreaan. Latvaseen mukaan jo vuoden 1978 aikana tammikuussa vierailleita oli kaksi henkeä, helmikuussa neljä, maaliskuussa 14, huhtikuussa 11, toukokuussa seitsemän ja kesäkuussa 11. Koreassa asui vuonna 1978 15 suomalaista.³⁵⁰ Myös vuoden 1979 selonteon mukaan virka-, liike- ja lehtimiehien kiinnostus Etelä-Koreaa kohtaan oli lisääntynyt entisestään, sillä suomalaisia oli vierailut maassa noin 100 henkeä. Sähkö- ja elektroniikkateollisuuden yhdistyksen valtuuskunta ja Finnish Management and Industrial Mission ja Energiavaltuuskunta kiinnostuivat Etelä-Koreasta ja vierailivat maassa.³⁵¹

³⁴⁶ Pekka Tarjanne (1937-2010) oli tekniikan tohtori, joka toimi liberaalisen kansanpuolueen puheenjohtajana, kansanedustajana ja vuosina 1970-1977 liikenneministerinä.

³⁴⁷ UM (1974) 5C105; 27.1.1974.

³⁴⁸ UM (1976) 5C105; 23.6.1976.

³⁴⁹ Latvanen (2014) 4.3.2014.

³⁵⁰ UM (1978) 5G t; 31.7.1978.

³⁵¹ UM (1979) 5G a ;10.8.1978.

Ministerivierailut jatkuivat vuonna 1980 Suomen ulkomaankauppaministeri Rekolan vieraillessa yhdessä virkamiesvaltuuskunnan kanssa Etelä-Koreassa TTT-sekakomission kokouksessa (8.-12.4.1980).³⁵² TTT tarkoitti teknis-, taloudellis- ja teknologista yhteistyötä Suomen ja Etelä-Korean välisissä suhteissa, mutta jossain vaiheessa teknologinen yhteistyö tarkoitti tieteellistä.³⁵³ TTT-yhteistyö oli Etelä-Korean ja Suomen välillä aloitettu jo vuonna 1979.³⁵⁴ Virkamiesten lisäksi TTT-sekakomission kokouksen teollisuusliittojen yhteistyökomiteoiden kolmanteen yhteiskokoukseen osallistui teollisuusvaltuuskunta ja energiavaltuuskunta.³⁵⁵ Pian Rekolan vierailun jälkeen 26.5.1980 Suomalainen kauppahuone, Machinery Oy, perusti toimiston Souliin. Toimistoa hoiti Harri Jansson perheineen.³⁵⁶ Outokumpu Oy:n ja Ekono Oy:n projektihenkilökuntaa oli vuonna 1980 maassa ollut ainakin 100 henkeä.³⁵⁷ Latvanen oli huolissaan liikemiesten luvun laskemisesta vuonna 1980. Hänen arvionsa mukaan vuonna 1978 liikemiehiä vieraili 77 Etelä-Koreassa, vuonna 1979 118 ja vuonna 1980 kävi ainoastaan 40 henkeä. Latvanen epäili lukeman johtuneen maan sisäpoliittisesta kriisistä.³⁵⁸ Meni muutama vuosi ennen kuin seuraava ministeri vieraili maassa.

Tieteen ja talouden lisäksi demokratia puhutti vuonna 1983 Etelä-Koreassa, kun suomalaisten aloitteesta järjestettiin IPU-konferenssi, johon mukaan tuli Suomen eduskunnan puhemies Erkki Pystynen³⁵⁹ ja IPU:n entinen puheenjohtaja Johannes Virolainen.³⁶⁰ Ulkomaankauppaministeri Jermu Laine³⁶¹ vieraili vuonna 1984 Etelä-Koreassa ja matkan jälkeen esitti julkisesti mielipiteitään taloudellisten yhteistyökomiteoiden ja bilateraalisten kauppakomissioiden roolista vienninedistämisen keinona. Latvasen mukaan oli merkittävää kaupan kannalta, että kannustusta tuli ylemmältä taholta, sillä tuollaiset kommentit hänen

---

³⁵² UM(1981) 5G t 9.2 plus liitteet.

³⁵³ Purmomies (2014).

³⁵⁴ UM (1979) 5G a 10.8.1979.

³⁵⁵ UM (1981) 5G t 9.2.1981 plus liitteet.

³⁵⁶ UM (1981) 5G t 9.2.1981 plus liitteet.

³⁵⁷ UM (1980) 5G t; 7.2.1980.

³⁵⁸ UM (1981) 5G t ;9.2.1980 plus liitteet.

³⁵⁹ Erkki Pystynen on 1929 syntynyt kunnallispolitiikan professori ja kokoomuslainen poliitikko, joka toimi eduskunnan puhemiehenä 1983-1987.

³⁶⁰ UM (1983) 5C105 18.8.1983 & Latvanen (2014) 4.3.2014.

³⁶¹ Jermu Laine on 1931 syntynyt SDP:n kansanedustajana ja kolme kertaa ministerinä toiminut henkilö. Hän oli kauppa ja teollisuusministerinä ja ulkomaankauppaministerinä vuosina 1973-1975, valtionvarainministerinä ja pohjoismaisen yhteistyön ministerinä vuosina 1982-1983 ja ulkomaankauppaministerinä vuosina 1983-1987.

mukaansa lisäsivät kaupan määrää. Yhteistyö laajeni Latvasen mukaan viennistä ja tuonnista teknologiseen ja teolliseen yhteistyöhön.³⁶² ”

Ulkomaankauppaministeri Laineen vierailu sai Etelä-Korean va. asiainhoitaja Latvasen uskomaan Etelä-Korean asiaan ja ripittämään Suomen ulkoministeriötä tuloksettomista käynneistä Etelä-Koreassa:

“Suomen tavoitteita molemmilla foorumeilla on uudelleenarvioitava. Kokouksiin ei voida enää suhtautua seremoniaalisesti tai yliolkaisesti. Korean tasavallasta on tullut yli 300 miljardin vuositekijä maailmankaupassa ja Suomen vientikaupan ankkuri Itä-Aasiassa. Lisäksi on muistettava, että maailmankaupan painopiste on siirtymässä Tyynenmeren-akselille. – Tänäpä myös Suomen oli pureuduttava alueen kehitysprosessiin ja varattava oma paikkansa Itä-Aasian auringossa.”

Käytännössä Latvanen ehdotti ulkoasiainministeriön ja toisaalta Teollisuuden Keskusliiton ja Suomen Ulkomaankauppaliiton järjestävän eri kohderyhmiin suunnattuja informaatio- ja motivointikokouksia. Latvasen mukaan Aasiaan matkustavien valtuuskuntien kulkeminen Soulin kautta ilman syytä oli kiellettyä. Hän vaati, että valtuuskuntien johtajien oli motivoitava edustajansa, joilla on konkreettinen syy ja mielenkiinto kehittää taloudellis-, teollis-, teknologista kanssakäymistä Etelä-Korean kanssa ja joilla on myös edellytykset toteuttaa konkreettisia projekteja. Latvanen ohjeisti, millaisia henkilöitä kaipasi Souliin: suuryritysten keskijohto, metalliteollisuuden tuotannosta vastaavat, metalliteollisuuden keskusliitto ja erityisesti PKT-jäsenet, ulkomaankauppaliiton VE-Yhteistyöryhmät uusilta aloilta, Kemian keskusliiton teknologialtaan omavaraiset jäsenyritykset ja niin edelleen.³⁶³

Suomen talousministeri Pekka Vennamo³⁶⁴ vieraili Etelä-Koreassa kansainvälisessä taloustapahtumassa vuonna 1985. Jermu Laine vieraili myös uudelleen Etelä-Koreassa pian suurlähettiläs Puromiehen nimittämisen jälkeen 1986. Eduskunnan puhemies Matti Ahde³⁶⁵ vieraili olympialaisten aikaan Etelä-Koreassa.³⁶⁶ Ministereiden vierailuilla oli hyvin suuri merkitys suomalaisten valtuuskuntien ja liikemiesten aktivoinnissa. Etelä-Koreassa ei käynyt

³⁶² UM (1983) 5C105 18.8.1983.

³⁶³ UM (1984) 5C105 21.8.1984.

³⁶⁴ Pekka Vennamo on vuonna 1944 syntynyt suomalainen poliitikko Suomen Maaseudun puolueesta ja virkamies. Hän toimi liikenneministerinä vuosina 1987-1989 ja II valtionvarainministerinä vuosina 1983-1987.

³⁶⁵ Matti Ahde on vuonna 1945 syntynyt SDP:n edustaja. Hän toimi kansanedustajana vuosina 1970-1990 ja vuosina 2003-2011. Hän oli Suomen sisäasiainministeri vuosina 1982-1983 ja ympäristöministeri vuosina 1983-1987 sekä eduskunnan puhemies vuosina 1987-1989.

³⁶⁶ Puromies (2014) 18.2.2014.

vuosina 1980–1983 yhtään ministeriä ja myös liikemiesten määrä väheni. Tämä johtui Etelä-Korean sisäpoliittisesta kriisistä.³⁶⁷ Valtuuskuntien vierailuista Latvasen mukaan välittyi, että ne olivat kauttakulkumatkalla tai muuten todellista motivaatiota kehittää maiden välisiä suhteita ei ollut. Suomen ja Korean välinen kauppa kasvoi, mutta kaikkien valtuuskuntien käynti ei kuitenkaan ollut Latvasen mukaan perusteltua.

5.3.1 Ministereiden ja liikemiesten vierailujen motiivit

Kaikki Etelä-Koreaan tapahtuneet vierailut eivät olleet toivottuja, mutta maiden väliset suhteet kehittyivät ja presidentti antoi suurlähettiläälle kiitosta esimerkillisestä toiminnasta. Vuonna 1986 Suomen ja Etelä-Korean suhteita kuvaa hyvin Japanista Etelä-Koreaan akkreditoidun suurlähettiläs Pauli Oppaan jäähyväiskäynnin muistio:

”Käydessäni 21.1 presidentti Chun Doo-hwanin luona, jolloin läsnä oli myös ulkoministeri Lee Won-kyung, presidentti sanoi Korean tasavallan ja Suomen välisten suhteiden olevan hyvät. Hän sanoi kunnioittavansa suomalaisia näiden määrätietoisesta toiminnan johdosta kansallisen itsenäisyyden ja omaperäisen kulttuurinsa säilyttämiseksi. Suomen harjoittaman ulkopoliitiikan ja aseman sekä merkittävien taloudellisten saavutusten johdosta. Korkean tason vierailut ovat Chunin mukaan viime vuosina huomattavasti lisääntyneet molemmissa maissa toinen toistensa tuntemusta ja keskinäistä ymmärrystä. Myös kauppa ja taloudellis-teknologinen yhteistyö ovat lyhyessä ajassa kasvaneet hyvin.”

Korhosen mukaan Suomen ja Etelä-Korean kahdenkeskinen taloudellinen kauppa kasvoi vuodesta 1979 vuoteen 1990. Kauppa ei kasvanut suoraviivaisesti, vaan viennin kehitys koki vuonna 1980 pienen notkahduksen Etelä-Korean sisäisten kehitysten takia ja samalla liikemiesten määrä laski maahan. Ministerien kiinnostus Etelä-Koreaa kohtaan kertoi millä tasolla suhteissa liikuttiin. Suomalaiset ministerit olivat erityisen kiinnostuneita juuri talouden kehittämisestä. Latvanen peräänkuulutti erityisesti metalliteollisuuden alan päättäjiä tarttumaan tilaisuuteen. Oli selkeästi huomattavissa, että liikemiesten vierailujen määrä kasvoi ministerivierailujen jälkeen. Latvasen työ keskittyi pitkälti juuri vierailujen järjestämiseen. Ministerien vierailut toivat näkyvyyttä Etelä-Korean taloudellisille mahdollisuuksille ja omalta osaltaan lisäsivät maan kiinnostavuutta lehdistössä. Mielenkiinto jäi kuitenkin alkuun päällimmäiseksi, sillä vierailuilla ei aina saatu aikaan Latvasen haluamia tuloksia tai vierailijoiden edustamat teollisuudenalat eivät olleet juuri Etelä-Korean kannalta relevantteja. Ministereiden vierailujen jälkeen saatiin Suomen ja Etelä-Korean välillä aikaan paljon

³⁶⁷ UM (1981) 5G t; 9.2.1981 plus liitteet.

erilaisia yhteistyöryhmiä, jotka edelleen tukivat maiden taloudellisten suhteiden kehittymistä enemmän ruohonjuuritasolla.

5.4 Kauppa kasvoi

Va. asiainhoitaja Heikki Latvanen koosti omana aikanaan vuodesta 1977 vuoteen 1985 Suomen Soulin suurlähetystössä Suomen ja Etelä-Korean välisistä kauppasuhteista puolen vuoden välein ”vuosikertomuksia”, joihin hän sisällytti pienen katsauksen Etelä-Korean talouteen, suomalaisten yritysten vierailuihin, kauppavaihtoon ja muihin tärkeiksi katsomiinsa asioihin.³⁶⁸ Vuosikertomuksissa on paljon informaatiota, jota voisi tutkia lisää. Tyydyn kuitenkin kuvaamaan kahden puolen vuoden jakson taloudellista tilannetta. Ensimmäinen jakso on vuoden 1979 kevät, sillä vuonna 1979 alkaa Suomen ja Etelä-Korean suhteissa näkyä suomalaisen kaupallisen sihteerin Etelä-Koreaan nimeämisen tulos. Vuosi 1979 on Etelä-Korean historiassa merkittävä vuosi, sillä maan presidentti murhattiin, minkä jälkeen alkaa maassa poliittisesti vaikea kausi. Toinen kuvaamani jakso on vuoden 1984 kevät. Etelä-Korean poliittinen tilanne oli vuonna 1984 jo tasaantunut. Vuosi 1984 on mielenkiintoinen myös siksi, että Suomen vienti ohittaa Etelä-Korean tuonnin. Latvasen kauden jälkeen vuosikertomuksia ei enää kerätty.

Latvanen teki puolivuotiskertomuksen vuonna 1979, joka kattoi ajan 1.1.1979–30.6.1979. Talouskasvua oli tuolloin Etelä-Koreassa tapahtunut 11,5 %, vienti puolestaan oli kasvanut 28 %. Latvasen mukaan maassa oli tosin inflaatiokehitys yllättänyt, minkä takia suunnitteluministeriö oli antanut vuoden 1979 alussa yleisohjeet, jotka tiukensivat mittavasti taloutta. Inflaation vastaisina toimenpiteinä käytettiin tuonnin vapauttamista ja tiukkaa rahapolitiikka, jotka lisäsivät ulkomaankaupan vajetta. Vienti kasvoi ja myös maahantuonti lisääntyi. Vajetta pyrittiin tasaamaan luotoilla ja siten saavuttamaan ylijäämä. Maan kasvuvauhtia pyrittiin hillitsemään. Suomalaisten liikemiesten ja lehtimiesten mielenkiinto Etelä-Koreaa kohtaan kasvoi.³⁶⁹

Vuosikatsauksessa oli myös viittaus Suomen Etelä-Korean viennin lisääntymisestä. Seuraavassa esittämäni vertailut perustuvat raporttien vertailutuloksiin ja tiedossa ei ole, onko

---

³⁶⁸ UM(1981) 5G t 9.2.1981 plus liitteet.

³⁶⁹ UM(1981) 5G t 9.2.1981 plus liitteet.

niitä deflatoitu.³⁷⁰ Vuonna 1975 vienti oli 3,3 miljoonan markan arvoista, kun se oli vuonna 1979 101,2 miljoonaa markkaa (tammi-lokakuu). Toisaalta myös Koreasta maahantuonti oli lisääntynyt, vuonna 1975 se oli 13,6 miljoonaa markkaa ja vuonna 1979 se oli 82,7 miljoonaa markkaa (tammi-lokakuu).³⁷¹ Vuoden 1980 vuosikertomuksen mukaan maahantuonti Etelä-Koreasta oli kasvanut vuoden 1979 100,9 miljoonasta markasta vuoden 1980 118,7 miljoonaan markkaan. Nämä tulokset liittyivät kahteen teollisuusprojektiin ja tuonti lähinnä laiva-ostoihin. Paperikoneisiin liittyviä tarjouksia oli myös jätetty. Suomalaisilla oli kiikarissa telakka- ja satamaprojektit, jotka lisäsivät vientiä.³⁷²

Latvanen raportoi vuoden 1984 Suomen ja Etelä-Korean välisestä kaupasta ensin hieman avaten Etelä-Korean talouskehitystä. Maailmantalouden kehitysprojektiot olivat myönteiset ja Etelä-Korea oli päässyt irtautumaan lamasta ja maan GNP kasvoi vuonna 1984. Etelä-Koreassa vienti ylitti edellisen vuoden tuloksen ja myös maan yksityinen kulutus kasvoi. Hyvään vientitulokseen vaikutti lähinnä elektroniikan, laivojen, tekstiilien ja autonrenkaiden vientikysynnän voimakas kasvu. Toisen vuosineljänneksen aikana alkoivat viranomaisten finanssi- ja muut talouspoliittiset toimet tuottaa tuloksia. Tiukka rahapolitiikka tiivistyi entisestään. Samoin kulutuskysyntään ja maahantuonnin ylikuumaan kasvuun tähdännyt politiikka alkoi purra. Toisen neljänneksen talouskasvu taantui prosentin verran.³⁷³ Etelä-Korean taloussuunnittelijat saattoivat olla varsin tyytyväisiä vuoteen 1984. Talouskasvu oli alustavien tietojen mukaan suuri, hinnat tasapainossa sekä vaihtotase, että kauppataase muodostuivat myönteisiksi yllätyksiksi.³⁷⁴ Maahantuonnin liberalisointi jatkui ja viranomaisten muut talouspoliittiset ratkaisut paransivat tuottavuutta. Etelä-Korean ulkomaankauppa kohosi 60 miljardiin US-dollariin.³⁷⁵

Suomen ja Etelä-Korean kauppavaihto vuonna 1984 oli 635 miljoonaan markkaa. Tässä kohtaa on myös todettava, ettei lukemia ole deflatoitu, vaan ne perustuvat raporttien lukemiin. Vienti Etelä-Koreaan kasvoi lähes 70 % nousten 338,2 miljoonaan markkaan. Maahantuonti Etelä-Koreasta Suomeen kasvoi 10 % vuoteen 1983 kohoten 294,7 miljoonaan markkaan. Kauppataase oli kääntynyt Suomelle positiiviseksi. Markkamääräisesti vienti lisääntyi 140 miljoonaan markkaa. Kemian teollisuuden vienti oli moninkertaistunut ja raaka-aineiden

³⁷⁰ Vertailu perustuu raporteissa tehtyihin vertailuihin, ei tietoa deflatoinnista. Ei omaa vertailua.

³⁷¹ UM (1979) 5G a 10.8.1979.

³⁷² UM(1981) 5G t 9.2. 1981 plus liitteet.

³⁷³ UM (1984) 5C105 8.8.1984.

³⁷⁴ UM (1985) R Soul (1985-1988); 5.3.1985.

³⁷⁵ UM (1984) 5C105 21.8.1984.

vientikin oli kasvanut. Latvaseen mukaan suomalaisten tavaroiden tuontikysyntä lisääntyi jyrkästi, mikä käytännössä tarkoitti, että selluloosan vienti lisääntyi, samoin eteenimuovikalvon, dieselmoottoreiden, erikoispaperin, valssatun teräslevyn, värimetallien, eräiden teollisuuskoneiden ja telekommunikointialan vienti. Koreasta Suomeen tuotiin tekstiilejä, jalkineita, asusteita, viihde-elektroniikkaa, sähkölaitteita, leluja ja urheiluvälineitä.³⁷⁶ Etelä-Korea ankkuroi asemansa Suomen toiseksi suurimpana kauppakumppanina ja vientikohteena Itä-Aasiassa. (Kauppavaihto: Japani – 2646 milj. Mk, Etelä-Korea 340 milj. mk, Suomen vienti: Japani 522 milj. mk, Etelä-Korea 194 milj. mk)³⁷⁷

Figure 2 Development of Finnish trade with Korea, 1977-2004

Source: Finnish Board of Customs

Korhosen teoksessa on Tullin teettämä kuvaaja Suomen ja Etelä-Korean taloudellisista suhteista vuosina 1977–2004.³⁷⁸ Kuvaaja avaa hyvin raporteissa ilmennyt taloudellista kehitystä ja on deflatoitu. Kuvaajan mukaan vuodesta 1977 vuoteen 1979 Suomen vienti ja tuonti Etelä-Koreaan ja Etelä-Koreasta kokivat nopean kasvun, mutta myös laskun vuoden 1979 loppuun mennessä. Latvaseen kuvasi Suomen ja Etelä-Korean kaupan kasvaneen merkittävästi vuodesta 1975 vuoteen 1979. Latvaseen ei suoranaisesti kerro syitä kasvulle, mutta voidaan päätellä, että kaupallisen edustuston perustaminen on nostanut viennin ja tuonnin merkittävään nousuun. Keväällä ei vielä ollut havaittavista suurta laskua. Kuvaajan mukaan vuonna 1984 Suomen vienti voitti tuonnin, mikä täsmäsi täysin Latvaseen raporttiin.

³⁷⁶ UM (1985) R Soul (1985-1988); 5.3.1985.

³⁷⁷ UM (1984) 5C105 21.8.1984.

³⁷⁸ Korhonen (2005) 70. Kaaviossa käytetyt lukemat on deflatoitu.

5.4.1 Suomen Etelä-Korean kaupan taustalla vaikuttavia tekijöitä vuonna 1979

Suomen Etelä-Korean kaupan taustalla vaikutti monta merkittävää tekijää. Yksi näistä vaikuttavista tekijöistä oli muun muassa luottamuksen rakentaminen maiden välille ja toinen maiden omat poliittiset ja taloudelliset tilanteet. Tokiosta Etelä-Koreaan akkreditoitun suurlähettiläs Blomstedtin mukaan vuonna 1979 eteläkorealaiset ottivat suomalaiset erittäin sydämellisesti vastaan. Syyksi tähän Blomstedt näki, että Suomi oli tullut monessa suhteessa tutuksi lähinnä huolellisesti ja tehokkaasti asioitaan hoitavana kauppakumppanina. Myös Suomen va. asiainhoitaja oli luonut niin viranomaisiin kuin yksityiseen sektoriin ja korkean tason edustajiin hyvät henkilökohtaiset suhteet. Suotuisasti aloitettua kehitystä toivottiin ylläpidettävän ja edistettävän.³⁷⁹ Kaupan taustalla oli myös kova työ tehdä Suomea tunnetuksi. Tulokset lehdistön kirjoittelusta ei ole suoraa luettavissa kuvaajasta, mutta niillä oli merkittävä rooli luottamuksen rakentamisessa maiden välille.

Esimerkkinä Suomi ja Etelä-Korea tietouden levittämisestä on vuoden 1979 pätkä vuosikertomuksesta. Latvasen mukaan vuonna 1979 Korea Heraldissa oli yksi artikkeli Suomesta, samoin Korea Timesissa. Suomen lehdistö oli kiinnostunut Etelä-Koreasta, kuten esimerkiksi Talouselämä, Kauppalehti ja Uusi Suomi halusivat kirjoittaa Etelä-Koreasta. Suomalaiset järjestivät kulttuuritapahtumia Etelä-Koreassa, mistä esimerkkinä Sibeliukselle omistettu konsertti, Seoul Philharmonic Orchestrassa ja maisteri Koon esitelmöi tiedemiehille suomalaisesta kulttuurista ja suomen kielestä. Suomalaisia osallistui myös World Song Festival laulukilpailuun ja professori Pentti Aalto Helsingin yliopistosta The 1st International Conference on Korean Studies -kokoukseen.³⁸⁰

Suomen ja Etelä-Korean taloudellisten suhteiden kehitys oli vuosina 1979 ja 1984 kasvusuunnassa. Molempina vuosina Etelä-Korean avautuva kauppa oli merkittävässä roolissa, mutta myös Suomen monipuolistunut vienti. Molempien maiden talous kasvoi ja toisaalta taas kaupankäynti helpottui. Kasvun selittäjinä oli maiden oma taloudellinen kasvu ja viennin monipuolistuminen ja toisaalta myös maiden luottamuksen syntyminen vierailujen ja kulttuurisuhteiden myötä. Etelä-Korean merkitys Suomelle alkoi vahvistua. Talous nousi merkittävään asemaan maiden suhteiden luomisessa, eikä puolueettomuuden nimissä sen kasvua jarrutettu. Talouden vahvistumisen myötä alkoi suomalaisia kiinnostaa myös poliittiset

³⁷⁹ UM (1979) 5C 105 3.4.1979; no. 14/638.

³⁸⁰ UM(1980) 5G t 7.2.1980.

tapahtumat Etelä-Koreassa. Seuraavassa luvussa käsittelemme Etelä-Korean demokratiakehitystä Suomen diplomaattiraporteissa.

6 Etelä-Korean demokratiakehitys Suomen diplomaattiraporteissa vuosina 1973-1989

”Se aikakausi on päättynyt, jolloin perusvapaudet ja ihmisoikeudet voitiin sivuuttaa taloudellisen kasvun ja kansallisen turvallisuuden nimissä. Aika, jolloin voimakeinot ja kidutus salaisissa kammioissa sallittuja, on nyt ohi.” Roh lupasi ja toisaalta painotti, että ”samalla sen aikakauden on päätyttävä, jolloin vapautta ja osallistumista tekosyynä käyttäen aikaansaatiin sekaannusta ja vastuuttomuutta. Meillä on nyt edessämme kypsän demokratian aika, jolloin ihmisoikeudet ovat loukkaamattomia ja vapaus yhdistyy vastuuseen niin, että taloudellinen kehitys ja kansallinen turvallisuus ovat taattu.”

Presidentti Roh Tae Woo virkaanastujaispuheessaan 25.2.1988 Suomen Suurlähettilään Juha Puromiehen tulkinnan mukaan.

Etelä-Korean suurimpia sisäpoliittisia muutoksia oli kylmän sodan aikana siirtyminen diktatuurista demokratiaan. Muutosprosessi vei maan historiasta lähes 30 vuotta, kunnes vuonna 1987 maassa järjestettiin ensimmäiset kansanvaalit.³⁸¹ Suomen Etelä-Koreaa koskevassa diplomaattiraportoinnissa seurattiin tarkkaan maan sisäpoliittisia muutoksia vuodesta 1973 heti diplomaattisuhteiden syntymisen jälkeen ja erityisesti juuri demokratian kehittymistä. Suurlähettiläs Juha Puromiehen nimittämisen myötä demokratiaprosessin seuraaminen tiivistyi. Presidentti Roh Tae Woon puhe vuonna 1987 huipensi ja tiivisti hyvin sen, mikä suomalaisia kiinnosti demokratian kehittymisessä. Kiinnostavia tekijöitä olivat vapauksien rajoittaminen, ihmisoikeusrikkomukset ja demokratian käytännön toteutuminen. Suomalaiset perustivat raporteissa käyttämänsä tiedot lähinnä tiedotusväliisiin, lehdistötilaisuuksiin, diplomaattien ja eri ministerien kanssa käytyihin keskusteluihin.³⁸² Suomalaisista diplomaattiraporteista heijastuu, miten demokratiasta kirjoitettiin ja puhuttiin Etelä-Koreassa. Raporttien sisältöön vaikutti myös suomalaisten oma käsitys demokratiasta. Kiinnostavaa oli, miksi demokratiakehitys kiinnosti suomalaisia ja mitä asioita raportoitiin.

Demokratiaa tutkineen Maija Setälän mukaan demokratia käsitteellä on positiivinen kaiku ja valtaosa maailman hallituksista korostaa omaa demokraattisuuttaan.³⁸³ Demokratiakäsite on peräisin antiikin Kreikasta ja tarkoittaa kansanvaltaa, jossa vapaat miehet osallistuvat tasavertoisina päätöksentekoon ilmaisemalla mielipiteitään puheilla ja äänestyksellä. Kansalaisilla

³⁸¹ Seth (2011) 422.

³⁸² Löydettävissä raporteista: UM(1987)14.4.1987: televisiopuhe, UM(1986) 11.6.1986: tapaaminen, UM (1986) Seoul R (1985-1988); 5.3.1986: keskustelut diplomaattien kanssa.

³⁸³ Setälä (2003) 9.

oli siis oikeus tehdä päätöksiä itseään koskevista asioista.³⁸⁴ Selin ja Vainio tiivistävät ajatuksen länsimaisesta demokratiasta sen peruspilareihin, yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuviin vaaleihin ja poliittisiin puolueisiin. Eurooppalainen osallistuvuuden ja edustuksellisuuden, vastuullisuuden ja läpinäkyvyyden mallin soveltaminen Aasiaan onkin varsin mielenkiintoinen tutkimuskohde. Aasiassa demokratia on ollut kestäväntä Intiassa ja Japanissa jo 1940-luvulta lähtien, mutta monessa muussa maassa demokratia ei ole juurtunut, mikä välittyi Selinin ja Vainion mukaan maiden epävakaudesta ja toistuvista konflikteista.³⁸⁵

Korean historiaa tutkineen Michael J. Sethin mukaan Etelä-Korean demokratiakehitys seurasi monella tapaa postkolonialististen maiden mallia toisen maailmansodan jälkeen. Perustuslaki oli kirjoitettu, mutta sitä ei toteutettu. Maata hallitsi diktaattori toisensa jälkeen ja armeija oli diktaattorin myötä merkittävässä roolissa. Etelä-Korean tilannetta hidasti nationalismi, joka korostui Pohjois-Korean takia. Sethin mukaan Etelä-Korea oli mukana kolmannessa demokraattisessa aallossa, joka alkoi 1980-luvulla.³⁸⁶ Itä-Aasian demokratiaprosesseja tutkineen James Cottonin mukaan toinen demokratian aalto tapahtui Aasiassa Iso-Britannian vaikutuksesta. Iso-Britannian poliittiset järjestelmät, koulutus ja eliitit vaikuttivat demokratian syntyyn esimerkiksi Malesiassa ja Singaporessa. Demokratian kolmanteen aaltoon vaikutti Cottonin mukaan lähinnä Yhdysvaltojen taloudellinen ja yhteiskunnallinen malli kylmän sodan aikana.³⁸⁷ Yhdysvaltain suhdetta Etelä-Koreaan tutkinut Chae-jin Lee toteaa, että Yhdysvallat pyrki vahvistamaan Etelä-Korean sotilaallista valmiutta ja taloudellista kehitystä demokratiaprosessin ja ihmisoikeuksien avulla.³⁸⁸ Cottonin mukaan Yhdysvallat ei kuitenkaan ollut ainoa taho, joka vaikutti demokratian kehitykseen, sillä eteläkorealaiset noudattivat vuoden 1987 demokratiaan siirtymisessä japanilaisten poliittista dynamiikkaa ja buddhalaista ajattelua.³⁸⁹

Etelä-Korean demokratiaprosessiin vaikuttivat pitkälti kylmän sodan vaiheet ja maailmanpolitiikan yleisen ilmapiirin muuttuminen. Länsimaat vaurastuivat merkittävästi 1980-luvulla, kun taas sosialististen maiden talous ja politiikka oli pysähtynyt. Länsimaisen kapitalistinen malli sai demokratian hyvään maineeseen.³⁹⁰ Etelä-Koreassa enää yhtä vahvasti

---

³⁸⁴ Setälä (2003) 26–27.

³⁸⁵ Selin & Vainio (2010) 6–9.

³⁸⁶ Seth (2011) 434–435.

³⁸⁷ Cotton (1997) 112.

³⁸⁸ Lee (2006) 42.

³⁸⁹ Cotton (1997) 113.

³⁹⁰ Best et al. (2008) 481–482.

pelätty kommunismia kuin ennen 1980-lukua, mikä vaikutti siihen, että päätöksiä uskallettiin tehdä ilman Pohjois-Korean uhkaa puuttua maan sisäpolitiikkaan. Kylmän sodan päättyminen oli jo vuonna 1987 ajankohtaista ja voidaan sanoa sen vapautuneen vuonna 1989, kun Itä-Euroopan kommunististen puolueiden kannatus alkoi rapistua. Kylmän sodan katsotaan lopullisesti päättyneen vuonna 1991 Neuvostoliiton romahtamiseen.³⁹¹

Yhdysvaltojen ja Etelä-Korean suhdetta tutkineen James Matrayn mukaan Etelä-Koreassa oli syntynyt 1980-luvulla myös tyytymättömyyttä yhdysvaltalaisten vaikutusvaltaan ja toisaalta taas autoritäärisen valtaan, jota kolme edellistä presidenttiä oli edustanut. Tyytymättömyys yhdysvaltalaisten toimiin Etelä-Koreassa liittyi vahvasti siihen, ettei eteläkorealaisten kansallismielisiä ajatuksia kuunneltu. Toisaalta taas eteläkorealaiset kritisoivat Yhdysvaltoja autoritääristen johtajien tukemisesta ja Yhdysvaltojen sotilaallisesta läsnäolosta Korean sodasta lähtien. Matrayn mukaan muualla maailmassa Yhdysvallat edisti demokratiaa ja kansallista itsetuntoa, mutta ei Etelä-Koreassa.³⁹² Matrayn näkemys on vahva, mutta osittain voidaan sanoa, että Etelä-Korean kansan herääminen tapahtui voimakkaasti vasta 1980-luvulla.

Etelä-Korea oli Korean sodan jälkeisinä vuosina kaukana demokraattisesta valtiosta. Maata johti sodan jälkeen Sygman Rhee, joka johti maata hyvin autoritäärisin ottein. Oppositio kritisoi Rheetä ja muodosti ryhmiä häntä vastaan. Vastustuksesta huolimatta Rhee jatkoi vallassa voittaen vaaleja toisensa jälkeen. Lopulta opiskelijavallankumous siirsi Rheen vallasta vuonna 1960. Vallankumouksen myötä hallitus muuttui demokraattisemmaksi ja 1960 astui voimaan uusi perustuslaki, jota demokraattinen puolue oli halunnut pitkään ja kansalliskokous valitsi presidentin kansan sijaan.³⁹³ Yun Bo-Seon nousi uudeksi presidentiksi, mutta hänen kautensa jäi lyhyeksi armeijan käydessä levottomaksi. Armeija oli Yhdysvaltojen kouluttama ja voimakas. Keväällä 1961 Kenraali Park Chung Heen johtamat joukot nousivat valtaan ja presidentti joutui väistymään. Kolmekymmentävuotinen sotilashallinto alkoi.³⁹⁴ Park piti maan politiikan lujasti käsissään. Etelä-Koreassa keskityttiin talouskasvun sijaan talouden vakauttamiseen.³⁹⁵ Park järjesti vaalit perustuslain jatkuvuudesta. Silloisen

---

³⁹¹ Best et al. (2008) 481.

³⁹² Matray (2012) 1-26.

³⁹³ UM (1975) 5C105; 14.2.1975.

³⁹⁴ Seth (2001) 373-411.

³⁹⁵ UM (1975) 5C105; 21.1.1975.

perustuslain puolesta äänesti 73,1 %, mikä herätti oppositiopuolueissa kritiikkiä. Heidän mukaansa äänestys oli ollut hallituspuolueen manipuloima.³⁹⁶

6.1 Miksi Etelä-Korean demokratiakehitys kiinnosti Suomea?

Park Chung Heen valtakausi päättyi presidentin murhaan 26.10.1979. Etelä-Korea oli tämän presidentin hallintokaudella noussut taloudellisesti merkittävästi. Talouselämään ei kuitenkaan Parkin kuoleman myötä odotettu muutoksia. Etelä-Korean viranomaiset vastasivat kaikista kuoleman aikaansaamista häiriöistä ja hallitus piti huolta kaikista sopimuksista ja ulkomaankaupan jatkumisesta. Uusi presidentti valittiin joulukuun kuudentena päivänä. Presidentti Parkin kuoleman jälkeen tuli kysymykseen myös poliittisten puolueiden tahdosta uuden hallituksen nimeäminen. Pääministeriksi nimitettiin Shin H. H, joka oli vierailut aiemmin Suomessakin. Suomessakin vierailut ulkoasiainministeri jatkoi tehtävässään, samoin kolmas ministeri, joka oli myös vierailut Suomessa. Suomen Etelä-Korean va. asiantuntija Latvasen mukaan taloudessa oli paljon kysymysmerkkejä tuohon aikaan, mutta usko asioiden säilyvyyteen oli suuri. Latvanen teki pitkän analyysin taloudesta ja totesi loppuun, ettei uskonut silloisten ongelmien estävän Etelä-Korean nousua. Latvanen kannusti suomalaisia aktiivisiin myyntiponnistuksiin ja vakuutti luottokelpoisuuden olevan ensiluokkainen. Latvanen korosti, että työtä oli aktiivisesti maassa tehty kaksi vuotta, mikä oli lisännyt erityisesti liikemiesten matkoja.³⁹⁷

Suomalaisissa diplomaattiraporteissa ilmenee sisäpolitiikan yhteydessä ilmaisuja ”*talouselämään ei kuitenkaan odotettu muutoksia*” ja ”*ulkomaankauppa jatkuu*” sekä kannustettiin suomalaisia ”*aktiivisiin myyntiponnistuksiin*” ja lupailtiin ”*luottokelpoisuuden olevan ensiluokkaista*”. Myös Puromies viittasi haastattelussaan siihen, että demokratiakehitys kiinnosti suomalaisia ja erityisesti suomalaisia yrityksiä. Demokratian muutokset olivat poliittinen riski Etelä-Koreassa.³⁹⁸ Suomalaiset pelkäsivät muutosten hidastavan kaupankäyntiä. Etelä-Koreasta oli tulossa Suomelle merkittävä kauppakumppani ja erilaisten taloudellisten hankkeiden toivottiin toteutuvan mutkitta. Poliittiset muutokset olisivat voineet vaarantaa myös taloudelliset intressit. Tästä esimerkkinä Latvanen oli huolissaan liikemiesten

³⁹⁶ UM (1975) 5C105; 14.2.1975.

³⁹⁷ UM (1980) 5 G t; 22.2.1980.

³⁹⁸ Puromies (2014) 18.2.2014.

luvun laskemisesta. Tämä saattoi johtua lehdistön dramatisoitua Etelä-Korean sisäpoliittista tilannetta.³⁹⁹

Poliittista yhteistyötä Suomen ja Etelä-Korean välillä tapahtui jonkin verran ennen vuotta 1986, jolloin ensimmäisen suomalainen suurlähettiläs nimitettiin Etelä-Koreaan. Ensimmäisen suurlähettilään Puromiehen mukaan varsinaisten poliittisten suhteiden luominen alkoi hänen aikanaan, sillä aiemmin oli keskitytty lähinnä kauppaan.⁴⁰⁰ Haastattelussa Latvanen kertoi tehneensä paljon yhteistyötä eduskunnan kansainvälisten asioiden johtajan Jaakko Hissan kanssa. Latvanen ja Hissa järjestivät yhdessä Suomen eduskuntaan Etelä-Korean ystävyysryhmän ja parlamenttien ja valtuuskuntien välisiä vierailuja puolin ja toisin. Enimmäkseen vierailut tapahtuivat Koreasta Suomeen, sillä haluttiin, että korealaiset näkisivät, miten Suomen demokratia toimi. Etelä-Korean parlamenttia Latvanen piti 1980-luvun alussa kumileimasimena. Toisaalta hän uskoi koulutettujen eteläkorealaisten tiedostavan hyvin demokraattisen ajattelun, mutta järjestelmä ei tukenut niiden toteuttamista. Vierailujen tarkoitus oli siis toimia parlamentin toiminnan opetteluna. Johannes Virolainen innostui järjestämään myös IPU-kokouksen, jonka tarkoitus oli tuoda demokratiaa näkyviin Etelä-Koreassa.⁴⁰¹ IPU on parlamenttienvälinen liitto⁴⁰² ja Johannes Virolainen toimi juuri tuohon aikaan sen puheenjohtajana.⁴⁰³ Seuraava pätkä raportoinnista todentaa muun muassa IPU-kokouksesta seuraavaa:

”Kontaktiointa maiden yksityisten sektorien edustajien kesken on laajentunut, Suomi kuva Koreassa ja Korean kuva Suomessa ovat terävöityneet, liike-elämän avainhenkilöiden omakohtainen tutustuminen Korean/Suomeen, liike-elämän edustajien motivoituminen yhteistyöhön, konkreettinen informaationvaihto on ollut järjestelmällistä.--Poliittisen johdon tapaamiset ovat erityisesti selkiyttäneet molempien maiden sisä- ja ulkopoliittista kuvaa, joka vielä 70-luvun puolivälissä oli varsin hämärä molemmilla tahoilla. Syksyllä toteutettava Suomen eduskunnan puhemiehen vierailu ja Suomen IPU-ryhmään kuuluvien kansanedustajien tutustuminen Korean tasavaltaan tulevat myös omalta osaltaan lisäämään maiden välisiä kontaktipintoja.”⁴⁰⁴

³⁹⁹ UM(1981) 5G t; 9.2.1981 plus liitteet.

⁴⁰⁰ Puromies (2014) 18.2.2014.

⁴⁰¹ Latvanen (2014) 3.4.2014.

⁴⁰² IPU

⁴⁰³ Korhonen (2005) 183.

⁴⁰⁴ UM(1983) 5C105; Soul R; 18.8.1983.

Poliittisen johdon tapaamiset selkiyttivät Suomelle ja Etelä-Korealle molempien maiden sisä- ja ulkopoliittista kuvaa, joka raportin mukaan oli ollut epäselvä vielä 1970-luvuilla.⁴⁰⁵ Demokratiaseuranta liittyi myös vahvasti siihen, että maiden suhteet lähenivät ja suhteiden solmimisen kannalta oli tärkeä tietää taustaa toisen maan kehitykselle. Blomstedt oli akkreditoitu Tokiosta hoitamaan Etelä-Korean asioita ja jäähyväiskäynniltään vuonna 1984 hän kirjoitti seuraavaa vuonna maiden välisten suhteiden kehityksestä:

”Presidentistä alkaen tapaamani henkilöt kiinnittivät huomiota maittemme välisten yleissuhteiden ja erityisesti kaupallisten suhteiden myönteiseen kehitykseen. Olimme yhtä mieltä siitä, että tähän olivat ratkaisevasti vaikuttaneet useat hallitustason vierailut, parlamenttavierailut, teollisuusliittojen väliset lukuisat kokoukset, liikemiesten seminaarit ja muut kaupalliset tapahtumat. Ilmapiiri oli mitä parhain ja ystävällisin - ja erotuksena Japanin oloista - saatoin jälleen kerran todeta, että korkean tason suhteiden määrätietoisella vaalimisella on oma merkityksensä pitkällä aikavälillä.”⁴⁰⁶

Poliittisilla muutoksilla erityisesti parlamentissa oli merkitystä maiden suhteiden kehittymiseen. Parkin murhan jälkeen kabinetti koottiin uudelleen, mikä Latvasen mukaan ”pisti pöydän tasaiseksi”. Suomen ja Etelä-Korean välillä oli tapahtunut paljon vierailuja vuonna 1979 ja yhteistyötä oli kehitetty, kunnes Parkin murhan jälkeen pelikenttä uudistui. Samankaltainen tapahtui vuonna 1983 Burman pommiattentaatissa, joka sattumalta tapahtui juuri IPU-kokouksen jälkeen. Pohjoiskorealaisten tarkoitus oli murhata Etelä-Korean presidentti, mutta pommi räjähti liian aikaisin ja surmasi presidentin sijaan Suomen kannalta monta hyvää eteläkorealaista kontaktihenkilöä: ulkoasiainministerin, varaulkoasiainministerin, presidentin kansliapäällikön Hamnhin. Latvasen mukaan Burman pommiattentaatin jälkeen lähdettiin nollasta liikkeelle.⁴⁰⁷ Poliittisilla muutoksilla maassa oli merkitystä Suomen ja Etelä-Korean suhteisiin erityisesti siinä, että äkkinäiset muutokset aiheuttivat hallaa erityisesti suomalaisten edustajien rakentamiin ihmissuhteisiin. On todettava, että Suomen ja Etelä-Korean välisiin suhteisiin vaikuttivat merkittävästi Suomesta innostuneet yksittäiset korealaiset.

Suomalaisia kiinnosti demokratiakehitys lähinnä kolmesta syystä. Demokratian kehittyminen tai kehittymättömyys vaikutti talouteen ja suomalaisilla oli kasvavassa määrin erilaisia taloudellisia hankkeita Etelä-Koreassa. Toiseksi demokratiakehitys kiinnosti suomalaisia

⁴⁰⁵UM (1983) 5C105; Soul R; 18.8.1983.

⁴⁰⁶UM (1984) 5C105 21.2.1984.

⁴⁰⁷Latvanen (2014) 3.4.2014.

kehittämismielessä, sillä suomalaisen poliittisen esimerkin uskottiin kannustavan myös korealasia demokraattisempaan suuntaan. Kolmanneksi suomalaiset pyrkivät selvittämään korealaisten ajatukset ja poliittiset suuntaukset jo oman puolueettomuutensa ja yhteistyönsä takia. Korealaisten ja suomalaisten välinen yhteistyö sujui hyvin ja molemmat arvostivat yhteistyötä ja kokivat sen aidoksi. Suomalaiset diplomaatit loivat pitkälti kontakteja ihmisiin, eivätkä niinkään rakenteisiin, mikä koitui äkillisten poliittisten muutosten kautta tappiolliseksi.

6.2 Kansanvaalit Etelä-Koreassa

Suomalaisista diplomaattiraporteissa käy ilmi, että Etelä-Koreassa oli 1980-luvun ajan keskusteltu demokratian toteutumisesta. Pian Parkin kuoleman jälkeen raportoitiin, että Etelä-Koreassa puhuttiin vapaista vaaleista ja välittömistä perustuslain muutoksista, jotka eivät olleet Parkin aikana mahdollisia. Raporttien mukaan väliaikainen presidentti Choi Kyu-han⁴⁰⁸ oli luvannut perustuslaillisia muutoksia, vapaat vaalit ja varauksellisesti myös poliittisten vankien vapauttamisen.⁴⁰⁹ Väliaikainen presidentti joutui luopumaan vallastaan hyvin nopeasti mielenosoitusten myötä ja vallan otti Kenraali Chun Doo Hwan⁴¹⁰. Hänen presidentin kautta pidettiin modernimpana, joustavampana ja eräissä suhteissa avoimempänä, mutta toisaalta tiukempänä ja kovempänä. Raporttien muukaan tilanne Etelä-Koreassa oli rajoituksista huolimatta huomattavasti helpottunut.⁴¹¹ Suomalaiset diplomaatit halusivat olla perillä Etelä-Korean hallitsijoiden vaikutuksista maan kehitykseen.

Puromies raportoi vuonna 1987 maan tapahtumien kärjistyvän poliittiseksi kriisiksi⁴¹². Maa ajautui suurimman oppositiopuolueen NKPD:n⁴¹³ sisäisiin ristiriitoihin perustuslakikysymyksessä⁴¹⁴, veriseen opiskelijamellakkaan⁴¹⁵ ja opiskelijan kuulusteluissa sattuneen kuolemantapauksen jälkeiseen spekulatioon.⁴¹⁶ Tapahtumat johtivat maassa

---

⁴⁰⁸ Choi Kyu-han (1919–2006) oli Etelä-Korean neljäs presidentti vuosina 1979 ja 1980.

⁴⁰⁹ UM (1979) Seoul R; 5C105; 31.12.1979.

⁴¹⁰ Chun Doo Hwan on 1931 syntynyt ja toimi Etelä-Korean presidenttinä vuosina 1980-1988 ja ennen tätä hän oli vuodesta 1979-1980 vaikutusvaltainen armeijan johtaja.

⁴¹¹ UM (1982) 5C105 15.3.1982.

⁴¹² UM (1987) Seoul R (1985-1988); 2.11.1987.

⁴¹³ NKPD oli New Korean democratic party, joka toimi oppositiopuolueena Etelä-Koreassa 1980-luvulla

⁴¹⁴ UM (1987) Seoul R (1985-1988); 13.4.1987.

⁴¹⁵ UM (1987) Seoul R (1985-1988); 2.11.1987.

⁴¹⁶ UM (1987) Seoul R (1985-1988); 21.1.1987.

perustuslakiuudistukseen ja vapaisiin kansanvaaleihin, joita suurlähetystö tarkkaan valvoi. Seuraavassa raportissa Puromies kommentoi uuden presidentin kautta:

Roh`n presidentiksi tuleminen merkitsee epäilemättä etäännyttä vihatusta sotilasdiktatuurista. Huomattavana etuna Roh`lla on se, että hänet valittiin presidentiksi suoralla kansanvaalilla. Huolimatta absoluuttisen enemmistön puuttumisesta - hän sai vain 37 % äänistä - valinta on vaimentanut kauan jatkunutta kiistaa maan johdon laillisuudesta.⁴¹⁷ Edessä Rohilla on totuuden hetket. Nyt punnitaan hänen kykynsä edetä sanoista teoiksi. Kansalaiset Korean tasavallassa, kuten myös ulkomailla, tulevat tarkoin seuraamaan, missä tahdissa demokratisointilupaukset toteutetaan.”⁴¹⁸

Etelä-Korean sisäpoliittinen tilanne rauhoittui yllättävällä tavalla 29.6.1987, kun maan hallituspuolueen DJP:n⁴¹⁹ puheenjohtaja ja presidenttiehdokas Roh Tae Woo⁴²⁰ julkaisi laajan demokratisointiohjelmansa. Kaksi päivää myöhemmin presidentti Chun Doo Hwan ilmaisi valtakunnallisessa TV-puheessaan hyväksyvänsä ohjelman ja luovuttavansa vallan demokraattisesti 25.2.1988 suorilla kansanvaaleilla valitulle presidenttiehdokkaalle. Rohnin aikaisemmasta DJP:n linjasta poikkeava ohjelma sisälsi kahdeksan kohtaa:

1. Perustuslaki uudistetaan hallituspuolueen ja opposition välisillä keskusteluilla tavoitteena valita seuraava presidentti kansanvaaleilla.
2. Vaalilait muutetaan tasapuolisiksi.
3. Kim Dae Jung armahdetaan ja muutkin poliittiset toisinajattelijat saavat oikeutensa takaisin.
4. Kansalaisoikeuksia laajennetaan.
5. Julkinen sana vapautetaan hallituksen kontrollista.
6. Puolueiden toimintamahdollisuuksia parannetaan.
7. Paikallishallintojen autonomiaa lisätään.
8. Ryhdytään toimiin rikollisuuden ja korruption kitkemiseksi yhteiskunnasta.⁴²¹

Ennen demokraattista julistustaan Roh Tae Woo ja DJP-puolue olivat pitäneet kiinni vahvasta parlamentaarisesta pääministerin järjestelmästä opposition kannattaessa presidenttivaltaista systeemiä. Muutos sai Etelä-Korean kansan osoittamaan tyytyväisyyttään kolme viikkoa kestäneiden mielenosoitusten jälkeen rauhan marssilla. Puromies kirjoitti syistä Roh`n

⁴¹⁷ UM (1988) Seoul R (1985-1988); 3.3.1988.

⁴¹⁸ UM (1988) Seoul R (1985-1988); 9.3.1988.

⁴¹⁹ DJP eli Democratic Justice Party, Etelä-Korean valtapuolue 1980-1998.

⁴²⁰ Roh Tae Woo on 1932 vuonna syntynyt Etelä-Korean kuudes presidentti, joka toimi presidenttinä vuosina 1988–1993. Hän oli koulutukseltaan kenraali ja vaikutti merkittävästi Etelä-Korean demokratiaprosessiin.

⁴²¹ UM (1987) Seoul R (1985–1988); 2.7.1987.

suunnanmuutokselle olevan *vaihtoehtojen vähäisyys*, *Yhdysvaltojen painostus*, *kansainvälinen painostus* ja *DJP:n sisäinen paine*. Hän pohti poikkeustilan julistamisen olleen ennen olympialaisia kohtalokasta ja "tappiosta" huolimatta tapa, jolla Roh teesinsä esitti, oli poliittisesti taitava. Hän otti aloitteen omiin käsiinsä väittäen jättäneensä konsultoimatta presidenttiä tai omaa puoluettaan. Roh oli saavuttamassa mainetta kansan eheyttäjänä. Puromiehen mukaan uudet vaalilaitkaan eivät todennäköisesti voineet estää häntä tulemasta valituksi varsinkin, jos oppositiojohtajien Kim Dae Jungin ja Kim Young Samin välillä olisi syntynyt ristiriitaa.⁴²²

Puromiehen mukaan Etelä-Koreassa hyväksyttiin 27.10.1987 perustuslakiuudistus, joka laajensi kansalaisyhteiskuntaa, siirsi valtaa presidentiltä parlamentille, sääsivät presidentinvaalit valittaviksi suorilla kansanvaaleilla viisivuotiselle kaudelle ja takasi oikeuslaitoksen riippumattomaksi.⁴²³ Edellisen perustuslain katsottiin olleen esteeksi demokratiakehitykselle. Kysymys perustuslakiuudistuksesta haastoi Etelä-Korean poliittista kenttää voimakkaasti. Oppositio ja hallituspuolue DJP pääsivät yhteisymmärrykseen 31.8.1987 pitkien neuvottelujen jälkeen. Perustuslakineuvottelujen aikana oli pöydällä ratkaistavana noin 100 erilaista asiaa, joista esimerkkinä oppositio vaati painopisteen siirtämistä presidentiltä parlamentille.⁴²⁴

Etelä-Korean vapaat vaalit päätettiin järjestää 16.12.1987. Puromies raportoi heti vaalien jälkeen otsikolla "kriittiset päivät". Vaalien jälkeinen aika oli Puromiehen mukaan sujunut rauhallisesti eikä hän ollut havainnut merkittävää levottomuutta. Roh Tae Woo oli voittanut vaalit selkeästi ja vakuuttanut omalla demokraatiohjelmallaan monet tahot joskaan ei oppositiojohtajia. Vaaleja tarkkailemaan tullut kansainvälinen ihmisoikeusryhmä ei havainnut vilppiä vaaleissa. Presidentti Roh Tae Woon valinta oli saanut kansainvälisen hyväksynnän. Yhdysvaltojen presidentti Reagan oli lähettänyt onnittelun, jossa oli ollut myös maininta tuesta kansalliseen sovintoon. Puromiehen mukaan Roh Tae Woon kenraalitausta kalpeni hänen demokraatijulistuksensa takia. Roh Tae Woo oli julistautunut länsimaisen demokratian ja markkinatalouden kannattajaksi. Puromiehen mukaan Roh Tae Woon menestymiseen vaikutti paljolti kansainvälisen politiikan tilanne.⁴²⁵

⁴²² UM (1987) Seoul R (1985-1988); 9.9.1987.

⁴²³ UM (1987) Seoul R (1985-1988); 2.11.1987.

⁴²⁴ UM (1987) Seoul R (1985-1988); 2.11.1987.

⁴²⁵ UM (1987) Seoul R (1985-1988); 21.12.1987.

Puromies uskoi kansainvälisen politiikan liennytyksen ja suurvaltojen välien lämpenemisen lieventävän myös Etelä-Korean taakkaa. Etelä-Korealla oli paremmat lähtökohdat rakentaa toimintaa kansainvälisillä ja yhteiskunnallisilla sektoreilla. Puromies totesi, oman näkemyksensä Etelä-Korean lähiajan kehityksestä olleen positiivinen, mutta “Korean oloissa kaikki oli mahdollista”.⁴²⁶ Puromies uskoi Etelä-Korean demokratian kehittyneen hiljalleen. Hänen mukaansa kehitykseen vaikutti länsimainen henkinen ja kaupallinen painostus. Erityisesti Yhdysvalloilla oli vaikutusvaltaa Etelä-Koreassa. Puromies uskoi, että pehmein käsin pitkäaikainen toimiminen oli Etelä-Korean demokratiakehityksen kohdalla tehokkainta. Suuria länsimaalaisia boikotteja ei järjestetty Etelä-Koreaa kohtaan, vaan kauppa kävi ja osaltaan kaupankäynti vaikutti maan kehittymiseen.⁴²⁷

Suomalaisessa raportoinnissa seurattiin tarkkaan Etelä-Korean demokratiakehityksen huippuhetkiä ja pyrittiin ennustamaan maan tulevaisuutta. Puromies veikkasi Etelä-Korean tilanteen helpottavan maailmanpolitiikan muutoksen ja suurvaltasuhteiden lientymisen myötä. Toisaalta Etelä-Korean sisäistä tilannetta Puromies piti hyvin arvaamattomana, eikä varsinaisesti osannut sanoa mihin se oli menossa. Muutokset näyttivät kuitenkin positiivisilta. Suoraan Suomen ja Etelä-Korean suhteisiin demokratiakehitys ei tuossa vaiheessa vaikuttanut merkittävästi. Demokraattisempi aikakausi Etelä-Koreassa mahdollisti koko yhteiskunnan muutoksen ja kansalaisten vapauden, mikä taas vaikutti kaupankäyntiin ja kansainvälistymiseen. Vuonna 1987 rakennettiin uutta Etelä-Koreaa, jonka valmisteluja Suomi myös seurasi.

6.3 Etelä-Korean rajoitettu vapaus vuosina 1975–1988

Suomeen Etelä-Koreasta lähetetyt diplomaattiraportit käsittelivät maan vapauksien rajoittamista 1970-luvun lopussa ja 1980-luvun puoleen väliin asti. Nämä raportit poikkesivat merkittävästi 1980-luvun lopun raporttien tapaa käsitellä vapauksien rajoittamista. 1980-luvun lopussa oli havaittavissa enemmän kriittistä analyysia ja menneiden tapahtumien arvottamista. Suomen suurlähetystöön lähetetty kakkosmies Teemu Tanner⁴²⁸ raportoi Etelä-Korean rajoitetuista vapauksista ja muutoksesta vuonna 1988. Hänen mukaansa julkinen sana oli ollut Koreassa vuodesta 1961 hallituksen tiukassa valvonnassa. Tuolloin Park Chung Hee

⁴²⁶ UM (1987) Seoul R (1985–1988); 21.12.1987.

⁴²⁷ Puromies (2014) 18.2.2014.

⁴²⁸ Teemu Tanner on valtiotieteiden kandidaatti, joka on toiminut ulkoministeriön palveluksessa vuodesta 1985 vuoteen 2012. Vuodesta 2012 hän on toiminut presidentin kansliapäällikkönä.

kaappasi vallan ja ryhtyi johtamaan maata sotilaallisilla otteilla. Tanner kuvasi Parkin aikaa seuraavasti:

”Sensuuri on ollut armotonta. Monet aiheet, kuten pohjoisen ja etelän välinen väitetty korkean tason yhteydenpito, Kiinan kauppa, ihmisoikeudet, presidentin toimien arvostelu jne. ovat olleet kiellettyjä, ”tabuja”. Joidenkin väitteiden mukaan on menty niin pitkälle, että viranomaiset ovat puuttuneet sekä lehden sisältöön, että koko lehden taittoon.”

Tannerin mukaan presidentti Chun Doo Hwanin tultua valtaan 1980 lehdistön vapaudet kapenivat, sanomalehtien, uutistoimistojen ja TV- ja radiokanavien määrää rajoitettiin 64:stä 23:een. Soulissa sai julkaista vain kahta englanninkielistä lehteä ja kahta taloudellista erikoislehteä. Rohn mukaan hallitus ei enää vuonna 1987 voinut kontrolloida lehdistöä. Tanner oli huomaavinaan lehdistönvapaudessa muutoksia, joista esimerkkeinä Kim Dae Jungin kuvia saattoi nähdä sanomalehdissä, poliittiset debaattit tulivat sallituiksi suorina TV-lähetyksinä ja pääkirjoituksiin tuli kriittisempi ote. Myönteisenä askeleena hän piti myös sensuurin poistamista ja toimittajien lupamenettelyjen poistamista. Muutosten jälkeen 15 uutta lehteä pyrki markkinoille. Roh Tae Woolla oli halu toteuttaa lehdistönvapautta, mutta Tanner uskoi, että varovainen journalismi oli juurtunut syväälle yhteiskunnan asenteisiin, salailuihin ja kabinettipolitiikkaan.⁴²⁹

Tannerin mukaan poliittisten vapauksien osalta Etelä-Korean lähimenneisyys ei ollut valoisa. Ihmisten vangitseminen heidän mielipiteidensä perusteella oli ollut varsin sallittua kevyin perustein. Perusteeksi vangitsemiselle oli yleensä riittänyt kommunistiyhteys, vasemmistolaisuus tai yleensä Pohjois-Korealle ystävällisyys. Presidentti Chun Doo Hwanin aikakaudella poliittisin perustein vankilaan tuomittiin yli 7000 ihmistä, mikä oli huomattavasti enemmän kuin Parkin aikana, jolloin eri aikana oli noin 750 ihmistä vankina mielipiteidensä takia. Tanner koki myötätuntoa Etelä-Korean tiukalle linjalle ja totesi:

”Korean menneet kärsimykset tiedostaen ja tuntien heidän suhtautumisensa pohjoiseen naapuriin, ei ole varmasti helppoa antaa täydellisiä vapauksia henkilöille, jotka esiintyvät vasemmistolaisina, saati sitten kommunisteina.”⁴³⁰

⁴²⁹ UM (1988) Seoul R (1985–1988); 15.3.1988.

⁴³⁰ UM (1988) Seoul R (1985–1988); 15.3.1988.

Teemu Tannerin mukaan demokratian perinteisiin kuuluu myös järjestäytymis- ja lakko-oikeudet. Tanner arvioi, että Roh pyrki niiden laajentamiseen ja saamaan maan oikeudet yleistä vaativalle tasolle. Etelä-Koreassa toimi vuonna 1987 noin 3500 ammattiyhdistystä, jotka olivat ryhmittyneet teollisuussektoreittain 16 ammattiliitoksi. Työntekijöiden vaikutusmahdollisuudet olivat hänen mukaansa rajalliset, sillä ainoastaan ammattiyhdistys saattoi edustaa yhden yhtiön työntekijöitä. Tannerin mukaan tämä tarkoitti sitä, että painotuskeinot olivat olemattomat. Liitto- tai keskusjärjestötaholla ei myöskään uskallettu tehdä työnantajan tai viranomaisen vastaisia päätöksiä ja ne jotka uskalsivat uhmata päätöksiä, istuivat vielä Rohnkin aikana vankilassa. Lakkoja Tannerin mukaan ei kielletty, mutta käynnistykseen ne vaativat monen esteen ylittämisen ja oli helpompi luopua lakoista. Vuonna 1987 suurin osa lakoista oli laittomia, mutta Roh Tae Woon hallitus ei halunnut puuttua niihin demokratisointiteesin takia. Lakot saivatkin aikaan työntekijöiden ansioiden nousua ja neuvotteluasemat paranivat lokakuussa 1987 työllisyyslain myötä. Tanner kehui Rohn onnistumista.⁴³¹

Etelä-Koreassa oli tapahtunut Tannerin mukaan suuria muutoksia. Hän havaitsi, että vapauksien rajoittaminen oli yleistä, ja että maa oli hyvin epädemokraattinen ennen vuoden 1987 vaaleja. Tannerin mukaan Etelä-Korean vapaudet olivat hyvin näennäisiä, esimerkiksi ammattiyhdistyksiä oli olemassa, mutta käytännössä niiden vaikutusvalta oli ollut hyvin pieni. Ihmisoikeuksien toteutumista hän myös arvosteli kärkkäästi. Kriittinen arviointi oli mahdollista, mutta kuten seuraavassa huomaamme 1970- ja 1980-luvun vaihteessa demokratiasta keskustelu oli hyvin toisenlaista.

6.3.1 Suurlähettiläs Blomstedtin näkemyksiä poliittisista vapauksista

Suomen edustajat raportoivat Etelä-Korean poliittisista vapauksista ennen vuotta 1987 varovaisesti. Tokiosta Etelä-Koreaan akkreditoitu suurlähettiläs Henrik Blomstedt⁴³² mainitsi raportissaan Soulin vuoden 1979 ulkonaliikkumiskiellon, jota maassa perusteltiin sillä, että Soul sijaitsee lähellä Pohjois-Korean rajaa. Hänen mukaansa diplomaattikunnassa vaihdettiin noihin aikoihin vilkkaasti ajatuksia siitä, oliko Koreassa demokratiaa vai ei. Pohjoismaalaiset kiinnittivät huomiota erityisesti demokratian rajoituksiin ja ihmisoikeusloukkauksiin. Länsivaltojen kollegat puolestaan kommentoivat demokratian käsitteen suhteellista merkitystä

---

⁴³¹ UM (1988) Seoul R (1985-1988); 15.3.1988.

varsinkin Aasian oloissa. Oikeuksiin kuului sananvapaus, mutta Etelä-Koreassa sitä oli ankarasti rajoitettu vuonna 1975, sillä presidenttiä ja perustuslakia ei voinut julkisesti arvostella ja lehdistö oli täysin hallituksen valvonnassa.⁴³³

Blomstedtin raportti 3.4.1979 sijoittui Etelä-Korean historiallisesti merkittävään taitekohtaan. Sisäpoliittisesti maassa oli käynnissä murroskausi, sillä kaksikymmentä vuotta kestänyt presidentti Park Chung Heen valtakausi päättyi 26.10.1979.⁴³⁴ Pian Parkin kuoleman jälkeen puhuttiin vapaista vaaleista ja välittömistä perustuslainmuutoksista, mitkä eivät olleet Parkin aikana mahdollisia. Väliaikainen presidentti Choi Kyu-han oli luvannut perustuslaillisia muutoksia, vapaat vaalit ja varauksellisesti myös poliittisten vankien vapauttamisen. Etelä-Koreassa painotettiin kansallista sovintoa, vaikka maassa oli edelleen voimakas sotatilalaki.⁴³⁵

Kim Dae Jungin pidättäminen vuonna 1980 aiheutti maassa kiivaan reaktion kansan halutessa Chun Doo Hwanin eroa ja Kimin vapauttamista. Suuret mielenosoitukset seurasivat näitä tapahtumia. Maahan nimettiin 21.5.1980 uusi hallitus, koska edellinen ei pystynyt hallitsemaan levottomuuksia. Maahan perustettiin turvallisuuden erityiskomitea 31.5.1980 ja edellä mainitun komitean alaisuuteen pysyvä komitea, jonka puheenjohtajaksi nimettiin Chun. Hänen joukkonsa johtivat maata, mutta Blomstedtin mukaan ei ollut taattua, että sotilasvallankaappaus ei voisi tapahtua.⁴³⁶

Blomstedtin mukaan armeija ja Yhdysvallat pitivät Pohjois-Korean uhkaa selkeänä ja siksi eivät halunneet antaa sisäpoliittisen tilanteen mennä niin, että Pohjois-Korealla olisi mahdollisuus käyttää sitä hyväkseen. Etelä-Korean taloudellinen tilanne oli huono ja poliittinen kehitys oli edelleen sitä vakavoittanut. Ulkomaalaiset sijoittajat alkoivat epäillä Etelä-Koreaan sijoittamista. Yhdysvallat ja Japani olivat huolissaan Etelä-Korean kehityksestä, mutta Japani vältti puuttumasta liikaa maan sisäisiin asioihin. Yhdysvaltojen presidentti Carter totesi, että ihmisoikeudet eivät vastanneet heidän käsityksiään, mutta tärkeämpää oli estää Etelä-Korean luisuminen Neuvostoliiton suuntaan.⁴³⁷ Soulin viralliset lehdet uutisoivat presidentti Choi Kyuin erosta 16.8.1980. Pian sen jälkeen Etelä-Korean vaalikollegio kokoontui valitsemaan kenraali Chun Doo Hwanin uudeksi presidentiksi.

⁴³³ UM (1979) Soul R; 5C 105; 3.4.1979; No 14/638.

⁴³⁴ UM (1980) Soul R; 5Gt; 22.2.1980.

⁴³⁵ UM (1979) Soul R; 5C105; 31.12.1979.

⁴³⁶ UM (1980) 5C105; 11.6.1980 Tokio.

⁴³⁷ UM (1980) 5C105; 11.6.1980 Tokio.

Chunin tultua valituksi järjestettäisiin kansanäänestys uudesta perustuslaista.⁴³⁸ Uusi perustuslaki hyväksyttiin kansanäänestyksessä 22.10.1980, jolloin 95 % äänioikeutetuista hyväksyi sen. Uusi perustuslaki myös vähensi presidentin valtaoikeuksia rajoittamalla toimintakautta seitsenvuotiseen jaksoon.⁴³⁹ Sotatilalaki poistettiin Etelä-Koreasta 25.1., ulkonaliikkumiskiello oli voimassa öisin ja kokoontumis- ja sananvapaus olivat rajoitettuja, myös tärkeimmät oppositio- ja muut poliittiset henkilöt olivat syrjässä poliittisesta elämästä.⁴⁴⁰ Blomstedtin mukaan tilanne Etelä-Koreassa oli huomattavasti helpottunut rajoituksista huolimatta.⁴⁴¹

Suomalaisissa diplomaattiraporteissa seurattiin tarkasti Etelä-Korean sisäpolitiikassa tapahtuneita muutoksia 1980-luvulla. Maan presidentti murhattiin 1979 ja osittain sen seurauksena sisäpoliittinen tilanne joutui kaaokseen ja syntyi verisiä mielenosoituksia, joiden seurauksensa kenraali kaappasi vallan. Blomstedtin mukaan Etelä-Korea oli sijainiltaan hyvin hankalassa paikassa, sillä sen sisäpolitiikkaan sekoittuivat maailmanpolitiikan asiat. Etelä-Korean sijaintia lähellä Pohjois-Koreaa käytettiin perusteluna ulkonaliikkumiskiellolle. Oli luonnollista, että Pohjois-Korean pelko vaikutti Etelä-Korean tiukkaan kontrolliin. Raporteista käy ilmi, että Pohjois-Korea takertui herkästi Etelä-Korean heikkouteen. Myös Tanner koki myötätuntoa Etelä-Korean tiukoille rajoituksille, mutta kritisoi sitä, että ihmisoikeuksia rikottiin poliittiseen tilanteeseen vedoten. Blomstedt ei ottanut niin vahvasti kantaa ihmisoikeuksien rajoittamiseen.

Johtuiko Blomstedtin kritiikittömyys ennen vuotta 1987 kenties siitä, että perustelut vapauksien rajoituksille kuulostivat Suomelle tutuilta. Suomi oli myös kylmässä sodassa naapurimaan painostuksen alla ja ehkä juuri siksi Suomi ei tuominnut Etelä-Korean toimia voimakkaasti. Etelä-Koreassa Pohjois-Korean uhka vaimensi kansan⁴⁴², kun taas Suomessa Neuvostoliiton miellyttäminen muutti totuutta. Jukka Tarkan mukaan käytännössä Suomen lehdistön sensuuri tapahtui oma-aloitteisesti. Tarkka näkee toimet “ongelmien oma-aloitteista ennakkointia”.⁴⁴³ Suomen poliittinen tilanne oli hyvin erilainen jo lähtökohtaisesti. Etelä-Koreassa maan sisäpolitiikka oli rajusti vakiintumaton.

⁴³⁸ UM (1980) 5C105; 18.8.1980 Tokio.

⁴³⁹ UM (1980) 5C105 3.12.1980 Tokio.

⁴⁴⁰ UM (1981) 5C105 30.1.1981.

⁴⁴¹ UM (1982) 5C105 15.3.1982.

⁴⁴² UM (1979) Soul R; 5C 105; 3.4.1979; No 14/638.

⁴⁴³ Tarkka (2012) 264.

Tanner tuomitsee raporteissaan presidentti Chunin ajan rajoitukset hyvin ankarasti verrattuna Blomstedtin aikalaistekstiin. Kahden eri aikakauden ja Suomen edustajan näkemykset kuvaavat hyvin muutosta Etelä-Korean yhteiskunnassa ja toisaalta myös koko maailmassa. Etelä-Korea koki selkeän muutoksen vuoden 1987 demokratiajulistuksen myötä ja vapauksien rajoittaminen alkoi murtua ja yhteiskunta vapautua. Koko maailmassa elettiin kylmän sodan liennytykskautta ja suurvaltojen pelko ei ollut enää yhtään niin voimakas. Toisaalta Blomstedtin tyyli on enemmän luonnehtia tapahtumia, kun Tanner otti kärkkäästi kantaa tapahtumiin.

6.4 Ihmisoikeuskysymys: Kim Dae Jung

Etelä-Korean yhden merkittävimmän oppositiojohtajan Kim Dae Jungin elämänvaiheet 1970-luvun alusta vuoteen 1988 kuvaavat hyvin Etelä-Korean ihmisoikeustilannetta. Tämä ilmenee Soulin ensimmäisen suurlähettilään Juha Puromiehen raportista vuonna 1988. Hänen totea, että Kim Dae Jungiin liittyneet ihmisoikeuskysymykset olivat kärjistyneet lähihistorian aikana juuri tähän henkilöön. Puromiehen mukaan Kim oli se henkilö, joka vaikutti vuonna 1988 olennaisesti maan politiikan muotoutumiseen. Hän pyrki yhteistyöhön sekä hallituksen ja hajanaisen opposition kanssa, mutta omilla ehdoillaan, joista keskeisiä oli demokratian jatkaminen maassa. Kim ajoi keskiluokan ja työväestön olojen parantamista, vastusti sotilasvaltaa ja kannatti Koreoiden rauhanomaista yhdistämistä. Kim Dae Jungin näkemyksille antoi perspektiiviä hänen taustansa, joka liittyi kiinteästi maan myrskyisään lähihistoriaan. Vuonna 1987 vasemmistolaiseksi katsottu veteraanipoliitikko 70-vuotias Kim Dae Jung oli tavoittamattomissa kotiarestin vuoksi. Vuonna 1971 hän oli vähällä tulla maan presidentiksi hävitessään niukasti tasapuolisuudeltaan kyseenalaiset vaalit presidentti Parkille. Pari vuotta myöhemmin maan salainen poliisi KCIA⁴⁴⁴ kidnappasi hänet Tokiosta. Yhdysvaltojen ja Japanin painostus pelasti hänen henkensä kidnappauksen jälkeen. Kwangjun verilöylyn jälkeen 1980 Kim sai hallituksenvastaisesta toiminnasta kuolemantuomion, joka myöhemmin muutettiin vankeusrangaistukseksi, pääsi terveydellisistä syistä Yhdysvaltoihin ja palattuaan joutui kotiarestiin. Poliittiset oikeudet Kim sai takaisin kevään 1987 demokratiaprosessin yhteydessä.⁴⁴⁵

⁴⁴⁴ KCIA tarkoittaa Korean national intelligence Serviceä

⁴⁴⁵UM(1988) Soul R (1985–1988); 17.5.1988.

Kim Dae Jung kohtalosta suomalaiset raportoivat diplomaattiraporteissaan tiiviisti. Tapaus vaikutti myös Suomen Etelä-Korea-suhteisiin, sillä suurlähettiläs Henrik Blomstedt epäili, ettei Suomen suurlähetystöön saatu lisähenkilökuntaa Suomesta Etelä-Korean ihmisoikeusloukkausten vuoksi vuonna 1980.⁴⁴⁶ Va. asiainhoitajana ja ainoana Suomen virallisena edustajana Suomen suurlähetystössä Etelä-Koreassa vuosina 1976–1986 toiminut Heikki Latvanen kertoi haastattelussa, että amerikkalaiset vetivät kampanjaa kuolemaantuomitun Kim Dae Jungin vapautuksesta. Suomalaisetkin osallistuivat kampanjaan tarpeen mukaan. Latvasen mukaan ihmisoikeuskysymykset olivat kuitenkin enemmän harrastusta oman työn ohessa.⁴⁴⁷ Suurlähettiläänä Soulissa 1986 aloittanut Juha Puromies kertoi haastattelussa, että hänen aikanaan länsimaalaiset tarkkailijat ja diplomaatit pääsivät rajoitetusti tapaamaan Kim Dae Jungia kotiarestiin. Hänen mukaansa tilannetta seurattiin tarkasti:

”Seurattiin hyvin tarkkaan, mikä hänen kohtalonsa lopulta tulee olemaan ja seurattiin hänen kohtalonsa etenemistä, miten häntä kohdeltiin ja tää ehkä edesauttoi siihen, ettei häntä tuomittu kuolemaan ja sitten ehkä nämä Herra Chun ja Roh ymmärsivät kukin aikanaan, saattaa johtaa siihen, että jossain tapauksessa joutuivat samanlaisena uhrina kohteeksi ja sitten kohdeltiin inhimillisemmin tavallaan.”⁴⁴⁸

Puromiehen mukaan Suomen aktivistipiireissä ei kuitenkaan ollut varsinaisesti mielenkiintoa Kim Dae Jungin kohtaloon. Vähä huomio ihmisoikeustilanteesta olikin hänen mukaansa hyvä, sillä se olisi saattanut kallistaa vaa’an toiseen suuntaan. Hänen mukaansa kuitenkin Etelä-Korean taholta vierailut tulivat noteeratuksi.⁴⁴⁹

6.4.1 Ihmisoikeuksien kehitys vuosina 1945-1988 maailmalla ja Suomessa

Kim Dae Jung joutui taistelemaan omasta mielipiteenvapaudestaan 1970-luvulta 1980-luvulle. Pohjalaisen mukaan ihmisoikeusjulistusta pidettiin koko modernin ihmisoikeusjärjestelmän kivijalkana. Käsitys ihmisoikeuksista universaaleina ja kaikille maailman ihmisille kuuluvina oikeuksina sai alkunsa 1945, kun 51 maan edustajat allekirjoittivat San Franciscossa YK:n peruskirjan. YK:n yleisoikeuskokouksessa vuonna 1948 päätettiin ihmisoikeusjulistuksesta. Periaatteena oli, että jokainen oli oikeutettu kaikkiin oikeuksiin ja vapauksiin, ilman minkäänlaista rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen,

⁴⁴⁶ UM (1980) 5 Ga 26.11.1980.

⁴⁴⁷ Latvanen (2014) 4.3.2014.

⁴⁴⁸ Puromies (2014)18.2.2014.

⁴⁴⁹ Puromies (2014) 18.2.2014.

uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään perustuvaa erotusta. Kylmän sodan ihmisoikeustilanne oli kuitenkin kaukana YK:n ihmisoikeusjulistuksesta.⁴⁵⁰

Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen liennytyskausi vuosina 1972–1974 antoi tilaa ajanjaksolle, jolloin ihmisoikeudet nousivat keskeisesti esille. Vuoden 1975 ETYK:n velvoitteiden hyväksymisen jälkeen Yhdysvaltojen presidentti Jimmy Carter⁴⁵¹ nosti ihmisoikeudet yhdeksi ulkopoliittikkansa painopisteistä. Enää moraalisia kysymyksiä ei vältelty Yhdysvalloissa, kuten Nixonin ja Fordin aikana⁴⁵². Ihmisoikeuskysymykset nousivat myös Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton väliseksi kiistanalaisiksi kysymyksiksi.⁴⁵³ Carterin aktiivisuus ilmeni myös suomalaisissa raporteissa. Blomstedt raportoi vuonna 1983 Carterin vierailun aikana ihmisoikeudet olivat pinnalla, mutta Yhdysvaltojen presidentti Reaganin⁴⁵⁴ aikana niitä ei edes mainittu. Japanilaisten mukaan 45 ihmistä oli Reaganin vierailun aattona pidätetty tai määrätty kotiarestiin, mutta Etelä-Korean viranomaiset kiistivät tiedon. Yhdysvalloissa suhtauduttiin kriittisesti läheisiin suhteisiin Etelä-Korean tapaisen diktatuurin kanssa.⁴⁵⁵ Toisaalta Yhdysvaltojen presidentti Carter totesi vuonna 1980 tapahtuneiden mellakoiden yhteydessä, että ihmisoikeudet eivät vastanneet heidän käsityksiään, mutta tärkeämpää oli estää Etelä-Korean luisuminen Neuvostoliiton suuntaan.⁴⁵⁶

Puromiehen mukaan Suomen ihmisoikeusaktivistit tai valtio eivät olleet kiinnostuneita Kim Dae Jungin kohtalosta. Pohjalaisen mukaan kylmän sodan aikana Suomessa ihmisoikeudet nähtiin reaali politiikan kautta. Hyvät suhteet Neuvostoliittoon ja kansallinen turvallisuus olivat merkittävimpiä ulkopoliittikan periaatteita ja menivät ihmisoikeuksien ohi vaikeissa tilanteissa.⁴⁵⁷ Suomen kannanotoissa näkyi pidättyvyys kansainvälisiin kriiseihin ja idän ja lännen välisiin kiistoihin. Ihmisoikeudet lukeutuivat myös näihin kiistanalaisiin kysymyksiin 1970- ja 1980-luvuilla.⁴⁵⁸ Ulkopoliitikassa paljon vaikuttanut Max Jacobson totesi vuonna 1987, että ne jotka kritisoiivat Suomen vähäistä sitoutumista vapauden ja ihmisoikeuksien

---

⁴⁵⁰ Pohjalainen (1997) 230.

⁴⁵¹ Jimmy Carter on syntynyt 1924 ja toimi Yhdysvaltojen 39. presidenttinä vuosina 1977–1981. Presidenttikauden jälkeen hän edisti ihmisoikeuksia.

⁴⁵² Richard Nixon (1913–1994) toimi Yhdysvaltojen 37. presidenttinä vuosina 1969–1974, Gerald Ford (1913–2006) oli Yhdysvaltojen 38. Presidentti vuosina 1974–1977.

⁴⁵³ Luoto (1997) 60–62.

⁴⁵⁴ Ronald Reagan (1911–2004) on Yhdysvaltojen 40. Presidentti vuosina 1981–1989.

⁴⁵⁵ UM(1983) Soul R; 5C105; 17.11.1980.

⁴⁵⁶ UM(1980) 5C105; 11.6.1980 Tokio.

⁴⁵⁷ Pohjalainen (1997) 264.

⁴⁵⁸ Luoto (1997) 61.

edistämiseen Neuvostoliitossa, eivät ymmärrä suomalaisten voimakkaita perusteita pitää kiinni klassisen tiukasta periaatteestaan olla puuttumatta toisten valtioiden sisäisiin asioihin.⁴⁵⁹

Suomen ihmisoikeuskysymyksistä pidättymiselle oli juurensa. Luodon mukaan pidättyväisyys oli näkynyt myös Suomen alkuvuosina YK:ssa 1950-luvulla ja jatkui vuonna 1969 Suomen pidättäytyessä ottamasta kantaa YK:n yleiskokouksissa enemmän kuin muut maat. Suomen ulkopoliittikka, idänsuhteet ja puolueettomuuspolitiikka tarkoittivat käytännössä moraalisten kysymysten pois sulkemista monista tapauksista ulkopoliitikassa. Nämä seikat myös vaikuttivat Suomen aktiivisuuteen ihmisoikeuskysymyksissä.⁴⁶⁰ Suomi pysytteli myös Euroopan neuvoston ja myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen ulkopuolella vuoteen 1989 saakka. Syy ulkopuolella pysymiseen liittyi pitkälti siinä, ettei haluttu vaikeuttaa Suomen ja Neuvostoliiton suhteita. Vuoden 1989 jäsenyyden myötä ihmisoikeusaktivistien mielestä ihmisoikeuskulttuuri vahvistui Suomessa.⁴⁶¹

Blomstedt epäili, että Suomi ei halunnut edetä suhteissa lisäämällä henkilökuntaa Soulin suurlähetystöön ihmisoikeuskysymyksen takia. Muuten Suomi ei kuitenkaan virallisesti vedonnut ihmisoikeuskysymyksiin maiden suhteiden rakentamisessa. Puromiehen ja Latvasen haastatteluista käy ilmi, ettei ihmisoikeuksien valvominen ollut heidän työssään keskeisessä roolissa. Luoto toteaa ihmisoikeuskysymyksien sopivan huonosti ulkopoliittisen aktiivisuuden kohteeksi Suomessa. Kirjassaan ulkoasiainministeri Paavo Väyrynen⁴⁶² sanoikin vuonna 1987, että puolueettomuuspolitiikka loi hyvän perustan Suomen työlle ihmisoikeuskysymyksissä, vaikka hän myönsi, että on vaikea sovittaa yhteen yhtäältä epätsekästä toimintaa ihmisoikeuksien toteuttamiseksi ja toisaalta puolueettomuuspolitiikan periaatteita.⁴⁶³ Suomen pidättyneisyys ei kuitenkaan tarkoittanut, ettei ihmisoikeuksia arvostettu. Ihmisoikeuspoliittinen aktiivisuus kannanotoissa ja ihmisoikeuskysymysten käsittelyssä ei kuitenkaan Luodon mukaan juuri näkynyt ulkopoliittikan arjessa 1980-luvulle asti.⁴⁶⁴

---

⁴⁵⁹ Jakobson (1987) 123.

⁴⁶⁰ Luoto (1997) 63-64.

⁴⁶¹ Luoto (1997) 140-149.

⁴⁶² Paavo Väyrynen on 1946 syntynyt Keskustapuolueen edustaja. Hän toimi kansanedustajana vuosina 1970–1991 ja 2007–2011. Hän toimi opetusministerinä 1975–1976, työvoimaministerinä vuosina 1976–1977, pääministerin sijaisena 1983–1987 ja ulkoasianministerinä useissa hallituksissa vuosina 1977–1982, 1983–1987 ja 1991–1993.

⁴⁶³ Väyrynen (1988) 22.

⁴⁶⁴ Luoto (1997) 70.

Suomen ihmisoikeuspolitiikka eli hiljaiseloaan 1980-luvun lopulle asti, mutta se ei estänyt suomalaisia diplomaatteja toimimasta Etelä-Koreassa ihmisoikeuskysymysten puolesta. Kim Dae Jungin tapaus oli ollut pinnalla raporteissa useaan otteeseen lähinnä sen poliittisen arvon takia. Kim Dae Jung oli saavuttanut yhdysvaltaisten suosion, ja he ottivat tämän toisinajattelijan suojelukseensa ja järjestivät Latvaseen mukaan kampanjan Kim Dae Jungin puolesta. Kim Dae Jung nähtiin Etelä-Korean sisäisen politiikan kannalta merkittävänä pelinsekoittajana. Suomi ei oman varovaisen linjansa takia tehnyt näkyvää ihmisoikeustyötä. Haluttiin pysyä etäällä ristiriidoista ja Yhdysvaltojen tai Neuvostoliiton toimiin puuttumisista. Suomalaiset ottivat osaa ihmisoikeuskysymykseen lähinnä osallistumalla tarvittaessa vapautuskampanjaan, vierailemalla kotiarestissa olleen Kim Dae Jungin luona ja valvomalla hänen oikeuksiaan. Toimet lähtivät kuitenkin kansainvälisten tahojen toimesta, eikä Suomessa aktiivisesti tehty työtä näiden eteen. Kim Dae Jungin tapaus tiivistää hyvin suomalaisen ulkopoliittisen varovaisuuden ihmisoikeuskysymyksissä. Ei ollut kyse siitä, että Suomi eivät kiinnostaneet ihmisoikeudet, vaan ennemminkin siitä, ettei toimilla saanut olla liikaa näkyvyyttä.

7 Soulin olympialaiset käännteentekijänä vuonna 1988

”On selvää, että olympiavuosi herättää korealaisissa monenlaisia toiveita varsinkin sosialististen maiden suhteen. Olympialaisten varjolla kuvitellaan voitavan siirtää vuoria. Kuvioon sopi hyvin, että Presidentti Roh Tae Woo tarjoutui vierailemaan Pekingissä ”olympia-asiantuntijan” ominaisuudessa. Todellisuus voi kuitenkin olla karumpi, ja korealaiset saattavat havaita olympiavuoden lopulta menneen sen suurempia jälkiä jättämättä.”

Olympia-attasea Teemu Tanner Diplomaattiraportissa 27.1.1988⁴⁶⁵

Kesäolympialaiset järjestettiin ensimmäistä kertaa Soulissa, Etelä-Korean pääkaupungissa, syksyllä 1988.⁴⁶⁶ Suomalaisen diplomaattiraporttien mukaan olympialaiset jäivät Etelä-Korean historiaan erityisesti kansainvälisen näkyvyyden ja uusien suhteiden solmimisen vuoksi.⁴⁶⁷ Olympialaisiin ilmoittautuneista 161 maasta 32 oli sellaisia, joilla ei ollut diplomaattisuhteita Etelä-Korean kanssa.⁴⁶⁸ Olympialaisia odotettiin Soulissa, sillä niiden uskottiin voivan luoda erityisesti yhteyksiä sosialistimaihin ja vahvistaa suhteita kehitysmaihin. Etelä-Korea pelkäsi kuitenkin Pohjois-Korean provokaatioita olympialaisten aikaan,⁴⁶⁹ sillä Pohjois-Korea oli pyrkinyt saamaan jaetut kisat ja syyttikin Etelä-Koreaa kisojen omimisesta.⁴⁷⁰ Olympialaisten aikaan myös sisäpolitiikkaa pyrittiin rauhoittamaan ja presidentti korosti, että perustuslain muutos siirtyy hänen seuraajalleen, sillä olympialaiset ja vallansiirto eivät kaipaa häirintää.⁴⁷¹ Tosiasiassa demokratiaprosessi käynnistyi jo ennen olympialaisia vuonna 1987. Vapaat vaalit ja perustuslakimuutos saatiin rauhallisesti aikaan ennen olympialaisia.⁴⁷² Olympialaiset merkitsivät muutosta myös Soulin kaupungissa. Suurlähettiläänä toimineen Puromiehen mukaan olympialaiset vaikuttivat eteläkorealaisten tapakulttuurin muutokseen, kielitaitoon ja rakentamiseen.⁴⁷³

Olympialaiset merkitsivät Suomen ja Korean välisten suhteiden kehittymistä monella tasolla. Suurlähettiläs Juha Puromiehen mukaan Suomi sai kunnianosoituksen Etelä-Korean presidentin kutsuessa Suomen paikalla olleen ylimmän edustajan ja suurlähettilään yhdessä

⁴⁶⁵ UM (1988) Seoul R (1985-1988) 27.1.1988.

⁴⁶⁶ Nygrèn (1988) 44.

⁴⁶⁷ UM (1988) Seoul R (1985-1988) 1.7.1988.

⁴⁶⁸ UM (1988) Seoul R (1985-1988) 2.6.1988.

⁴⁶⁹ UM (1987) Seoul R (1985-1988) 20.1.1987.

⁴⁷⁰ UM (1988) Seoul R (1985-1988) 5.8.1988.

⁴⁷¹ UM (1987) Seoul R (1985-1988) 14.4.1987.

⁴⁷² Lue luku 4 Etelä-Korean demokratiakehitys Suomen diplomaattiraporteissa.

⁴⁷³ Puromies (2014) 18.2.2014

Yhdysvaltain paikalla olleen korkeimman edustajan kanssa vierailulle. Olympialaiset työllistivät suurlähetystöä merkittävästi ja suurlähettiläs Puromiehelle nimettiin avuksi kakkosmies, ensimmäinen varsinainen diplomaatti.⁴⁷⁴ Etäisenä pidetty maa tuli myös tunnetummaksi muillekin kuin liikemiehille ja ministereille.

Vuoden 1988 kesäolympialaiset olivat Etelä-Korean historiassa merkittävä käännekohta, Puromiehen sanoin ”kansainvälinen esiinmarssi”.⁴⁷⁵ Suomeen lähetetty diplomaattiraportointi keskittyi paljolti pohtimaan kisojen merkitystä ja erityisesti Etelä-Korean suhteiden kehitystä sosialistimaihin ja Pohjois-Koreaan.⁴⁷⁶ Olympialaiset nostivat Etelä-Korean ja Pohjois-Korean suhteet uudella tavalla maailman näyttämölle, sillä osallistuvia maita kiinnosti olympialaisten turvallisuus. Soulin lentokentällä räjähti pommi vuonna 1986, mikä sai monet maat epävarmoiksi Etelä-Korean turvallisuudesta.⁴⁷⁷ Etelä-Korean kohdalla olympialaiset tarkoittivat astumista uudelle aikakaudelle ulkopoliitikassa.

Etelä-Korean luomat suhteet sosialistimaihin viestivät myös maailmanpolitiikan muutoksista, suurvaltojen välinen suhde oli lientynyt ja sosialistiset maat alkoivat avata politiikkaansa. Maailmanpolitiikassa elettiin vuonna 1988 voimakasta murrosvaihetta. Neuvostoliiton presidentti Mihail Gorbatšov aloitti 1980-luvun puolella välissä Neuvostoliiton poliittiset ja taloudelliset uudistukset, joita kutsuttiin perestroikaksi. Hän pyrki vahvistamaan vuonna 1985 perestroikan tavoitteita avoimella linjalla, glasnostilla, joka salli venäläisille enemmän oikeuksia. Gorbatšov pyrki uudistamaan Neuvostoliittoa, mutta lopulta uudistusprosessit johtivat Neuvostoliiton ja sosialismin romahtamiseen.⁴⁷⁸ Seuraavassa tarkastelen sitä, miten Suomeen raportoitiin olympialaisista Etelä-Koreassa ja maan kansainvälisen aseman kehittymisestä sekä suhteista Pohjois-Koreaan.

7.1 Suomi Soulin olympialaisissa vuonna 1988

Soulin olympialaisten aikaan vuonna 1988 suurlähettiläänä toiminut Juha Puromies todisti Suomen suhteiden lujittumista kisojen myötä. Kisat merkitsivät Suomen suurlähettiläälle kakkosmiehen lisäämistä ja Etelä-Korean presidentin arvonantoa maiden välisten suhteiden

⁴⁷⁴ Puromies (2014)18.2.2014.

⁴⁷⁵ Puromies (2014) 18.2.2014.

⁴⁷⁶ Useita lähteitä: UM(1988) Seoul R (1985–1988); 29.8.1988, UM(1988) Seoul R (1985–1988); 5.8.1988, UM (1988) Seoul R (1985–1988) 13.7.1988, UM(1988) Seoul R (1985–1988) 1.7.1988.

⁴⁷⁷ UM (1988) Seoul R (1985-1988); 13.6,1988, UM(1986) Seoul R (1985-1988); 17.9.

⁴⁷⁸ Lightbody (1999) 112-122.

kehittymisestä. Teemu Tanner nimettiin Souliin olympia-attaseaksi ja hän jatkoi kisojen jälkeen työtään suurlähetystössä. Olympialaiset tekivät Etelä-Koreaa tunnetummaksi myös Suomen lehdistössä, sillä jo pelkästään Yleisradiolta oli 52 henkilöä mukana Soulissa raportoimassa olympialaista.⁴⁷⁹

Henkilölisäys oli ollut Suomen Soulin suurlähetystön perustamisesta lähtien toivelistalla. Va. asiantuntija Heikki Latvanen peräänkuulutti lisävoimia suuren työtaakan takia jo vuonna 1980. Etelä-Korean suurlähetystöön kaivattiin lisämiehitystä milloin poliittisiin, milloin taloudellisiin syihin vedoten, mutta tilanne ei korjaantunut. Tokiosta akkreditoitu suurlähettiläs Blomstedtin veikkasi, että poliittisesti tilannetta jarrutti oppositiopoliitikon kuolemantuomio.⁴⁸⁰ Poliittisista syistä huolimatta työtuntien määrä ja yhteistyö kuormittivat suurlähetystön työntekijöitä. Suurlähetystössä ihmeteltiin suuresti, oliko kyseinen käytös lainkaan vienti-intressien mukaista. Kilpailijat menettelivät täysin toisella tavalla.⁴⁸¹

Suurlähettiläs Puromiehen mukaan Etelä-Koreaan oli hänen kaudellaan korkea aika saada lisämiehitystä, vaikka suurlähettilään lisäksi maassa oli jo tuolloin kaupallinen sihteeri. Puromiehen mukaan ulkoasiainministeriö oli hyvin pihi lisähenkilökunnan suhteen ja päätökset lisämiehityksiin olivat myös taloudellisia. Päätökseen olla lähettämättä lisähenkilökuntaa vaikutti myös se, ettei Etelä-Koreaa ollut pidetty poliittisesti merkittävänä ja etäisyydeltään se oli hyvin kaukana. Suomen olympiajoukkueen joukkueen ylijohdaja Tapani Ilkka ja apulaisylijohdajan Kalevi Tuominen painostivat raporttien mukaan ulkoministeriötä, että olympia-attasean nimittäminen olisi tapahduttava pian.⁴⁸² Puromiehen työn ja edustuston kannalta oli ratkaisevaa saada olympialaisten myötä lisäys henkilökuntaan.⁴⁸³

Olympialaisten aikaan Presidentti Roh Tae Woo kutsui suurlähettiläs Puromiehen ja Suomen paikalla olleen korkeimman edustajan Matti Ahteen ja Yhdysvaltain paikalla olleen korkeimman edustajan erityiselle vastaanotolle. Tämä oli merkittävänä arvonantona suomalaisen teollisuuden esiinmarssille. Taustalla saattoi myös vaikuttaa Puromiehen henkilökohtainen tuttavuus presidenttiin ennen tämän valtakautta Roh Tae Woon ollessa

---

⁴⁷⁹ Raatikainen(1988) 77.

⁴⁸⁰ UM (1980) 5G a 26.11.1980.

⁴⁸¹ UM (1980) 5G a 13.11.1980.

⁴⁸² UM (1986) Seoul R (1985–1988); 10.10.1986.

⁴⁸³ Puromies (2014) 18.2.2014.

puolueensa puheenjohtaja ja vaaliehdokas. Puromies oli pelannut tennistä Roh Tae Woon ja tämän vaimon kanssa diplomaattien tennistilaisuudessa.⁴⁸⁴ Olympialaiset edesauttoivat Etelä-Korean tunnetuksi tekemistä Suomessa kaupan ja politiikan ulkopuolella. Edustajien henkilökohtaiset suhteet eteläkorealaisiin vaikuttajiin merkitsivät Suomen ja Etelä-Korean suhteiden lujittumista. Jo suunnitteluvaiheessa suomalaiset auttoivat Korea-kuvan luomisessa. Va. asiainhoitajana Heikki Latvanen kertoi suomalaisen Olympiakomitean jäsenen Peter Tallbergin vierailleen Etelä-Koreassa ennen kisojen myöntämistä maalle ja saaneen positiivisen kuvan maasta. Latvasen mukaan kisojen myöntämiseen vaikutti paljolti diplomaattien aktiivinen toiminta, mutta myös korealaisten ahkeruus ja kyky osoittaa, että kisat pystyttiin rakentamaan.⁴⁸⁵ Erinäiset vierailut vahvistivat maiden välisten suhteiden kehitystä.

Etelä-Korean näkyvyys lisääntyi olympialaisten myötä. Suomen suurlähetystö oli olympialaisten aikaan hyvin kiireinen, eikä raporteista löydy yksityiskohtaisia kuvauksia olympialaisista. Toisaalta lehdistö ja olympialaisiin osallistuneet pitivät huolta aktiivisesti informaation levittämisestä Suomeen ja muualle maailmaan. Suuri Olympiateos kuvaa Soulin olympialaisia yksityiskohtaisesti. Suomalaisia journalisteja Yleltä oli paikalla 52 henkeä. Johto-, valmennus- ja huoltohenkilöitä Souliin lähti yhteensä 52 henkeä. Valintatilaisuuden perusteella Suomen olympiajoukkueeseen valikoitui 80 henkeä, joista kuitenkin kaikki eivät päässeet lähtemään.⁴⁸⁶ Urheilukirjailija Markku Siukonen kehuu Suuressa olympiateoksessa, että kilpailuareenat olivat kaikkien aikojen parhaimmat ja kehuja hän antoi myös laitoksille, jotka olivat uusia, tilavia, teknisesti korkeatasoisia ja kauniita. Olympiaturistien liikkumisen parantamiseksi Soullissa oli tehty metron laajennus. Turvallisuusjärjestelyt saivat myös kiitosta, vaikka ne Siukosen mukaan olivatkin hyvin mittavat.⁴⁸⁷

Olympialaiset olivat Suomen suhteessa Etelä-Koreaan merkittävä käännekohta. Suomeen suurlähetystöön lisättiin ensimmäinen virallinen diplomaattitason kakkosmies suurlähettilään rinnalle. Toisaalta olympialaisten aikana suomalaiset saivat arvonantoa ahkerasta kaupastaan Etelä-Koreaan. Olympialaiset saivat myös suomalaiset olympiavieraat vakuuttuneiksi Etelä-Korean kyvyistä järjestää olympialaiset. Maan kehitykselle ja panokselle annettiin arvoa ja ihailtiin maan kehittyneisyyttä. Olympialaiset vetivät ennätysmäärän suomalaisia Etelä-

⁴⁸⁴ Puromies (2014) 18.2.2014.

⁴⁸⁵ Latvanen (2014) 4.3.2014.

⁴⁸⁶ Raatikainen (1988) 77, Siukonen (1988b) 81.

⁴⁸⁷ Siukonen (1988a) 60–62.

Koreaan ja lehdistö uutisoi Etelä-Korean kisoista myös suomalaisille, joilla ei aiemmin ollut juuri käsitystä Etelä-Koreasta, sillä Suomen Etelä-Korea suhteissa pyörittiin hyvin poliittisella ja taloudellisella tasolla.

7.2 Soulin olympialaisten riesa

Suomen Soulin suurlähettiläs (1986–1991) Puromiehen mukaan päätös olympiakisojen ja Aasia kisojen järjestämisestä Soulissa vuonna 1988 ja vuonna 1986 tuli loppujen lopuksi Etelä-Korealle yllätyksenä. Etelä-Korealle molemmat kisat olivat poliittisesti erittäin merkittäviä.⁴⁸⁸ Aasian kisoja Etelä-Koreassa voitiin Puromiehen mukaan pitää olympialaisten esikatselmuksena. Etelä-Korea osoitti Aasian kisoilla pystyvänsä järjestämään olympialaiset, vaikka maan turvallisuusjärjestelyt olivat tiukat.⁴⁸⁹ Pohjois-Korea pyrki vuodesta 1985 myös taistelemaan jaetun olympiaisännöyden saamisesta maan pääkaupungille Pjongjangille.⁴⁹⁰ Teemu Tanner pohti kisojen myöntämisen seurauksia:

”On liian varhaista esittää lopullista arviota siitä, tehtiinkö Baden Badenissa vuonna 1981 virhe, kun kisat myönnettiin Soulille. Tähän mennessä päätös on ainakin johtanut poliittisen tilanteen kiristymiseen. Ei ole yllätys, että kisoihin kohdistuva suurin turvallisuusriski tulee katkeroituneen KDKT:n taholta sen tultua torjutuksi jaetusta kisaisännöydestä IOC:n sääntöjen vuoksi ja muutaman kilpailulajin järjestäjänä kieltäytyttyään avaamasta rajojaan vieraille.”⁴⁹¹

Etelä-Korean ja Pohjois-Korean välit tiivistyivät olympialaisia edeltävänä aikana. Etelä- ja Pohjois-Korealla oli kova taistelu maailman huomioista ja oman maineensa muovaamisesta.

Pohjois-Korean epäiltiin pyrkineen estämään jo Aasian kisat omalla terroritoiminnallaan. Puromies raportoi 14.9.1986 tapahtuneesta pommiräjähdyksestä Soulin lentokentällä. Tapahtuma vaati viisi kuolonuhria ja 32 loukkaantunutta. Puromiehen mukaan tapahtuneessa oli samankaltaisia piirteitä kuin Rangoonin vuoden 1983 pommiattentaatissa. Pohjois-Korean uskottiin haluavan sabotoida Etelä-Koreassa pidettäviä Aasian kisoja. Toisaalta tapahtuma saattoi olla myös japanilaisten terroristien aikaansaama. Ulkoministeriö oli kiertonootitse

⁴⁸⁸ UM(1982) 5C105 15.3.1982.

⁴⁸⁹ UM(1986) Seoul R (1985–1988); 10.10.1986.

⁴⁹⁰ Nygren (1988) s. 47 & UM (1988)R 1.7.

⁴⁹¹ UM (1988) Seoul R (1985-1988); 1.7.1988.

kääntynyt edustustojen puoleen saadakseen näiltä tietoja kaikista terroristitoimintaan viittaavista seikoista. Tämä tapahtui kaksi päivää ennen tapahtumia.⁴⁹²

Terroriteot jatkuivat ennen olympiakisoja. Puromies raportoi 15.1.1988 infotilaisuudesta, jossa lennon KAL 858:n ja 115 matkustajan katoaminen Burman ilmatilassa todettiin pohjoiskorealaisten terroriteoksi. Tiedotustilaisuudessa edustustojen päälliköihin vedottiin, että nämä ryhtyisivät tukemaan terrorismin vastaista toimintaa. Soulin ulkoasiainministeriön varaministeri Park Soo Giln mukaan tapaukseen syyllistynyt naishenkilö tunnusti teon ja totesi sen Pjongjangin toimesta suoritetuksi terroriteoksi. Tiedonannon mukaan Soul jatkoi sovittellevaa politiikkaansa Pjongjangin suhteen ”mm. olympiarauhan turvaaminen on huomionarvoinen tekijä.” Etelä-Korean Agency for National Security Planningin laatiman selvityksen mukaan terroriteko oli toteutettu Pohjois-Korean ”kakkosmiehen” Kim Jong-il’n toimeksiannosta. Teon motiiviksi mainittiin naisagentin tunnustuksen mukaan *olympialaisten estäminen, kriittisessä vaiheessa olleen sisäpolitiikan häirintä ja epäluottamuksen kylväminen työväestön keskuuteen.*⁴⁹³

Puromies arvioi, että vuoden 1988 terroriteko veti Etelä- ja Pohjois-Korean suhteet aallonpohjaan sitten vuonna 1983 tapahtuneen Rangoonin attentaatin. Pohjois-Korean tempausta suunniteltiin otettavaksi esille YK:n ihmisoikeuskomissiossa Genevessä 1.2.1983. Etelä-Korea vetosi EEC-maihin ja Washingtonia pyydettiin Moskovan ja Pekingin välityksellä varoittamaan lisäprovokaatioista. Yhdysvaltojen ja Japanin välillä alettiin myös käydä keskustelua terrorismin vastaisen yhteiskomitean perustamisesta.⁴⁹⁴ Terroriteko ei ollut ensimmäinen laatuaan, vaan Pohjois-Korean ja Etelä-Korean välien kiristyminen oli useasti esillä Suomen diplomaattiraporteissa ja maiden välien lähentymisiä ja viilenemisiä raportoitiin ahkeraan.⁴⁹⁵

Etelä- ja Pohjois-Korean tilanne olympialaisten suunnitteluvaiheessa ei vaikuttanut olevan täysin selvillä kaikille osapuolille. Suomalaisessa Suuressa Olympiateoksessa mainitaan, että vuoden 1986 alkupuolella Koreoiden välillä oli havaittavissa lievää lähentymistä kilpailujen yhteisjärjestelyjen suhteen. Monien ulkopuolisten tarkkailijoiden huomio kiinnittyi tässä

⁴⁹² UM (1986) Seoul R (1985-1988); 17.9.1986.

⁴⁹³ UM (1988) Seoul R (1985-1988); 15.1.1988.

⁴⁹⁴ UM (1988) Seoul R (1985-1988); 20.1.1988.

⁴⁹⁵ UM(1985) Seoul R (1985-1988); 3.6.1988: Taloudelliset neuvottelut maiden välillä, UM(1987) Seoul R (1985-1988); 19.1.1988: Pohjoisen- ja Etelän dialogista ja yhdistymiskysymyksestä.

suunnitteluvaiheessa KOK:n asenteeseen, joka oli joutanut aina olympiasääntöjen vastaisen ratkaisumalliin saakka sallien kisat jaettaviksi kahden eri valtakunnan alueelle. KOK selitti kuitenkin kantaansa niin, että se tulkitsi Korean niemimaan virallisesti jakamattomaksi kokonaisuudeksi, koska muun muassa Yhdistyneissä Kansakunnissa (YK) Korean valtiolla oli ainoastaan tarkkailijan asema.⁴⁹⁶ Koreoiden tilanne oli ollut haastavasti määriteltävissä Korean sodasta lähtien. Maan asema YK:ssa tuntui riittävän määritelmäksi.

Suomalaiset diplomaatit raportoivat ennen Soulin olympialaisia tarkkaan Etelä- ja Pohjois-Korean välisistä konflikteista ja neuvotteluista osittain hahmottaakseen Koreoiden valtiollisen tilanteen, mutta selkeästi myös turvallisuussyistä. Suomesta oli ensimmäistä kertaa lähdössä paljon eri alan osaajia olympialaisiin ja Pohjois-Korean toimet nähtiin arvaamattomina. Teemu Tanner pohti raportissaan, oliko olympialaisten myöntäminen Etelä-Korealle ollut virhe. Kommentillaan Tanner asetti Etelä-Korean turvallisuuden kyseenalaiseen valoon. Suomalaisten pelko Etelä-Korean turvallisuudesta kertoi myös Pohjois-Korean vaikutuksesta Suomen Etelä-Korea suhtautumiseen.

7.3 Etelä-Korean kansainvälinen asema vahvistui olympialaisten myötä

“Vasta valitun presidentin, Roh Tae-Woon sekä pää- ja ulkoministerin viimeaikaiset lausunnot ovat viitanneet uuden vaiheen alkamiseen Korean tasavallan ulkopolitiikassa. Peruslinja säilyy ennallaan, mutta aktiviteetin painopiste ainakin lyhyellä aikavälillä muuttuu. Suorien kaupallisen suhteiden luominen Neuvostoliiton ja Itä-Euroopan pienten sosialistimaiden sekä eritoten Kiinan kansantasavallan kanssa tavoitteena, jonka uskotaan toteutuvan kahdestakin syystä: suurvaltasuhteissa on meneillään liennytyksen korkeapainevaihe ja sosialistimaiden osallistuminen Soulin kesäolympialaisiin uskotaan voitavan hyödyntää myös poliittisesti.”

Teemu Tanner raportoi 27.1.1988⁴⁹⁷

Soulin olympialaiset heijastivat kylmän sodan poliittisen kahtiajaon murtumista ensinnäkin siinä, että olympialaisiin osallistui molemman puolen edustajia ja toiseksi Itä-Euroopan kommunistiset maat olivat valmiita solmimaan kauppasuhteita Etelä-Korean kanssa.⁴⁹⁸ Kahtiajako alkoi hävitä 1980-luvun aikana Neuvostoliiton ja Itä-Euroopan kommunististen maiden hallitusten rappeutumisen takia. Toisaalta myös 1980-luvun merkittävimmät

⁴⁹⁶ Nygren (1988) 47-52.

⁴⁹⁷ UM (1988) Seoul R (1985-1988); 27.1.1988.

⁴⁹⁸ UM (1989) Seoul R 2.2.1989.

kansainväliset järjestöt olivat Yhdysvaltojen käsissä, mikä osoitti maan aseman vahvistumista. Yhdysvaltojen demokraattinen ajattelu ja liberalistinen talous olivat saaneet vahvaa kannatusta ja Yhdysvaltojen liittolaiset olivat taloudellisesti vakaita, kun taas Neuvostoliiton johtama kommunistinen talousajattelu alkoi käydä tehottomaksi. Neuvostoliitto oli myös tuhlanut omaisuuksia sotilaalliseen kilpavarusteluun.⁴⁹⁹ Suomen kannalta kylmän sodan asetelman murtuminen antoi tilaa toimia vapaammin omien päämäärien tavoittelussa, mutta myös vapauden suhtautua itään ja länteen voimakkaammin. Neuvostoliiton hajoamisen myötä vuonna 1991 YYA-sopimuksella ei ollut enää arvoa ja puolueettomuuspolitiikalla ei ollut enää välinearvoa Suomelle.⁵⁰⁰

Teemu Tanner uskoi olympialaisten avanneen Etelä-Korean ulkopolitiikkaa uuteen suuntaan. Tanner pyrki hahmottamaan raportissaan Etelä-Korean ulkopolitiikan Korean sodasta olympialaisiin kolmeen erilaiseen aikakauteen. Ensimmäisessä vaiheessa (vuosina 1948–1961) voimavarat käytettiin lähes yksinomaan Yhdysvaltain kanssa syntyneiden siteiden voimistamiseen. Toisessa vaiheessa (vuosina 1962–1971) presidentti Park Chung Heen hallituskaudella lähdettiin hakemaan tunnustusta Etelä-Korean ajamalle politiikalle. Kolmannessa vaiheessa (vuosina 1972-) oli vuorossa suhteiden laajentaminen Eurooppaan ja laajemmin muihin maanosiin. Laajentuminen katsottiin räjähdysmäisen talouskasvun ja uusille markkina-alueille pureutumisen vuoksi tarpeelliseksi. Tanner arvioi, että vuonna 1988 orastavan neljännen vaiheen alku sattuisi samantyyppiseen ajankohtaan johon edellisen vaiheen alku osui 1970-luvun alussa: “Nixon oli pingpong-diplomatiansa turvin solminut suhteet Kiinaan ja liennytyksen maljoja juotiin Moskovassa.”⁵⁰¹

Tanner arvioi raportissaan, että ensimmäinen konkreettinen tulos ja kenties lähtölaukaus uudelle aikakaudelle saatiin vuoden 1987 lopussa, jolloin Etelä-Korean ja Unkarin kauppakamarit allekirjoittivat pitkän aikavälin yhteistyösopimuksen, jonka jälkeen perustettiin ensimmäiset kauppakamarit. Etelä-Korea odotti vastaavanlaisten sopimusten syntyvän myös Saksan Demokraattisen Tasavallan, Jugoslavian ja Puolan kanssa. Etelä-Korea oli käynyt Neuvostoliiton kanssa neuvotteluja, mutta vähemmässä määrässä.⁵⁰² Teemu Tanner arvioi Etelä-Korean suhteiden laajentumista:

⁴⁹⁹ Lightbody (1999) 112-122.

⁵⁰⁰ Kallentautio (2006a) 501.

⁵⁰¹ UM (1988) Seoul R (1985-1988); 27.1.1988.

⁵⁰² UM (1988) Seoul R (1985-1988); 27.1.1988.

”Paitsi että Unkarin kanssa tehty sopimus jo sinällään oli merkittävä ja historiallinen tapahtuma, se oli laajemmin ottaen myös osoitus Korean tasavallan ideologialtaan vastakkaisiin maihin soveltaman pienten askelten politiikan onnistumisesta. Tämä politiikan mukaisesti suhteissa sosialistimaihin edetään urheilu- ja kulttuurisuhteiden kautta taloudellisten suhteiden virallistamiseen ja lopulta diplomaattisuhteiden solmimiseen. Varsinkin urheiluvaihtoa on Korean tasavallan ja sosialistimaiden välillä ollut viime vuosina runsaasti.”⁵⁰³

Palatakseni vielä Etelä-Korean taustoihin totean, että Etelä-Korean ulkopoliittinen kenttä muodostui jo Korean sodan jälkeen hyvin vahvasti Yhdysvaltojen tukemana.⁵⁰⁴ Suomen ulkoasianministeriön palveluksessa ollut Bo Ådahl raportoi vuonna 1975 Korean tilanteessa olleen jo pitkään kysymys laajemmista intresseistä kuin vain tuon niemimaan kahden puoliskon poliittisten järjestelmien välisestä köydenvedosta. Siinä yhdistyvät ja käyvät ristiin Neuvostoliiton, Kiinan, USA:n ja ennen kaikkea Japanin elintärkeät strategiset intressit.⁵⁰⁵ Pohjois-Korea ja Neuvostoliitto solmivat YYA-sopimuksen 1961.⁵⁰⁶ Toisaalta Pohjois-Korea sai vaikutteita Kiinasta 1970-luvulla enemmän. Pohjois-Koreassa vierailleen Salomiehen mukaan vuonna 1975 Pohjois-Korea oli 60 % kallellaan Kiinaan ja 40 % Neuvostoliittoon.⁵⁰⁷

Korean niemimaan poliittinen asetelma ei Puromiehen raportin mukaan vuonna 1985 ollut juurikaan muuttunut. Tyynenmeren alueeseen liittyen Korean niemimaa oli Yhdysvaltojen, Kiinan ja Japanin intressipiirien solmukohdassa ja geopoliittisesti keskeisessä asemassa.

”Yhdysvaltojen alueellisessa puolustusjärjestelmässä Korean tasavalta (Etelä-Korea) on merkittävä osatekijä.– Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välillä parhaillaan tapahtuva dialogi sekä Kiinan kansantasavallan diplomaattinen ja taloudellinen avautuminen länteen vahvistivat tasapainotilan jatkumisen mahdollisuuksia Korean niemimaalla. Toisaalta Neuvostoliiton ja Kiinan kansantasavallan väliseen kilpailuun keskinäisestä vaikutusvallasta Pohjois-Koreassa saattaa kätkeytyä odottamattomia riskitekijöitä. Sotilaspoliittisesti tilanne näyttää painottuvan yhä voimakkaammin Neuvostoliiton eduksi.”

Puromiehen mukaan Etelä-Korea lähestyi vuonna 1986 ASEAN-maita tavoitellessaan jäsenyyttään dialogiryhmässä. Etelä-Korea oli entistä selvemmin tähdännyt suhteittensa monipuolistamiseen ja irrottautumiseen riippuvuudestaan Yhdysvaltoihin ja Japaniin. Soul oli

⁵⁰³ UM (1988) Seoul R (1985-1988); 27.1.1988.

⁵⁰⁴ UM (1975) 5C105 (1973-); 27.6.1975.

⁵⁰⁵ UM (1975) 5C105(1973-); 9.6.1975.

⁵⁰⁶ UM (1973) 7D2; II:145; 21.11.1973; No 41/3350.

⁵⁰⁷ UM (1975) Pjongjang R; 10.2.1988.

osallistumassa ”Big Seven” talouskokoukseen, johon osallistui muun muassa Iso-Britannian ja Kanadan pääministerit.⁵⁰⁸ Suhteiden monipuolistaminen tarkoitti lähitulevaisuudessa Etelä-Korean halua solmia suhteet sosialistimaiden kanssa.

Tanner uskoi presidentti Roh Tae Woo luovan uudenlaista ulkopoliittikkaa, jossa ulkopoliittikan painopiste muuttuisi, ei niinkään peruslinja. Roh Tae Woon tavoitteena oli luoda suoria kaupallisia suhteita Neuvostoliittoon, Itä-Euroopan pieniin sosialistimaihin ja Kiinaan. Suurvaltasuhteissa oli meneillään Korea-painevaihe ja sosialistimaiden osallistuminen olympialaisiin saatettiin hyödyntää poliittisesti. Presidentillä oli kolmivaiheinen politiikka: suhteiden solmiminen ensiksi kulttuurin ja urheilun aloilla, sitten kaupallisella ja lopuksi poliittisella tasolla.⁵⁰⁹ Sosialistimaiden osallistuminen Soulin olympialaisiin ei ollut itsestäänselvyys aiemman olympiahistorian valossa.

Suuren olympiateoksen mukaan vuosien 1980–1984 olympialaisten kesäkisat jäivät historiaan boikoteista, joiden taustalla oli suurvaltapoliittikka. Siukosen mukaan Moskovan olympialaisista jäi vuonna 1980 Yhdysvaltojen johdolla pois suuri osa länsimaista. Boikotti johtui Neuvostoliiton Afganistanin miehityksestä. Boikotille seurasi jatkoa Los Angelesin olympialaisissa vuonna 1984, sillä lähes kaikki sosialistiset maat boikotoivat kisoja vedoten turvallisuusjärjestelyihin. Siukonen uskoi todellisen syyn olleen kosto vuoden 1980 tapahtumista. Monet epäilivät, että sosialistimaat pysyttelevät toistamiseen poissa olympialaisista kansainvälinen Olympiakomitean myönnettyä XXIV olympiakisat Etelä-Korealle. Olympiahistoriaa tutkineen Jyrki Talosen mukaan poisjääminen olympialaisista voi johtua kolmesta syystä: 1. Boikotti tai poisjäänti, joka voidaan vielä jakaa ulkopoliittisiin ja taloudellisiin syihin; 2. Kisoista poissulkeminen, mikä on poliittisista syistä johtuvaa ja 3. Maa ei kuulu kansainväliseen olympialiikkeeseen. Talosen mukaan olympialaisiin osallistuminen voi olla aivan yhtä vaikuttava poliittinen ele kuin poisjääminen.⁵¹⁰ KOK:n puheenjohtaja Juan Antonio Samaranch onnistui ”vanhoilla diplomaatin taidoillaan” saamaan mukaan kaikki olympiakansakunnat Pohjois-Koreaa lukuun ottamatta. Soulin ennätyslukuja olivat: 160 maata, urheilijoita 9417, lajeja 237.⁵¹¹

---

⁵⁰⁸ UM (1986) Seoul R (1985-1988); 24.3.1986.

⁵⁰⁹ UM (1988) Seoul R (1985-1988); 27.1.1988.

⁵¹⁰ Talonen (1998) 123-141.

⁵¹¹ Siukonen (1996) 22-24.

Etelä-Korea otti ensimmäiset askeleensa kohti sosialistimaita hyväksymällä maiden olympia-attaseat ja antamalla maille konsulioikeudet. Puromies raportoi ulkoasiainministeri Choi Kwang Soon ilmoittaneen lehdistötilaisuudessa 1.6.1988 hallituksensa myöntävän pyynnöstä konsulioikeudet niiden maiden olympia-attaseoille, joilla ei ole diplomaattisuhteita Etelä-Koreaan. Puromiehen mukaan oikeuksien myöntäminen tapahtuu konsuliasioita koskevan Wienin konvention pohjalta, johon Etelä-Korea liittyi vuonna 1977. Attaseoiksi hyväksytään diplomaattien ja hallituksen virkamiesten ohella myös siviilejä, kuten urheilujohtajia. Puromies raportoi seuraavaa:

”Olympialaisiin ilmoittautuneista 161 maasta 32 on sellaisia, joilla ei ole diplomaattisuhteita Korean tasavaltaan. Näistä Soulin kannalta tärkeimmät ovat Neuvostoliitto ja muut Euroopan sosialistimaat sekä Kiinan kansantasavalta. Konsulioikeuksien myöntämisen pääasiallisena tarkoituksena on ennen kaikkea suhteiden parantaminen sosialistimaihin ja näiden olympia-attaseoiden toimintaedellytyksien turvaaminen.”⁵¹²

Etelä-Korean tavoitteet avata suhteet Euroopan sosialistimaihin alkoivat käydä toteen olympialaisten jälkeen. Puromies raportoi Etelä-Korean ja Unkarin, ensimmäisenä sosialistimaana, solmineen virallisten edustustojen perustamisesta vuonna 1988. Puromiehen mukaan diplomaattisuhteiden solmimisesta käytävät neuvottelut käynnistyvät myöhemmin. Edustustojen toimenkuvaan kuuluvat vuonna 1988 kaikki bilateraalisuhteet lukuun ottamatta poliittis-diplomaattisia. Puromiehen mukaan laajempaa avautumista sosialistimaissa odotettiin lähitulevaisuudessa. Pohjois-Korean ensireaktiot olivat olleet kielteisiä, kuten jo ennalta arveltiin. Etelä-Korealla oli vuonna 1989 suhteet 129 maan kanssa, joista yksikään ei ollut sosialistimaa. Pohjois-Korealla oli suhteet 98 maan kanssa. Kaikkiaan näistä 68 maasta oli suhteet sekä Pohjois- että Etelä-Koreaan.⁵¹³ Puromies raportoi vuonna 1989 Ukrainan ja Etelä-Korean solmineen diplomaattisuhteet 1.2.1989.⁵¹⁴

Tannerin kokoama Etelä-Korean ulkopoliittikan historia heijasteli vahvasti maailmanpoliittisia muutoksia. Maailmanpolitiikassa oli vahvimmillaan kahtiajako vuodesta 1948 vuoteen 1961 ja Etelä-Korea oli vahvasti Yhdysvaltojen vaikutuspiirissä, kun taas Suomi rakensi suhteitaan tiiviisti Neuvostoliittoon. Kylmä sota koki vuosina 1961–1972 Kuuban ja Berliinin kriisien kautta liennytyksen ja mahdollisti niin Etelä-Korealle kuin Suomellekin uusien taloudellisten

⁵¹² UM (1988) Seoul R (1985–1988); 2.6.1988.

⁵¹³ UM (1988) Seoul R (1985–1988); 14.9.1988.

⁵¹⁴ UM (1989) Seoul R 2.2.1989.

suhteiden etsimisen. Molemmat maat käyttivät tilannetta hyväkseen vuodesta 1972 ja solmivat suhteita etäisiksikin koettuihin valtioihin. Näin solmittiin myös Suomen ja Etelä-Korean väliset suhteet. Maailmanpoliittiset muutokset alkoivat näkyä vuoden 1988 aikana ja Etelä-Korea uskalsi olympialaisten avulla lähestyä sosialistimaita diplomaattisuhteiden solmiminen mielessään. Olympialaiset olivat monessakin mielessä Etelä-Korean historian huipentuma.

Etelä-Korean intresseissä oli jo pitkään ollut suhteiden vahvistaminen sosialistimaihin. Etelä-Korea oli pyrkinyt vahvistamaan suhteitaan sosialistimaihin Suomen kautta jo 1970-luvulta, mutta suurvaltojen suhteiden lientymisen myötä suhteiden solmiminen mahdollistui. Soulin olympialaisten madalsivat kynnystä solmia suhteet sosialistimaiden kanssa. Soulin olympialaisia edeltäneissä olympialaisissa ensin vuonna 1980 Yhdysvallat boikotoi Moskovan kisoja Neuvostoliiton Afganistanin miehityksen takia ja puolestaan Neuvostoliitto ja sosialistimaat boikotoivat Yhdysvalloissa käytyjä kisoja. Soulin olympiakisat olivat 1980-luvulla ensimmäiset kisat, joihin molemmat osapuolet osallistuivat. Kisojen onnistuminen kertoi vahvasti siitä, ettei maailmanpolitiikka enää ollut kaksijakoinen. Neuvostoliiton taantumus näkyi myös siinä, ettei se sosialistimaiden kokouksessa enää pitänyt sosialistisen maailman puolia. Sosialistisen maailman murtuminen oli mahdollisuus Etelä-Korealle. Etelä-Korea otti askeleen eteenpäin laajentaen kansainvälisiä suhteitaan. Uusi aika oli alkanut.

8 Päätäntö

Suomen suhteiden kehitys Etelä-Koreaan lähti varsinaisesti liikkeelle Etelä-Korean perustettua kaupallisen edustuston Helsinkiin vuonna 1972. Ennen kaupallisen edustuston perustamista Suomi oli torjunut Etelä-Korean yritykset luoda kaupalliset suhteet Suomeen. Vasta Pohjois-Korean saatua tilaisuus perustaa kaupallinen edustusto, mahdollistui myös Etelä-Korealle sama oikeus. Suomen varhaiset kontaktit Korean niemimaahan oli luotu Japanin ja Venäjän kautta ennen toista maailmansotaa. Japani hävisi toisen maailmansodan ja menetti Korean niemimaan Yhdysvaltojen ja Venäjän vaikutuspiiriin. Vuonna 1950 syttyi Korean sota, jossa pohjoinen ja etelä taistelivat suurvaltojen tukemana. Sisällissota kesti vuoteen 1953, jolloin maa jaettiin kahteen osaan, Etelä- ja Pohjois-Koreaan.

Suomelle Korean niemimaa näyttäytyi vielä vuonna 1953 periferiana, eikä alueeseen ollut juuri kiinnostusta. Suomi haki omaa ulkopoliittista linjaansa ja talous toipui sodasta unohtamatta sitä, että Suomi oli täysin riippuvainen Neuvostoliiton suhteiden kehittymisestä. Suomi alkoi vahvistaa omaa ulkopoliittista linjaansa vuonna 1955 ja liittyi myös YK:hon. Avautuminen kansainvälisesti lisäsi Suomen kiinnostusta myös kaukaisempiin kohteisiin. Maan yleiseksi ulkopoliittiseksi linjaksi muodostui puolueettomuuspolitiikka. Tämä poliittinen linja perustui YYA-sopimukseen, jossa Suomi määriteltiin puolueettomaksi maaksi suurvaltojen ristiriidoista. Suomi rajoitti puolueettomuutensa nimissä euroatlanttisia suhteitaan. Suomi noudatti historiantutkijoiden mukaan puolueettomuuttaan hyvin ristiriitaisesti. Puolueettomuuden nimissä Suomi pyrki pysyttelemään etäällä suurvaltojen ristiriidoista, mutta Suomi oli kuitenkin ”rähmällä” Neuvostoliittoon. ”Rähmällä” olemisen Neuvostoliittoon ilmeni Suomen ulkopoliittisissa valinnoissa siten, ettei Neuvostoliittoa haluttu ärsyttää. Suomen puolueettomuus Korean niemimaalla tarkoitti pysyttäytymistä erossa suurvaltojen ristiriidoista ja alkuun myös sitä, ettei Korean niemimaan kanssa haluttu solmia minkäänlaisia suhteita.

Suomen puolueettomuuspolitiikka vaikutti vahvasti Suomen Etelä-Korean suhteiden syntymiseen. Korean niemimaa oli suurvaltapoliittikan keskiössä, Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton vaikutuspiirissä. Neuvostoliitto oli solminut ystävyys-, yhteistyö- ja avunantosopimuksen Pohjois-Korean kanssa ja pohjoiskorealaiset lähestyivät aktiivisesti Suomea lähinnä Suomen Moskovan edustuston kautta. Suomen suhteet Pohjois-Koreaan saivat alkunsa ennen Etelä-Koreaa, kun jo 1960-luvulla alettiin keskustella maiden välisestä

taloudellisesta yhteistyöstä. Suomen intresseissä oli myydä paperikone Pohjois-Koreaan. Etelä-Korea oli vielä 1960-luvulla hyvin kehittymätön maa ja Yhdysvaltojen tukema. Nämä kaksi seikkaa yhdistettynä siihen, että Korean niemimaa oli etäällä, eivät kannustaneet Suomea solmimaan suhteitaan Etelä-Koreaan. Suomen puolueettomuuspolitiikka joutui koetuksille erityisesti jaetun maan kysymyksessä. Korean niemimaa oli jaettu kahteen valtioon ja siksi Suomen tasapuolisuuden nimissä tuli kohdella Pohjois-Koreaa ja Etelä-Koreaa yhdenvertaisesti. Pintapuolisesti näin olikin, mutta todellisuudessa Suomen suhteet Etelä-Koreaan seurasivat Suomen Pohjois-Korea suhteita, joita haluttiin varjella. Etelä-Korean etu ei saanut mennä Pohjois-Korean edun edelle. Etelä- ja Pohjois-Korealle annettiin tasapuolisuuden nimissä mahdollisuus perustaa kaupalliset edustustot Helsinkiin. Aktiivisemmin Suomi oli mukana työstämässä Pohjois-Korean kaupallisen edustuston perustamista.

Jaettujen maiden politiikka määritteli Suomen suhdetta Korean niemimaahan. Jaettujen maiden politiikka perustui vahvasti Saksojen kysymykseen, ja Suomen tunnustettua Saksat ja solmittua diplomaattisuhteet molempien Saksojen kanssa myös suhteiden luominen Etelä- ja Pohjois-Koreaan mahdollistui. Suomi tunnusti molemmat Koreat yhtä aikaa vuonna 1973 ja solmi hyvin pian Pohjois-Korean kanssa myös diplomaattisuhteet. Suomen Kiinan suurlähettiläs akkreditoitiin hoitamaan Pohjois-Korean asioita. Etelä-Korean sisäisten ongelmien takia maiden välisten suhteiden luominen viivästyi saman vuoden syksyyn. Suomen Japanin suurlähettiläs akkreditoitiin hoitamaan Etelä-Korean asioita. Suomalaiset perustivat hyvin pian diplomaattisuhteiden solmimisen jälkeen Pohjois-Korean pääkaupunkiin Pjongjangiin kaupallisen edustuston, joka oli ensimmäisiä eurooppalaisia edustustoja. Japanin suurlähettiläs vieraili Etelä-Koreassa ja solmi varhaisia suhteita.

YK:n jäsenmaana Suomi joutui osallistumaan useihin Korean kysymystä käsitteleviin yleiskokouksiin. Suomi pyrki vahvasti pidättäytymään suurvaltojen kiistoista kaukana, mutta samalla halusi toimia rauhanrakentajana. Pohjois-Korea ja Etelä-Korea molemmat pyrkivät saamaan Suomen kannan puolelleen YK:n 28. yleiskokouksessa: Pohjois-Korea vetosi Suomen ystävyYTEEN, kun taas Etelä-Korea vetosi Suomen solidaarisuuteen. Kulisseissa valmisteltiin Suomen kantaa Korean kysymykseen, jonka mukaan Suomen kanta mukaili suurvaltojen mielipiteitä. Suomen ei kuitenkaan tarvinnut ottaa kantaa 28. yleiskokouksessa, koska osapuolet vetivät kysymyksen pois. Soulin suurlähetystöstä raportoitiin tiuhaan Etelä- ja Pohjois-Korean suhteista, mutta Suomen edustajat suhtautuivat hyvin epäilevästi Koreoiden

yhdistymiseen. Suomen suhteet Pohjois-Koreaan hiipuivat jo 1970-luvun lopussa Pohjois-Korean velkaantuessa ja ollessa kyvytön maksamaan kauppiaan.

Suomen suhteet Etelä-Koreaan alkoivat lähentyä vasta vuonna 1977, kun maahan nimettiin kaupallinen sihteeri ja perustettiin suurlähetystö. Pian va. asiainhoitajaksi korotettu Heikki Latvanen teki mittavan työn tehdessään ennen kaupallisen sihteerin nimeämistä suuren selvityksen Etelä-Korean ja Suomen vienti-intressien yhteensopivuudesta. Maiden talouksissa oli merkittävästi yhtymäkohtia, jotka nähtiin vasta selvitystyön avulla. Japanin suurlähettiläät ja Latvanen ottivat vastaan paljon ministerejä ja liikemiehiä, jotka olivat kiinnostuneita Etelä-Koreasta. Vierailuissa oli kuitenkin havaittavissa hieman motivaation puutetta ja selkeitä merkkejä siitä, että vierailut tehtiin lähinnä ohikulkumatkalta. Latvanen peräänkuulutti metalliteollisuuden väkeä vierailemaan Etelä-Koreassa. Taloudellisten suhteet kuitenkin vahvistuivat miltei asteittain, vaikka Etelä-Korean poliittiset ongelmat aiheuttivatkin pienen notkahduksen 1980-luvun alussa. Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että Suomen suhteet Etelä-Koreaan lujittuivat ennen kaikkea kauppasuhteiden avulla. Suomessa alettiin 1970-luvun puolessa välissä ymmärtää Etelä-Korean taloudellisia mahdollisuuksia ja taloudelliset intressit ohittivatkin Suomen poliittisen linjan kiillottamisen.

Suomalaiset diplomaatit seurasivat tarkkaan Etelä-Korean sisäpoliittisia muutoksia vuodesta 1973. Suomalaisia kiinnosti erityisesti Etelä-Korean demokratiakehitys kolmesta syystä. Demokratiakehitys vaikutti merkittävästi Etelä-Korean talouteen ja sitä myöten Suomen ja Etelä-Korean taloussuhteiden kehitykseen. Toisaalta suomalaiset näkivät demokratian merkittävänä arvona ja halusivat omalla esimerkillään tukea Etelä-Korean demokratiakehitystä. Kolmanneksi suomalaiset halusivat olla perillä siitä, miten maa kehittyi. Käytännössä demokratiakehitystä seurattiin, kun Etelä-Koreassa julistettiin demokratiajulistus ja sen myötä ensimmäiset kansanvaalit. Suomalaisten diplomaattien teksteistä välittyi hieman epäröivä suhtautuminen Etelä-Korean kehitykseen, mutta monia muutoksia pidettiin positiivisina. Suomalaiset olivat osittain mukana Etelä-Korean ihmisoikeuskysymyksissä, mutta omaa ulkopoliittista linjaa noudattaen hyvin hiljakseen. Suomen ulkopoliitikassa ei kylmän sodan aikana varsinaisesti toteutettu näkyvää puuttumista toisen maan sisäisiin asioihin – varsinkaan jos maat olivat suurvaltojen keskiössä. Suomen diplomaatit eivät juuri arvostelleet Etelä-Korean rajattuja vapauksia, vasta ennen kuin ne virallisesti nostettiin maan omasta toimesta kyseenalaiseen valoon. Suomalaiset toimivat aktiivisesti Etelä-Koreassa,

mutta eivät halunneet korostaa omaa aktiivisuuttaan ja välittää viestiä Suomeen, että he olisivat puuttuneet Etelä-Korean sisäpolitiikkaan.

Suomen suhteet Etelä-Koreaan kruunasivat vuonna 1988 Soulissa järjestetyt ensimmäiset kesäolympialaiset. Olympialaiset merkitsivät Etelä-Korealle merkittävää muutosta kansainvälisessä asemassa, mutta myös maan sisäisen infrastruktuurin kehittymistä. Etelä-Korea tuli tunnetuksi onnistuneista kisoistaan, vaikka lähtökohdat kisojen järjestämiselle eivät olleet parhaat mahdolliset Pohjois-Korean turvallisuusuhan takia. Suomen Etelä-Korea-suhteille olympialaiset olivat merkittävät, sillä olympialaisten myötä Suomi sai ensimmäisen kakkosmiehen suurlähettiläälle. Kisat merkitsivät myös Etelä-Korean presidentin arvonantoa suomalaiselle taloudelliselle esiinmarssille Etelä-Koreassa. Kaiken kaikkiaan suomalaisia vieraili olympialaisissa ennätysellinen määrä ja noin 50 journalistia kirjoitti Etelä-Koreasta.

Lyhyesti voidaan sanoa, että Korean sodan jälkeen 1953 Korean niemimaa oli jaettu punaisella viivalla, ja Etelä-Korean merkitys Suomelle oli vain se punainen viiva kartalla. Suomen suhteet Etelä-Koreaan muodostuivat lähinnä Suomen pyrkiessä tasapainottamaan Etelä-Korean suhdettaan Pohjois-Korean kanssa samalle tasolle. Etelä-Korea oli alkuun periferia, kolmas pyörä, joka piti pitää näkymättömänä ja hiljaisena, jotta voitiin keskittyä Suomen kannalta merkittävämpään Pohjois-Koreaan ja puolueettomuuspolitiikan kiillottamiseen. Virallisesti Koreat tunnustettiin Saksojen tunnustamisen jälkeen, koska ne olivat Suomelle merkittävämmät. Diplomaattisuhteet Suomi loi pian tunnustamisen jälkeen ensin Pohjois-Korean kanssa ja myöhemmin Etelä-Korean kanssa. Suomen suhde Etelä-Koreaan muuttui normaaliksi suhteeksi suomalaisten huomatessa taloudelliset mahdollisuudet maassa. Taloudellisesti Suomella ja Etelä-Korealla oli merkittäviä yhtymäkohtia. Puolueettomuuspolitiikan määrittelemä linja alkoi hiljalleen vaihtua talousjohteiseksi. Maailmanpoliittiset muutokset mahdollistivat Suomen ja Etelä-Korean suhteiden normaalin kehityksen. Olympialaiset kruunasivat maiden kehityksen Etelä-Korean presidentin antaessa arvoa olympialaisten yhteydessä Suomelle ja toisaalta taas olympialaiset mahdollistivat Etelä-Korean ja sosialistimaiden diplomaattisuhteiden solmimisen. Suomen ja Etelä-Korean suhteiden lähentämistä hidastaneet maailmapoliittiset hidasteet alkoivat haihtua. Alkoi uusi aikakausi Suomen Etelä-Korea suhteissa ja Etelä-Korean historiassa.

9 Lähteet

Alkuperäiset lähteet:

Ulkoministeriön arkisto (UM)

Maailmanpolitiikka: Korea, UM 1951–1981:7D II:144

Maailmanpolitiikka: Korea, UM 1951–1981: 7D II:145

Maailmanpolitiikka: Korea, UM 1951–1981: 7D II:146

Maailmanpolitiikka: Korea, UM 1951–1981: 7D II:147

12L: 20 Suomen suhteet muihin maihin: Etelä- ja Pohjois-Korea
 Etelä-Korea E-K (1964–1976)
 Pohjois-Korea P-K

R-Sarja: Söul (1973-) 5C105 & 12-2 (raportteja vuoteen 1984 asti)

R-Sarja: Seoul (1985–1988)

R-Sarja: Seoul (1989)

R-Sarja: Pjongjang (1974-81)

5G: Sydney R-U/ Söul A-Z
 5G Söul t Soulin suurlähetystön toimintakertomukset v.1978-1980
 5G Söul a Suurlähetystön perustaminen, organisaatio ja hoito

Hallinnollinen kiertokirje: Db:a:HKK 1954

Haastattelut (litteroituna tekijän hallussa)

Osmo Lares 18.2.2014 Helsinki

Juha Puromies 18.2.2014 Helsinki

Heikki Latvanen 4.3.2014 Helsinki

Täydennykset

Heikki Latvanen 12.5.2014 (puhelinkeskustelu)

Juha Puromies 13.5.2014 (puhelinkeskustelu)

Kirjallisuuslähteet:

Anderson, M.S. (1994) *The Rise of Modern Diplomacy 1450-1919*, New York: Longman group UK

Best Antony et al. (2008) *International history of the twentieth century and beyond*, Oxon: Routledge

Berridge G. R (2005) *Diplomacy theory and practice*, Iso-Britannia: Palgrave

CIA (Central Intelligence Agency) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html> (viitattu 6.5.2014)

Cotton, James (1997) *East Asian democracy: Progress and Limits*, teoksessa *consolidating the third wave democracies: regional Challenges*, John Hopkins Univ. Press

Feltman, Ralph G. (2004) *Diplomatic handbook*, eight editions, Alankomaat: Lonman

French, Paul (2007) *North Korea, The Paranoid Peninsula, a modern history*, Lontoo: Zen Books

Gaddis, John Lewis (1997) *We Now Know, Rethinking Cold War History*, New York: Oxford University Press

Hamilton, K. & Langhorne, R., (1995) *The Practise of diplomacy*, Lontoo: Routledge

Heikkinen, Sakari (2000) *Paperia maailmalle, Suomen paperitehtaitten Yhdistys- Finnmap 1918-1996*, Keuruu: Otavan kirjapaino

Hentilä, Seppo (2003) *Kaksi Saksaa ja Suomi, Saksan-kysymys Suomen puolueettomuuspolitiikan haasteena*, Helsinki: SKS

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1997) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kirjayhtymä

Hovi, Kalervo (1975) *Cordon sanitaire ou barrière de l'est?: the emergence of the new French eastern European alliance policy 1917–1919*, Turku: Turun yliopisto

IPU: <http://www.ipu.org/english/whatipu.htm> (viitattu 21.3.2014)

Iriye, Aikira (2006) "Culture and International History". Teoksessa: Hogan, Michael J. Et al (toim.) *Explaining the history of American Foreign relations*, New York: Campridge University press

Jakobson, Max (1987) *Finland: myth and reality*, Keuruu: Otava

Jönsson, Christer & Hall, Martin (2005) *Essence of diplomacy*, Iso-Britannia: Palgrave

Kallenautio, Jorma (2005a) *Suomi kylmän rauhan maailmassa*, Vammala:SKS

Kallenautio, Jorma (2005b) Suomen puolueettomuuspolitiikka YK:ssa, Ulkoasiainministeriö: <http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=11288&GUID={01658763-95a3-4554-ab8b-317a5c9603ae}> (Viitattu 4.9.2014)

Kang, Sung-Hack (2011) Korea`s Foreign Policy Dilemmas, Defening State Security and the Goal of National Unification, Netherlands: Global Oriental

Kantola, Anu (1997) "Maailmantalouden monet kasvot". Teoksessa: Kantola et al. (toim) Maailmantila ja Suomi, Tampere: Tammerpaino 35-109

Kemiläinen, Aira (1983) "LEOPOLD von RANKE". Teoksessa: Setälä, Päivi, Suvanto, Pekka & Viikari, Matti (toim.) Historian Kirjoituksen Historia, Gaudeamus: Tampere

Kim, Myung Oak & Jaffe, Sam (2010) The New Korea, an inside look at South Korea`s economic rise, Yhdysvallat: Amacom

Koo, Cha-kyung (1987) Korea`s Economic Policies (1945-1985), Seoul: The Hankook Ilbo Co., Ltd

Korhonen, Keijo (1999) Sattumakorpraali: Keuruu: Otava

Korhonen, Kristiina et al. (2005) Development of Finno-Korean politico-economic relations, Helsinki: HeSE print

Kuisma, Markku (2009) Suomen poliittinen taloushistoria 1000-2000, Keuruu: Siltala

Kullaa, Rinna (2012) Non-Alignment and its origins in Cold war Europe, Yugoslavia, Finland and The Soviet Challenge, New York: I.B Tauris & Co Ltd

Kuka on kukin: henkilötietoja nykypolven suomalaisista,(1972) Helsinki: Otava s.82

Kuka on kukin: henkilötietoja nykypolven suomalaisista,(1974) Helsinki: Otava s.475

Kuka on kukin: henkilötietoja nykypolven suomalaisista,(1986) Helsinki: Otava s.665

Lauren, Paul Gordon (toim.) (1979) Diplomacy, new approaches in history, theory, and policy, New York: the free press

Lee, Chae-jin (2006) "The Containment System". Julkaisussa: A troubled Peace, JHU Press

Lightbody, Bradley (1999) The Cold War, Questions and Analysis in History, London: Routledge

Luoto, Jari (1997) Ulkopolitiikka ja ihmisoikeudet, Suomen kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan murroskausi 1985-1995, Helsinki: Gaudeamus

Mason, John W (1996) The Cold War, 1945-1991, London: Routledge

Matray, James I. (2012) ”Irreconcilable Difference? Realism and Idealism in Cold War Korean-American Relations”. Julkaisussa: Journal of American-East Asian Relations, vol.19 issue 1. 1-26

McMahan, Eva M. (2008) ”A Conversation Analytic Approach to Oral History Interwing”. Teoksessa: Charlton, Thomas L., Myers, Lois E. & Sharpless, Rebecca (toim.) Thinking About Oral History, Theories and Applications, A Division of Rowman & Littlefield Publishers, Inc: Plymouth

Mickelsson, Raul (2007) Suomen puolueet, historia, muutos ja nykypäivä, Tampere: Vastapaino

Nieminen, Mikko, Siikaluoma, Heli, Koskela, Akseli & Vihunen, Leila (toim.) (2013) Kansainvälistymis- ja kaupanesteselvitys 2013, Kopijyvä Oy: Jyväskylä
<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=115141&GUID=%7BC14D2809-14AD-43EB-8B1E-8FAA2A60426A%7D> (viitattu 6.5.2014)

Nevakivi, Jukka (1983) ”Ranskan 1800-luvun Historiankirjoitus”. Teoksessa: Setälä, Päivi, Suvanto, Pekka & Viikari, Matti (toim.) Historian Kirjoituksen Historia, Tampere: Gaudeamus

Nygren, Helge (1988) ”Kansainvälinen olympialiike 1985-1988”. Teoksessa: Siukonen, Markku, Ahola, Matti & Nygren Helge (toim.) Suuri Olympiateos, Soul 1988, Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy, 44–53

Oberdorfer, Don (1991) The Two Koreas, Contemporary History, Canada: Basic Books

Paavonen, Tapani (2008) Vapaakauppaintegraation kausi, Suomen suhde Länsi-Euroopan integraatioon FINN-EFTAsta EC-vapaakauppaan, Helsinki: Hakapaino Oy

Pohjolainen, Anna-Elina (1997) ”Ihmisoikeudet odottavat toteutumistaan”. Teoksessa: Kantola et al. Maailmantila ja Suomi, Tampere: Tammerpaino 221-269

Kaukiainen, Yrjö (2006) ”Foreign Trade and Transport”. Teoksessa: Ojala, J et al (toim) the Road to Prosperity, an Economic History of Finland, Jyväskylä: Gummerus Oy

Raatikainen, Voitto (1988) ”Olympiatiedotus Soulissa”. Teoksessa: Siukonen, Markku, Ahola, Matti & Nygren Helge (toim.) Suuri Olympiateos, Soul 1988, Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy, 70–78

Rana, Kishan S. (2002) Bilateral diplomacy, Intia: Manas Publication

Rantanen, Paavo (2000) Talviministeri, Diplomatian näyttämöiltä politiikan parrasvaloihin, Jyväskylä: Gummerus

Reynolds, David (2006) ”International History, the Cultural Turn and the Diplomatic Twitch”. Julkaisussa: Cultural and Social History 2006 nro. 3, Iso-Britannia: Ardold Puplicher

- Selin, Tove & Vainio, Kristiina (toim.)(2010) Vaaleilla harvain valtaan, Demokratian tila Aasiassa, Helsinki: Like
- Seth, Michael J. (2011) A history of Korea, from antiquity to the present, United Kingdom: Rowman & Littlefield
- Setälä, Maija (2003) Demokratian arvo, teorit, käytännöt ja mahdollisuudet, Helsinki: Gaudeamus Kirja
- Shim Jae-Seung, Lee Moosung (2008) The Economic System, Governments, Big Business and Financial Institutions, England: Ashgate
- Siukonen, Markku (1988a) "Kisajärjestelyt, kilpailupaikat ja esikisat". Teoksessa: Siukonen, Markku, Ahola, Matti & Nygren Helge (toim.) Suuri Olympiateos, Soul 1988, Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy, 56–69
- Siukonen, Markku (1988b) "XXIV olympiadin kisat". Teoksessa: Siukonen, Markku, Ahola, Matti & Nygren Helge (toim.) Suuri Olympiateos, Soul 1988, Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy, 80-102
- Siukonen, Markku (1996) "Nykyaikaiset olympiakisat 100 vuotta". Teoksessa: Siukonen, Markku, Ahola, Matti & Pulakka, Martti (toim.) Suuri Olympiateos 10, Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy, 15-34
- Suomi, Juhani (2001) Ulkopolitiikka ja ulkoasiainhallinto: kolikon kaksi puolta, Helsinki: Ulkoministeriö
- Soikkanen, Timo (2003) Presidentin ministeriö 1. ulkoasiainhallinnon historia 1956–1969, Keuruu: Otava
- Soikkanen, Timo (2008) Presidentin ministeriö 2. ulkoasiainhallinnon historia 1970–1981, Keuruu: Otava
- Tarkka, Jukka (2012) Karhun kainalossa, Suomen kylmä sota 1947–1990, Keuruu: Otava
- Trachtenberg, Marc (2012) The Cold War and After, History, Theory, and the Logic of International Politics, New Jersey: Princeton University Press
- Törnudd, Klaus (1993) Uusi Poliitiikka, Hanko: Hangon kirjapaino
- Törnudd, Klaus (2005) Historiallinen katsaus Suomen YK-jäsenyyteen, Ulkoasiainministeriö: <http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=11287&GUID={90bd44e2-f8a9-41cf-863b-79753675134d}> (viitattu 9.4.2014)
- UM: Maatiedosto Etelä-Korea: Kahdenväliset suhteet: <http://www.formin.fi/public/default.aspx?nodeid=18132&contentlan=1&culture=fi-FI> (viitattu 13.2.2013)
- UN (1964) Treaty series, vol 500p.90: Vienna Convention on Diplomatic Relations 24.6.1964

(https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=III-3&chapter=3&lang=en viitattu 7.5.2014)

UN(2013) Denza: Vienna Convention on Diplomatic Relations
(<http://legal.un.org/avl/ha/vcdr/vcdr.html> viitattu 7.5.2014)

UN 8.Yleiskokous (1953): Korean question: C2; 18b; A/PV.468, 07 Dec. 1953 52-0-5
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/725\(VIII\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/725(VIII)&Lang=E&Area=RESOLUTION) viitattu 12.5.2013)

Vartia, Pentti (1994) Talouden ennustamisen vaikeus, Helsinki: Taloustieto Oy

Väyrynen, Paavo (1985) "Suomen ihmisoikeuspolitiikka". Ulkoministerin puhe Tampereen Paasikivi-Seurassa 9.4.1984, Ulkopoliittisia lausuntoja ja asiakirjoja 1984, Helsinki: Ulkoasianministeriö 41-46

Vihavainen, Timo (1991) Kansakunta rähmällään, Keuruu: Otava

Visuri, Pekka & Forsberg, Tuomas (1992) Saksa ja Suomi, Pohjoismainen näkökulma Saksan kysymykseen, Juva: WSOY

10 Liitteet

Liite 1. Lyhenteet

ASEAN=	Kaakkois-Aasian valtioiden liitto
DDR=	Saksan demokraattinen tasavalta/ Itä-Saksa
DJP=	Democratic Justice Party, Etelä-Korean valtaa pitänyt puolue 1980-1998
EEC=	Euroopan talousyhteistö vuoteen 1967 asti
EC=	Euroopan yhteistö
EFTA=	Euroopan vapaakauppajärjestö
ETYK=	Euroopan turvallisuus ja yhteistyökonferenssi
GATT=	General Agreement on Tariffs and Trade, kaupankäyntiä ja tulleja koskeva yleissopimus
GNP/BKT=	Bruttokansantuote
HV=	Hyvä veli kirjeet
IPU=	Parlamenttien välinen liitto
KT=	Korean tasavalta/ Etelä-Korea
KDKT=	Korean demokraattinen kansantasavalta/ Pohjois-Korea
KOK=	Kansainvälinen olympiakomitea
NATO=	Pohjois-Atlantin liitto, kansainvälinen puolustusliitto
NKPD=	New Korean democratic party, oppositiopuolue 1980-luvun Etelä-Koreassa
NORDEK=	Yhteispohjoismainen taloushanke
OECD=	Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö
R=	raportointi
RT=	tietoja raportoinnin pohjaksi raportti
SALT=	ydinsulkusopimus, Yhdysvallat ja Neuvostoliitto aloittivat strategisten ydinaseiden vähentämiseen tähtäävät neuvottelut
SKDL=	Suomen Kansan Demokraattinen Liitto
TTT=	tekni-, taloudellis- ja teknologinen yhteistyö
YYA=	ystävyyys, yhteistyö ja avunantosopimus
YK=	Yhdistyneet kansakunnat

Liite 2. Suomen ja Etelä-Korean presidentit sekä Suomen suurlähtetti 1953-1989

Etelä-Korean presidentit 1953-1989

Rhee Syng-man 1948-1960

Yun Po-Sun 1960-1962

Park Chun Hee 1963-1979

Choi Kyu-Ha 1979-1980

Chun Doo Hwan 1980-1988

Roh Tae Woo 1988-1993

Suomen Presidentit 1953-1989

Juho Kusti Paasikivi 1946-1956

Urho Kaleva Kekkonen 1956-1982

Mauno Henrik Koivisto 1982-1994

Suomen Suurlähettiläät Etelä-Koreassa 1953-1989

Osmo Lares (Tokio) 1973-1978

Henrik Blomstedt (Tokio) 1978-1984

Pauli Opas (Tokio) 1984-1985

Juha Puromies 1986-1991